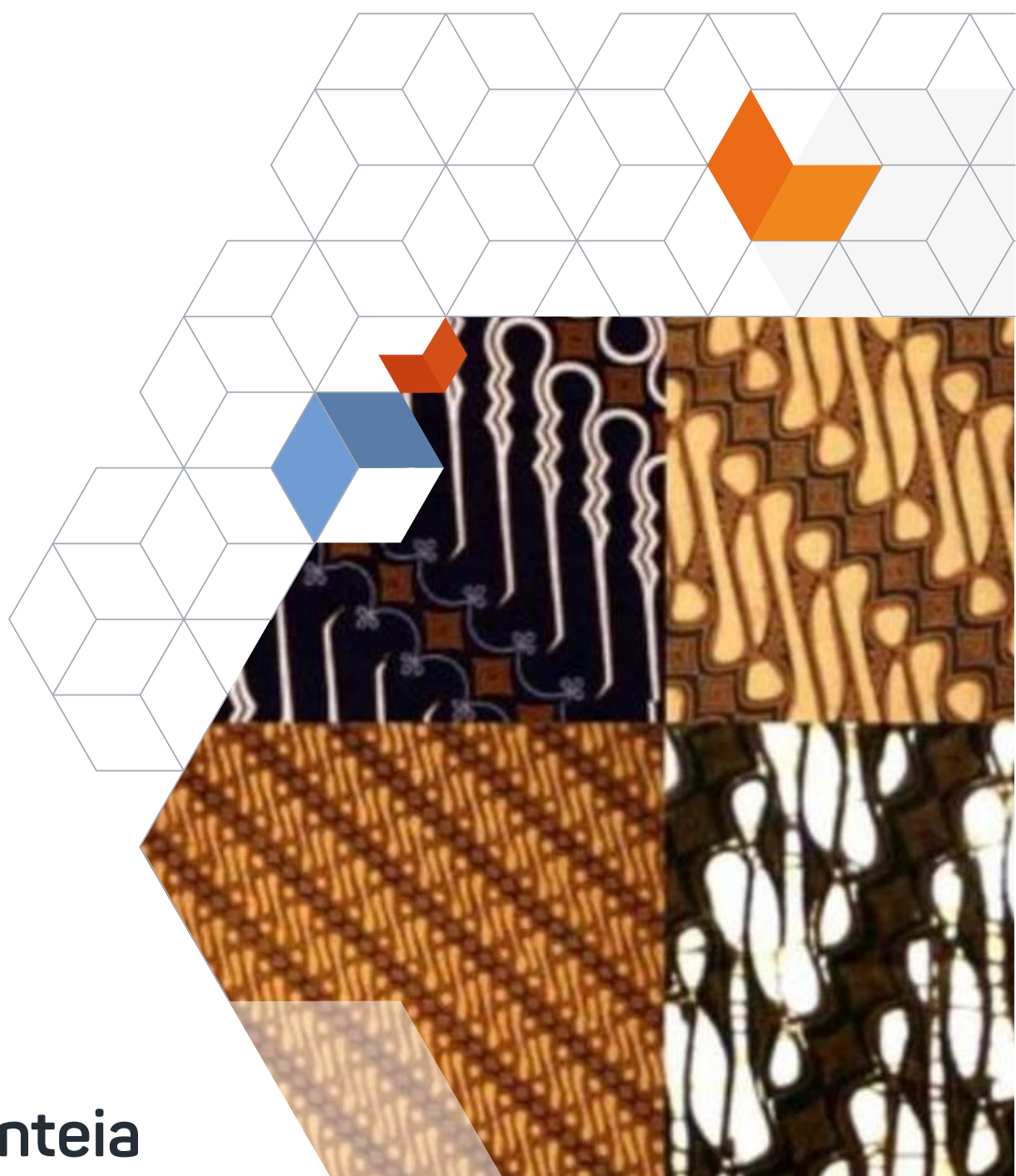


Beleid Collectieve erkenning Indische gemeenschap

Hoofdpijnenrapport



Panteia

Beleid Collectieve erkenning Indische gemeenschap

Hoofdlijnenrapport

Auteurs

Eveline de Weerd, Gratiëlla Schippers,
Henri Faun, Ton Grimmius

Opdrachtgever

Ministerie van VWS

Gepubliceerd

Zoetermeer, 30-7-2024

Projectnummer

10809

Versie

2

Status

Definitief

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij Panteia. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, alsmede opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van Panteia. Panteia aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.



Inhoudsopgave

	Samenvatting, conclusies en aanknopingspunten voor vervolgbeleid	5
1	Inleiding	17
1.1	Scope en vraagstelling	17
1.2	Drie deelonderzoeken	17
1.3	Onderzoeksaanpak	18
1.4	Terminologie	18
2	Collectieve erkenning: ontstaansgeschiedenis, doelstellingen en vormgeving	20
2.1	Aantrekken en afstoten	20
2.2	Collectieve erkenning	21
2.3	Beschikbare middelen	23
2.4	Vervolg van dit rapport	24
3	Pleisterplaats	25
3.1	Doelstelling	25
3.2	Uitvoering en financiering	25
3.3	Ondersteuning lokale/regionale activiteiten	29
3.4	Evaluatie	29
4	Herdenken	31
4.1	Doelstelling	31
4.2	Uitvoering en financiering	31
4.3	Resultaten	32
4.4	Evaluatie	33
5	Contextgebonden zorg	34
5.1	Doelstelling	34
5.2	Uitvoering en financiering	34
5.3	Clientondersteuning	35
5.4	Netwerkopbouw en -onderhoud	35
5.5	Deskundigheidsbevordering en -onderhoud	37
5.6	Evaluatie	42
6	CEWIN-regeling	45
6.1	Deelonderzoek CEWIN-regeling: vraagstelling en uitvoering	45
6.2	CEWIN-regeling	45
6.3	Door CEWIN gesubsidieerde projecten	47
6.4	Evaluatie	50



7	Erfgoed	52
7.1	Programma Indisch Erfgoed Digitaal	52
7.2	Immaterieel erfgoed: 'Houd je erfgoed levend	59
8	Kennis	65
8.1	Commissie Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië	65
8.2	Terminologie	66
8.3	Regulier onderwijs	66
8.4	Cultuur en erfgoedsector	67
8.5	Verbinden en verduurzamen: dialoog tussen gemeenschappen onderling en de bredere Nederlandse samenleving	68
8.6	Evaluatie	68
9	Reflectie: een terug- en vooruitblik	70
9.1	Terugblik: er is veel gedaan en gerealiseerd	70
9.2	Voortuitblik: aanknopingspunten voor de Collectieve erkenning voor 2025 en volgende jaren	78
	Bijlagen	
Bijlage 1	Geraadpleegde bronnen	84
Bijlage 2	Geïnterviewde organisaties	88



Samenvatting, conclusies en aanknopingspunten voor vervolgbeleid

In opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) onderzocht Panteia in de periode 2022-2024 de activiteiten en resultaten van het vanaf 2017 ingezette beleid van de Collectieve erkenning van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië¹. Dit reflectie- en evaluatieonderzoek bestond uit drie deelonderzoeken² die in dit rapport zijn samengebracht en waaruit aanknopingspunten voortvloeien voor toekomstig beleid.

Voor het onderzoek hebben we deskresearch gedaan, interviews afgenomen en een internetenquête uitgevoerd. In deze samenvatting beschrijven we de belangrijkste conclusies. Dit doen we aan de hand van de volgende hoofdvragen van dit onderzoek.

1. Wat is het doel van het beleid van Collectieve erkenning?
2. Hoe is dit beleid vormgegeven?
3. Welke activiteiten zijn als gevolg van dit beleid ontplooid en wat zijn de resultaten daarvan?
4. In welk opzicht dragen activiteiten en/of hun resultaten bij aan de collectieve erkenning van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië?
5. Wat zijn de aanknopingspunten voor vervolg van het beleid wanneer de incidentele impuls van dit beleid gedurende de periode 2017 tot en met 2024 overgaat in structureel beleid?

1. Wat is het doel van het beleid van Collectieve erkenning?

Het **doel** van het beleid van de Collectieve erkenning van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië is het geleden onrecht tijdens de Tweede Wereldoorlog, de daaropvolgende onafhankelijkheidsoorlog en de kille ontvangst in Nederland te verzachten en te herstellen. Dit, door verankering van het Indische verleden en culturele erfgoed in de Nederlandse samenleving op een respectvolle en waardige wijze die recht doet aan de grote verscheidenheid van de Indische gemeenschappen. Uitgangspunt daarbij is dat niet de overheid bepaalt wat voor die

¹ In 2017 was de naam van het beleid: *Collectieve erkenning van de Indische gemeenschap*. Om het beleid te verduidelijken en de naamgeving inclusiever te maken werd deze naam gewijzigd in: de *Collectieve erkenning van de Indische en Molukse gemeenschap*. Sinds 2023 luidt de officiële benaming: *Collectieve erkenning van de Indische, Molukse, Papoea en Chinees-Indonesische gemeenschappen*.

² Eveline de Weerd, Henri Faun, Gratiëlla Schippers, Ton Grimmius, Beleid Collectieve erkenning Indische gemeenschap. Deelrapport 1: Terugblik op de periode 2015-2021. Panteia, Zoetermeer, 9 juli 2024.

Idem, Beleid Collectieve erkenning Indische gemeenschap. Deelrapport 2: Subsidieregeling Collectieve erkenning van Indisch en Moluks Nederland (CEWIN). Panteia, Zoetermeer, 9 juli 2024.

Idem, Beleid Collectieve erkenning Indische gemeenschap. Deelrapport 3: Extra impuls. Panteia, Zoetermeer, 9 juli 2024.

erkenning nodig is, maar dat de Indische gemeenschap daar zelf het voortouw in neemt.

Het beleid dient invulling te geven aan de volgende **ambities**:

- een duurzaam/blijvend karakter
- gerichtheid op de identiteit(en) van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië
- essentie van de geschiedenis en het cultureel erfgoed van Nederlands-Indië/Indonesië
- een nationale of regionale vertaling (niet puur locatiegebonden)
- een verbindende factor voor de verschillende groepen binnen de gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië en met de Nederlandse samenleving
- balans en onpartijdigheid/aandacht voor meerdere perspectieven.

2. Hoe is het beleid vormgegeven?

Het beleid van de Collectieve erkenning is ingezet in 2017 en wordt sinds 2018 structureel gefinancierd. In 2020 besloot het kabinet tot en met 2024 een extra impuls aan het beleid te geven. Ook werden de structurele middelen verhoogd. Het kabinet maakte dit extra gebaar als onderdeel van de viering van '75 jaar vrijheid', de herdenking van de beëindiging van de Tweede Wereldoorlog in 1945.

Het beleid van de Collectieve erkenning bestaat er in essentie uit dat activiteiten die geacht worden bij te dragen aan de collectieve erkenning van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië worden **gesubsidieerd**.

Voor de eerste beleidsperiode zijn de elementen van het beleid in overleg met de Ronde Tafel³ bepaald. Aan de Ronde Tafel zijn vertegenwoordigd: het Indisch Platform, het Indisch Herinneringscentrum, het Moluks Historisch Museum, Stichting Nationale Herdenking 15 augustus 1945 en Stichting Pelita. Deze organisaties worden vaak aangeduid als 'stakeholders van de Collectieve erkenning'. De door de Extra impuls ondersteunde activiteiten zijn de uitkomst van een raadpleging onder en dialoogsessies met de gemeenschappen.

3. Welke activiteiten zijn als gevolg van het beleid ontplooid en wat zijn de resultaten daarvan?

Binnen het beleid van de Collectieve erkenning is een groot aantal activiteiten, in de vorm van gesubsidieerde projecten, met succes uitgevoerd of in gang gezet.

Het inrichten van een Indische pleister- en ontmoetingsplaats

Met de oprichting van 'Museum Sophiahof, van Indië tot nu' is er een pleister- en ontmoetingsplaats voor de gemeenschappen gerealiseerd in Den Haag. Naast een museum met een museale, kennis- en educatieve functie, beschikt het pand over ontmoetingsruimten en huisvest het de leden van de Ronde Tafel van de Collectieve

³ Aan de Ronde Tafel zijn vertegenwoordigd: het Indisch Platform, het Indisch Herinneringscentrum, het Moluks Historisch Museum, Stichting Nationale Herdenking 15 augustus 1945 en Stichting Pelita. Deze organisaties worden vaak aangeduid als 'stakeholders van de Collectieve erkenning'.

erkenning. Binnen Museum Sophiahof zijn diverse tentoonstellingen gerealiseerd, waaronder de semipermanente tentoonstelling *Ons Land – dekolonisatie, generaties, verhalen*.

Het toekomstbestendig maken van de jaarlijkse herdenking

De Nationale Herdenking van de Japanse capitulatie in Azië op 15 augustus 1945 is versterkt en toekomstbestendig gemaakt. Met financiële ondersteuning vanuit de Collectieve erkenning is de verbinding gelegd tussen de nationale herdenking en regionale herdenkingen, hebben jongeren een belangrijkere rol gekregen in deze herdenkingen en is er een virtueel Indisch Monument ingericht.

Het bevorderen van contextgebonden/cultuursensitieve zorg

Op het gebied van zorg en welzijn zijn methodieken ontwikkeld en netwerken gevormd om contextgebonden/cultuursensitieve zorg te kunnen bieden aan mensen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië. Denk aan zorg die rekening houdt met hetgeen de eerste generatie heeft doorgemaakt in Nederlands-Indië/Indonesië en met de doorwerking daarvan op latere generaties.

Het subsidiëren van projecten die bijdragen aan de collectieve erkenning

Via de subsidieregelingen CEWIN (2018-2024) en *Houd je erfgoed levend* (eind 2022-2024) zijn uiteenlopende projecten ondersteund door en voor de gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië. De twee regelingen overlappen deels met elkaar. Binnen de eerstgenoemde regeling gaat het om projecten rondom scholing en educatie, projecten met een museale en/of kennisfunctie en om culturele activiteiten. De regeling staat open voor organisaties zonder winstoogmerk die staan ingeschreven bij de Kamer van Koophandel.

Bij de tweede regeling gaat het alleen om culturele projecten, specifiek gericht op het levend houden en zichtbaar maken van immaterieel erfgoed van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië. Deze regeling staat ook open voor (groepen van) particulieren die niet bij de Kamer van Koophandel staan ingeschreven. Beide regelingen ontvingen een groot aantal aanvragen.

Het ontsluiten, zichtbaar en toegankelijk maken van erfgoed

Binnen het beleid van de Collectieve erkenning zijn of worden onderdelen van de geschiedenis, cultuur en het erfgoed van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië ontsloten en/of verduurzaamd. De regeling *Houd je erfgoed levend* is hierboven al genoemd. Daarnaast wordt het Programma Indisch Erfgoed Digitaal (PIED) uitgevoerd. Relevant erfgoed in de vorm van archiefmateriaal van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië wordt geïnventariseerd, geselecteerd en gedigitaliseerd. Hierdoor kan dit erfgoed niet alleen in de toekomst behouden blijven, maar ook online worden geraadpleegd. In oktober 2024 wordt hiervoor onder de naam *Ons Land – Nederland, Nederlands-Indië, Indonesië* een web-portaal gelanceerd. Het gedigitaliseerde erfgoed is via dit portaal toegankelijk. De komende jaren wordt het web-portaal uitgebouwd tot het door de Commissie 'Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië' (zie hieronder) geadviseerde digitaal dynamisch platform voor met name het onderwijs.



Het versterken van kennis over de geschiedenis van Nederlands-Indië/Indonesië

Op 25 oktober 2021 installeerde de staatssecretaris van VWS, als onderdeel van de Extra impuls, de Commissie 'Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië' (Commissie Bussemaker). De opdracht van de commissie was advies uit te brengen over de wijze waarop de kennis over de geschiedenis van Nederlands-Indië/Indonesië toegankelijk kan worden gemaakt voor de Nederlandse samenleving. De commissie presenteerde haar advies op 8 februari 2023 in Museum Sophiahof. Een deel van de adviezen moet buiten de Collectieve erkenning om worden uitgewerkt. Dit geldt bijvoorbeeld voor het advies kennis over Nederlands-Indië op te nemen in het Nederlandse onderwijs. Een ander deel van de adviezen heeft geleid tot een follow-up binnen de Extra impuls van de Collectieve erkenning. Deze activiteiten lopen nog of moeten nog beginnen.

Eén van de adviezen waar momenteel actief uitvoering aan wordt gegeven is het inrichten van het hierboven genoemde digitaal dynamisch platform ten behoeve van docenten en om het onderwijs en de cultuur- en erfgoedsector met elkaar te verbinden. Het platform biedt informatie over geschiedenis, cultuur en erfgoed van Nederlands-Indië/Indonesië. Besloten is dit platform te realiseren door het uitbouwen van het web-portaal *Ons Land – Nederland, Nederlands-Indië, Indonesië*. Momenteel wordt onderzocht hoe deze uitbouw kan worden gerealiseerd.

Verder wordt in de loop van 2024 voor drie jaar een co-curator aangesteld. Deze functionaris moet een duurzaam netwerk opbouwen van musea, erfgoed en kennisinstellingen met als doel een kennis- en onderzoeksagenda te ontwikkelen om collecties en archieven met betrekking tot Nederlands-Indië/Indonesië, landelijk en voor een breed publiek toegankelijk en zichtbaar te maken.

Tot slot wordt in het verlengde van de adviezen van de commissie de bekendheid van gastdocenten (kennisveld Nederlands-Indië/Indonesië) vergroot, openbaar erfgoed in de openbare ruimte ontsloten en nagegaan hoe de dialoog tussen verschillende gemeenschappen kan worden bevorderd.

4. In welk opzicht dragen activiteiten en/of hun resultaten bij aan de collectieve erkenning van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië?

Aan de hand van de eerder genoemde beleidsambities beoordelen we de bijdrage van de projecten aan de Collectieve erkenning.

Essentie van de geschiedenis en het cultureel erfgoed van Nederlands-Indië/Indonesië

Zoals uit de hierboven beschreven activiteiten blijkt, adresseren alle projecten op hun eigen manier één of meerdere onderwerpen die betrekking hebben op de geschiedenis en het culturele erfgoed van Nederlands-Indië. Er is een museum ingericht, erfgoed wordt verduurzaamd en voor het publiek ontsloten, de nationale en regionale herdenkingen op 15 augustus zijn versterkt en verjongd en voor de zorg relevante kennis van de geschiedenis is geëxpliciteerd in behandelmethodieken. Daarnaast komt een scala aan onderwerpen met betrekking tot de geschiedenis en het cultureel erfgoed aan de orde in door CEWIN en *Houd je erfgoed levend* gesubsidieerde projecten.



Gerichtheid op de identiteit(en) van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië; balans, onpartijdigheid, aandacht voor meerdere perspectieven

Er zijn twee typen door de Collectieve erkenning gesubsidieerde activiteiten te onderscheiden: activiteiten van 'boven-' en 'onderaf'. Met van 'bovenaf' bedoelen we dat de activiteiten worden uitgevoerd door landelijk gevestigde organisaties die via de Ronde Tafel in nauw contact staan met het ministerie van VWS. 'Van onderaf' staat voor uitvoering door regionale en lokale organisaties en particulieren.

Wat betreft de multiperspectiviteit van de activiteiten van bovenaf, kan worden opgemerkt dat kleinere gemeenschappen als Papoea en de Chinees-Indonesische onvoldoende bij de beleidsvorming zijn betrokken. Ondanks dat de leden van de Ronde Tafel, met uitzondering van het Moluks Historisch Museum, zich richten op iedereen die zich verbonden voelt met Nederlands-Indië/Indonesië, blijkt uit het onderzoek dat dit zo in de gemeenschappen wordt gevoeld.

De activiteiten van bovenaf zijn langs meerdere perspectieven ingevuld door de keuze voor een aantal hoofdlijnen: het inrichten van een fysieke pleisterplaats met museum, aandacht voor geschiedenis, cultuur en erfgoed, herdenking en voor contextgebonden zorg. Zoals opgemerkt zijn deze invalshoeken zijn tot stand gekomen na raadpleging van vertegenwoordigers van de gemeenschappen, waaronder ook de kleinere. Uit het onderzoek blijkt dat deze invalshoeken nog steeds aansluiten bij de behoeften van de gemeenschappen.

Voor projecten die van onderaf met steun van CEWIN en *Houd je erfgoed levend* zijn uitgevoerd, is het beeld heel anders. Deze initiatieven bereiken een breed scala aan gemeenschappen. Uit onderzoek naar de CEWIN-regeling blijkt dat ook projecten uit de Papoea en Chinees-Indonesische gemeenschap zijn gesubsidieerd. Dit, in tegenstelling tot het idee dat vaak bij deze kleinere gemeenschappen leeft dat de regeling hen niet bereikt. Opvallend is wel het relatief hoge aandeel van projecten binnen de Molukse gemeenschap. Dit kan worden verklaard uit de hoge organisatiegraad binnen deze gemeenschap. Bij *Houd je erfgoed levend* is er actief op ingezet om de regeling ten goede te laten komen aan zoveel mogelijk gemeenschappen. Beide regelingen kennen een veelvoud aan projectvormen en perspectieven.

Nationale of regionale vertaling (niet puur locatiegebonden)

De activiteiten die we hierboven 'van bovenaf hebben genoemd', zijn bedoeld om gemeenschappen in het gehele land te bedienen. Een belangrijke taak van Museum Sophiahof is dat het ook zichtbaar is in de regio's en dat het regionale organisaties ondersteunt. Eén van de manieren om dit te doen is het concept van de 'reizende tentoonstelling'. Deze wordt (na te zijn gehouden in Museum Sophiahof) elders in het land gehouden. Zo is de tentoonstelling *Japanese hellships* in Roermond te bezichtigen geweest. Het Indisch Herinneringscentrum organiseert Indische salons in het land en adviseert, evenals de Stichting Nationale Herdenking 15 augustus, regionale organisaties. Wel blijkt uit het onderzoek dat de organisaties 'scherp moeten blijven' op hun relatie met de regio en hier blijvend aandacht aan moeten schenken.

Een deel van de projecten die met steun van CEWIN en *Houd je erfgoed levend* zijn georganiseerd, is locatie- (en aan een specifieke gemeenschap) gebonden. De resultaten worden niet doelbewust regionaal of landelijk opgeschaald. Daarnaast zijn er projecten (zoals televisiedocumentaires, podcasts, theatervoorstellingen, het



maken van een boek) die (in potentie) wel een landelijk bereik hebben. Uit het onderzoek naar de CEWIN-regeling komt naar voren dat uitvoerders van projecten behoefte hebben aan ondersteuning van Museum Sophiahof om bekendheid te geven aan hun projecten en de resultaten daarvan. Zo zou het Museum boeken die in het kader van CEWIN zijn gemaakt kunnen verspreiden en theatervoorstellingen opnemen in een agenda.

Duurzaam/blijvend karakter

In de geëvalueerde beleidsperiode zijn er meerdere initiatieven en resultaten tot stand gekomen die variëren in de mate waarop zij een duurzaam/blijvend karakter hebben. Allereerst is de voorgenomen **pleister- en ontmoetingsplaats** er gekomen: de Sophiahof. Het museum heeft drie functies: museaal/cultuur, ontmoeting en kennis. Om het museale aanbod robuust en toekomstbestendig te maken worden tentoonstellingen steeds meer in onderlinge samenhang georganiseerd en met de 'reizende' tentoonstellingen worden tentoonstellingen toegankelijker gemaakt voor publiek buiten de Randstad. Ook samenwerking met externe professionals draagt bij aan de duurzaamheid van het museale aanbod. Uit het onderzoek blijkt een toenemende belangstelling voor het museum. In een in het eerste deel van 2024 gehouden enquête onder de bezoekers, zegt 59 procent van hen een Indische, Molukse, Chinese of Papoea achtergrond te hebben. Wanneer we dit cijfer relateren aan de omvang van de gemeenschappen met en zonder wortels in Nederlands-Indië/Indonesië, dan kunnen we concluderen dat de belangstelling vanuit de eerstgenoemde gemeenschappen vele malen groter is. Dit komt overeen met het beeld uit de interviews dat bezoekers vooral afkomstig zijn uit gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië. Met het oog op de toekomst is dit mogelijk een punt van aandacht.

De Nationale **Herdenking** van de Japanse capitulatie in Azië op 15 augustus is, zoals hierboven beschreven, op verschillende manieren versterkt en meer toekomstbestendig gemaakt. Uit het onderzoek komt naar voren dat onderhoud en uitbouwen van de resultaten ook in de komende blijvend aandacht behoeft.

Met betrekking tot de projecten binnen het thema **contextgebonden zorg** zijn er concrete producten ontwikkeld ter ondersteuning van professionele en informele zorgverleners, er zijn netwerken verstevigd, nieuwe inzichten opgedaan en er is veel geïnvesteerd in de bevordering en het onderhouden van deskundigheid. Daarnaast heeft één van de projecten zich naast zorgverleners gericht op mantelzorgers en hun (groot)ouders. De uitdaging is nu de resultaten van de projecten te borgen door ze op te schalen naar de (gehele) zorgsector.

Tenslotte zijn de gerealiseerde projecten vooral gericht op de oudere generaties en minder op de jongere generaties, wat de vraag oproept of daar in de toekomst meer in geïnvesteerd zou moeten worden.

De subsidieregelingen **CEWIN** en **Houd je erfgoed levend** hebben geleid tot projecten die voorzien in kennis en zichtbaarheid van de geschiedenis, cultuur en het erfgoed van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië en de wijze waarop deze doorwerken in de huidige Nederlandse samenleving. Veel van de projecten die CEWIN-subsidie ontvingen leveren een duurzaam resultaat in die zin dat ze een follow-up krijgen of doordat de opbrengsten (zoals een boek, podcast of documentaire) voor langere tijd beschikbaar zijn. Daarnaast zijn er met de projecten

processen teweeggebracht die, in ieder geval de komende tijd, nog blijven doorwerken. Zo zijn er bijvoorbeeld door uiteenlopende projecten gesprekken op gang gekomen tussen generaties, waarbij het jarenlange 'Indische zwijgen' van de oudere generatie is doorbroken.

Met het Programma Indisch Erfgoed Digitaal en het web-portaal *Ons Land – dekolonisatie, generaties, verhalen* wordt erfgoed duurzaam ontsloten, zichtbaar en toegankelijk gemaakt voor toekomstige generaties, het onderwijs, erfgoed- en kennisinstellingen. De duurzaamheid van het resultaat valt of staat met hoe het web-portaal zich verder ontwikkelt, zal worden gefinancierd, onderhouden en gepromoot. Koppeling van het portaal aan andere portalen en/of thema's kan de verankering ervan bevorderen.

Een verbindende factor voor verschillende groepen binnen de gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië en met de Nederlandse samenleving als geheel

Van de Collectieve erkenning gaat in zijn algemeenheid vooralsnog een beperkt verbindende werking uit. Op het niveau van de beleidsvorming heeft het verschillende partijen uit de gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië bijeengebracht aan de *Ronde Tafel*. Samen hebben ze met het ministerie van VWS vormgegeven aan het beleid van Collectieve erkenning. Het doorzetten van deze samenwerking in het Museum Sophiahof waarin ze zijn gehuisvest is wel voor verbetering vatbaar. De meningen over de taakafbakening tussen individuele partijen en de voor het beheer van het Museum opgerichte Stichting Beheer Sophiahof lopen uiteen en bemoeilijken de onderlinge verbinding. In het voorafgaande is al de vraag opgeworpen of de *Ronde Tafel* voldoende gemeenschappen met elkaar verbindt.

Museum Sophiahof blijkt, zoals eerder opgemerkt, een steeds grotere publiekstrekker. Hoewel in bezoekers zonder wortels in Nederlands-Indië/Indonesië een ruim aandeel hebben in het totale aantal bezoekers (41%), is het aantal bezoekers uit deze groep relatief klein. Van een verbinding tussen het museum en het Nederlandse publiek in algemene zin is nog nauwelijks sprake. Verder zou het Museum zijn verbindende rol kunnen versterken doordat de resultaten van CEWIN- en *Houd je erfgoed levend* projecten er samenkomen: het museum zou deze onder de aandacht van (andere) gemeenschappen kunnen brengen door ze te verspreiden (bijvoorbeeld boeken) of er op te wijzen (bijvoorbeeld theateruitvoeringen).

Binnen deze CEWIN en *Houd je erfgoed levend* projecten zelf is weinig sprake van verbinding tussen gemeenschappen. Projecten bereiken overwegend de eigen gemeenschap.

Zoals opgemerkt is de grote verscheidenheid aan gemeenschappen, perspectieven en projectvormen binnen beide subsidieregelingen als zodanig goed vertegenwoordigd. In die zin zijn de regelingen 'verbindend' te noemen. Deze verbinding zou beter zichtbaar kunnen worden gemaakt, bijvoorbeeld door – zoals eerder opgemerkt – Museum Sophiahof de resultaten onder de aandacht van de gemeenschappen te laten brengen.

De CEWIN-regeling heeft geresulteerd in projecten waarin de verbinding tussen generaties is verdiept. In een aantal projecten is, zoals hierboven opgemerkt, het 'Indisch zwijgen' doorbroken en een intergenerationele dialoog op gang gebracht.



Ook het in oktober 2024 te lanceren en door Museum Sophiahof (i.c. het Indisch Herinneringscentrum beheerde) **web-portaal** *Ons Land – Nederland, Nederlands-Indië, Indonesië* kan mogelijk verbindend werken. Dit, doordat het portaal de geschiedenis, cultuur en erfgoed van meerdere gemeenschappen ontsluit en voor iedereen toegankelijk is.

Binnen de **contextgebonden zorg** tenslotte, zijn op projectniveau verbindingen gemaakt tussen zorgaanbod en zorgcliënten. Zoals al opgemerkt komt het er nu op aan deze verbindingen op te schalen.

5. Wat zijn aanknopingspunten voor vervolg van het beleid wanneer de incidentele impuls gedurende de periode 2017 tot en met 2024 overgaat in structureel beleid?

Uit het onderzoek blijkt dat er vele waardevolle pijlers zijn geslagen voor de collectieve erkenning van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië. Zonder het beleid van Collectieve erkenning zouden deze pijlers niet zijn gerealiseerd. De grootste uitdaging voor toekomstig beleid ligt in het borgen, onderhouden en verbinden van deze pijlers.

Voor de jaren 2025 en volgende is jaarlijks structureel 1,7 miljoen euro beschikbaar voor de Collectieve erkenning. Dit is fors minder dan het gemiddeld beschikbare bedrag van de afgelopen jaren. Dit vraagt om keuzes waar wel en waar niet (meer) in te investeren. Op basis van de inzichten die voortvloeien uit het voorafgaande, formuleren we hieronder een aantal aanknopingspunten die kunnen worden betrokken bij het maken van deze keuzes.

Borg en onderhoud de geslagen pijlers

In het onderzoek is respondenten gevraagd naar onderwerpen die volgens hen in het beleid van Collectieve erkenning ontbreken. Volgens hen dekt het beleid alle behoeften af. Voor de toekomst komt het er daarom vooral op aan dat wat tot stand is gebracht te borgen.

Geschiedenis, cultuur, erfgoed en herdenken

Het verdient aanbeveling na te gaan welke resultaten van de Collectieve erkenning vanaf 2025 nog extra aandacht en financiering behoeven om ze in stand te houden. In dit verband is in het onderzoek bijvoorbeeld opgemerkt dat het in stand houden van het web-portaal *Ons Land - Nederland, Nederlands-Indië, Indonesië* door het Indisch Herinneringscentrum niet uit de eigen middelen is te financieren. Wanneer hiervoor aanvullende financiering nodig blijkt, behoeft deze niet noodzakelijk ten koste te gaan van het budget van de Collectieve erkenning. Het beheer van het web-portaal zou ook kunnen worden ondergebracht in de instellingssubsidie die het Indisch Herinneringscentrum van het ministerie van VWS ontvangt. Nauw verwant hiermee is de vraag of er in de toekomst financiële ruimte is om collecties, die nog niet zijn gedigitaliseerd maar wel relevant zijn voor PIED, alsnog te digitaliseren en toe te voegen aan het web portaal *Ons Land – Nederland, Nederlands-Indië, Indonesië*. Een ander aandachtspunt is de financiering van het Moluks Historisch Museum. In tegenstelling tot het Indisch Herinneringscentrum ontvangt het geen – los van de Collectieve erkenning staande – instellingssubsidie. Door het ontbreken van

structurele financiering, is de relatief onzekere en op projecten (en niet op dekking van structurele kosten) gerichte subsidie uit de Collectieve erkenning de kurk waarop het museum drijft.

Contextgebonden zorg: van ontwikkeling naar toepassing

Onder de noemer 'contextgebonden zorg' zijn veel inspanningen verricht om door netwerkvorming en deskundigheidsbevordering het belang van deze zorg voor ouderen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië onder de aandacht van zorgprofessionals en vrijwilligers te brengen. Blijvende aandacht voor en het gebruik van deze kennis is van groot belang voor het blijven voortbestaan ervan. Het is echter een uitdaging om dit blijvend op de (drukke) agenda van zorgprofessionals te krijgen. Een manier waarop Pelita dit momenteel doet is het onderwerp contextgebonden zorg aan het urgente thema dementie te koppelen. Naast koppeling aan zo'n onderwerp valt nog te denken aan twee andere sporen waarlangs contextgebonden zorg onderdeel kan worden gemaakt van het 'professioneel bewustzijn' van zorgverleners.

- Het aansluiten bij en inbrengen van het belang van contextgebonden zorg in opleidingen (inclusief 'opfriscursussen') voor zorgverleners. Los van de vraag in hoeverre de opleidingen hierin al voorzien en/of mogelijkheden zien dit op te nemen in hun programma, lijkt het van belang het onderwerp breder te trekken dan de gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië. Dit, door te wijzen op het (mogelijke) belang voor Nederlanders die hun wortels elders in de wereld hebben en met oorlogstrauma's rondlopen. Dit spoor ontstijgt het beleid van de Collectieve erkenning van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië.
- Het bewustmaken van de gemeenschappen zelf van de specifieke zorgbehoeften van hun gemeenschap en op welke wijze die aansluiten bij het zorgaanbod. Door dit bewustzijn kunnen zij wellicht hun zorgbehoefte beter articuleren zodat de zorgprofessional 'als vanzelf' in aanraking komt met deze behoefte. Eigenlijk gaat het om 'empowerment' of emancipatie. De cliëntondersteuningsprojecten van Pelita in het kader van de Wet maatschappelijke ondersteuning zijn hiervan een mooi voorbeeld.

Voor een dergelijke insteek is de betrokkenheid van organisaties van de gemeenschappen onontbeerlijk. Zij moeten (potentiële) cliënten identificeren en bereiken. Dat dit niet eenvoudig is blijkt uit één van de in het kader van de Collectieve erkenning uitgevoerde zorgprojecten. Dit project was niet alleen op zorgverleners, maar ook gericht op mantelzorgers en hun (groot)ouders. Niet alle gemeenschappen zijn even goed georganiseerd en het kostte dan ook moeite mensen uit de doelgroep te bereiken. Door de al eerder genoemde relatief hoge organisatiegraad binnen de Molukse gemeenschap werden vooral mantelzorgers en hun (groot)ouders binnen deze gemeenschap bereikt.

Tot slot springt in het oog dat de projecten rondom het thema contextgebonden zorg zich vooral op de eerste generatie hebben gericht. Er zijn wel enkele projecten gericht geweest op volgende generaties, maar de vraag die opkomt is of dit voldoende is. Dit mede tegen de achtergrond van het op den duur wegvallen van de eerste generatie. In dit verband is het van belang te wijzen op het op 8 juni 2022 door het Joods Maatschappelijk Werk (JMW), Pelita, Stichting ARQ Kenniscentrum Oorlog, Vervolging en Geweld (ARQ), het Nederlands Veteraneninstituut (NLV) en het ministerie van VWS

getekende convenant 'Vindbaar en toereikend aanbod van ondersteuning voor de tweede generatie oorlogsgetroffenen'.

Subsidie voor initiatieven

Een groot deel van de beleidsvorming en uitvoering is verzorgd door gevestigde instanties. Door de subsidieregelingen CEWIN en *Houd je erfgoed levend* van vfonds zijn organisaties en leden van de gemeenschappen in staat gesteld zelf door middel van projecten invulling te geven aan hun collectieve erkenning. Er lijken meerdere argumenten om een vergelijkbare regeling in de eerstkomende jaren voort te zetten.

- De Commissie 'Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië' wijst op het belang van een dergelijke regeling.
- De grote behoefte aan de twee regelingen, blijkend uit het grote aantal aanvragen per subsidieronde.
- De uit dit onderzoek blijkende effectiviteit van de CEWIN-regeling.
- Beide regelingen geven invulling aan collectieve erkenning 'van onderaf' en sluiten daarmee nauw aan bij het uitgangspunt van het beleid van Collectieve erkenning dat niet de overheid maar de gemeenschap bepaalt wat collectieve erkenning inhoudt.

Gezien het beperkte budget voor de Collectieve erkenning voor 2025 en volgende jaren, ligt het in stand houden van één regeling voor de hand. De CEWIN-regeling en *Houd je erfgoed levend* verschillen qua doel, opzet en uitvoering maar vertonen ook overlap. Doel van *Houd je erfgoed levend* is het levend houden en zichtbaar maken van immaterieel erfgoed, levende culturele tradities. CEWIN-subsidie is bedoeld voor projecten en activiteiten die bijdragen aan de collectieve erkenning. Scholing, educatie, kennis en culturele activiteiten staan hierbij centraal.

Veel, vooral onervaren, aanvragers van CEWIN-subsidie hebben behoefte aan meer begeleiding bij de aanvraagprocedure. Daarnaast vindt een groot deel van de aanvragers dat aanvragen zouden moeten worden beoordeeld door een selectiecommissie. Deze punten zijn juist in *Houd je erfgoed levend* geadresseerd. Wanneer besloten zou worden tot het voortzetten van een subsidieregeling, verdient het aanbeveling te onderzoeken wat de meerwaarde van de intensieve begeleiding door vfonds is geweest. Is ze bijvoorbeeld hierdoor in staat geweest met de regeling dieper door te dringen in de 'haarvaten van de gemeenschappen'? En zo ja, rechtvaardigen de (extra) kosten een dergelijke intensieve begeleiding?

Wanneer de CEWIN-regeling ongewijzigd zou worden voortgezet, verdient het aanbeveling te onderzoeken in hoeverre de aanvraagprocedure voor kleine projecten kan worden vereenvoudigd.

Verbind de geslagen pijlers

Zoals verschillende malen is opgemerkt zijn er door het beleid van de Collectieve erkenning vele pijlers geslagen. Het komt er nu op aan deze te onderhouden, mede door ze waar mogelijk te verbinden. Verbinding is één van de voorwaarden voor onderhoud.

Op het gebied van **geschiedenis, cultuur, erfgoed en herdenken** is veel gedaan aan het leggen van verbindingen. Vaak ook vanuit het bewustzijn dat deze het voortbestaan en de verdere ontwikkeling van het gerealiseerde ten goede komen.

Zo worden de tentoonstellingen in Museum Sophiahof verbonden met collecties van andere partijen. Een ander voorbeeld is de verbinding die is gelegd tussen regionale herdenkingen van de Japanse capitulatie in Zuidoost-Azië met de jaarlijkse nationale herdenking op 15 augustus. Ook zijn de herdenkingen verbonden met het virtueel Indisch Monument.

Er moet voor worden gewaakt dat de verbinding met de regio's en de ondersteuning van regionale organisaties vanuit Museum Sophiahof niet verslapt.

Uit het onderzoek blijkt een behoefte om, waar mogelijk, een verbinding te leggen tussen CEWIN-projecten en Museum Sophiahof. Het Museum zou ruchtbaarheid kunnen geven aan activiteiten en producten (boeken) van CEWIN en in het museumaanbod kunnen opnemen.

Op het gebied van **de contextgebonden zorg** gaat het vooral om het opschalen: het buiten project/pilotsituaties om leggen van verbindingen van al hetgeen is gerealiseerd aan deskundigheidsopbouw met de zorg- en welzijnssector en de gemeenschappen.

Een ander element dat (betere) verbinding behoeft is de samenwerking van de stakeholders binnen **Stichting Museum Sophiahof**. Deze samenwerking blijkt niet altijd even gemakkelijk. Daar de Sophiahof inmiddels één van de bakens van die erkenning is, is het van belang dat organisaties zich effectief tot elkaar weten te verhouden.

Eén van de ambities was dat de Collectieve erkenning een **verbindende factor** zou zijn tussen de **verschillende gemeenschappen en de Nederlandse samenleving**. Uit het onderzoek blijkt dat de Collectieve erkenning in beperkte mate heeft bijgedragen aan onderlinge verbinding van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië. Vooral onder jongeren vinden deze verbindingen wel steeds meer plaats. Van een (betere) verbinding tussen de gemeenschappen en de Nederlandse samenleving is nauwelijks sprake. De staatssecretaris van VWS heeft in reactie op het advies van de Commissie 'Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië' aangegeven dat (binnen de middelen van de Extra impuls) wordt onderzocht hoe de dialoog tussen gemeenschappen kan worden gestimuleerd. Uit het deelonderzoek naar de CEWIN-regeling komt de suggestie naar voren om tijdens de aanvraagprocedure de vraag te stellen welke bijdrage het te subsidiëren project levert aan de verbinding tussen gemeenschappen.

Tot slot: blijf de gemeenschappen betrekken

Inclusiviteit van de Ronde Tafel

Uit de interviews blijkt dat niet alle gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/ Indonesië zich vertegenwoordigd voelen in de huidige Ronde Tafel. In navolging op de uitbreiding van het aantal gemeenschappen in de naamgeving van het beleid is te overwegen ook het aantal gemeenschappen aan de Ronde Tafel uit te breiden. Hierdoor zou de bekendheid en het draagvlak van het beleid kunnen worden verbreed.



Moluks Historisch Museum

Eén van de leden van de Ronde Tafel, het Moluks Historisch Museum, is in zeer hoge mate afhankelijk van projectsubsidies vanuit de Collectieve erkenning. In 2012 zag het museum zich genoodzaakt de deuren te sluiten en de collectie op te slaan. Dankzij de Collectieve erkenning kon het Moluks Historisch Museum zijn intrek nemen in Museum Sophiahof, de collectie tentoonstellen en samen met het Indisch Herinneringscentrum tentoonstellingen inrichten. Beëindiging van de tijdelijke impulsfase van de Collectieve erkenning roept de vraag op of het museum in de toekomst dezelfde rol in Museum Sophiahof en aan de Ronde Tafel kan blijven vervullen. Een overweging zou kunnen zijn om het Moluks Historisch Museum ook uit het structurele budget te financieren.



1 Inleiding

1.1 Scope en vraagstelling

In opdracht van het ministerie van VWS verzorgt Panteia een reflectie op en evaluatie van het in 2015 begonnen beleid van Collectieve erkenning van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië.

De hoofdvragen van het onderzoek luiden als volgt.

6. Wat is het doel van het beleid van het beleid van Collectieve erkenning?
7. Hoe is dit beleid vormgegeven?
8. Welke activiteiten zijn als gevolg van dit beleid ontplooid en wat zijn de resultaten daarvan?
9. In welk opzicht dragen activiteiten en/of hun resultaten bij aan de collectieve erkenning van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië?
10. Wat zijn de aanknopingspunten voor vervolg van het beleid wanneer de incidentele impuls van dit beleid gedurende de periode 2017 tot en met 2024 overgaat in structureel beleid?

1.2 Drie deelonderzoeken

In drie afzonderlijke deelonderzoeken/rapporten zijn de eerste vier vragen in detail beantwoord voor de volgende specifieke onderdelen van het beleid van de Collectieve erkenning.

- Deelonderzoek 1: het oorspronkelijke beleid, zoals dat is ontwikkeld vanaf 2015 en uitgevoerd van 2017 tot en met 2021⁴. Volledigheidshalve merken we op dat na laatstgenoemd jaar onderdelen van het beleid doorlopen. Dit onderzoek is uitgevoerd in de periode december 2022 tot en met maart 2023.
- Deelonderzoek 2: de subsidieregeling Collectieve erkenning van Indisch en Moluks Nederland (CEWIN)⁵. Dit onderzoek vond plaats van september 2023 tot en met februari 2024.
- Deelonderzoek 3: de Extra impuls die in de jaren 2021 tot en met 2024 aan het beleid van de Collectieve erkenning is gegeven⁶. Dit onderzoek is uitgevoerd in de periode december 2023 tot en met april 2024.

In dit rapport beschrijven en analyseren we de uitkomsten van de drie deelonderzoeken en beantwoorden we vraag 5. De rapportage is op hoofdlijnen. Voor de details verwijzen we naar de onderliggende deelrapporten.

⁴ Henri Faun, Ton Grimmus, Gratiëlla Schippers, Eveline de Weerd, Panteia, Beleid Collectieve erkenning Indische gemeenschap. Deelrapport 1: Terugblik op de periode 2015-2020. Panteia, Zoetermeer, 30 juli 2024.

⁵ Idem, Beleid Collectieve erkenning Indische gemeenschap. Deelrapport 2: Subsidieregeling Collectieve erkenning van Indisch en Moluks Nederland (CEWIN). Zoetermeer, 30 juli 2024.

⁶ Idem, Beleid Collectieve erkenning Indische gemeenschap. Deelrapport 3: Extra impuls. Panteia, Zoetermeer, 30 juli 2024.

1.3 Onderzoeksaanpak

In de deelonderzoeken 1 (oorspronkelijk beleid) en 3 (Extra impuls) zijn de data om de onderzoeksvragen te beantwoorden verzameld door middel van documentstudie en interviews met bij de ontwikkeling en of uitvoering van het beleid betrokken organisaties.

In deelonderzoek 2 (CEWIN) is een internetenquête uitgezet onder alle 196 aanvragers van CEWIN-subsidie in de jaren 2018 tot en met 2022. Daarnaast zijn twintig van deze aanvragers geïnterviewd.

1.4 Terminologie

Aanvankelijk was sprake van het beleid van ‘Collectieve erkenning van de Indische gemeenschap’. Met de term ‘Indische gemeenschap’ worden alle gemeenschappen en generaties bedoeld met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië. Om dit beter te benadrukken is na enige tijd de Molukse gemeenschap aan de naam van het beleid toegevoegd (*Collectieve erkenning van de Indische en Molukse gemeenschap*) en is in beleidsstukken vaak de volgende passage toegevoegd: “Met deze term wordt bedoeld: iedereen met wortels in voormalig Nederlands-Indië/Indonesië, die zelf of waarvan de voorouder(s) door oorlogsgeweld en naoorlogse ontwikkelingen tot 1967 naar Nederlands zijn gekomen.”

Het in 2023 verschenen adviesrapport van de Commissie ‘Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië’, naar haar voorzitter ook bekend als de Commissie Bussemaker⁷, constateert dat een term als ‘Indisch’ geen recht doet aan de grote verscheidenheid van gemeenschappen. De term is daarom niet inclusief als het gaat om gemeenschappen met wortels – in wat de commissie noemt – ‘Nederlands-Indië/Indonesië’ (Commissie, 2023).

Ook een groot aantal van de mensen die we in het kader van de aan dit rapport ten grondslag liggende deelonderzoeken hebben gesproken, zijn vaak deze mening toegedaan. Zij vinden dat het beleid door het gebruik van de term ‘Indisch’ en/of ‘Moluks’ niet echt op hen is gericht. Omgekeerd komt het voor dat mensen van mening zijn dat het beleid juist op de expliciet genoemde en niet op andere gemeenschap(pen) is gericht.

Het advies van de Commissie Bussemaker heeft ertoe geleid dat het ministerie van VWS in 2023 de naam van het beleid heeft gewijzigd in *Collectieve erkenning van de Indische, Molukse, Papoea en Chinees-Indonesische gemeenschappen* (Ministerie van VWS, 2023). Te verwachten valt dat meer mensen zich hierdoor als doelgroep van de regeling erkend voelen. Desalniettemin geldt dit wellicht niet voor (leden van) kleinere gemeenschappen die buiten de naam van de regeling vallen.

Om de inclusiviteit van de het beleid van de Collectieve erkenning te benadrukken, gebruiken wij in dit rapport de hierboven al gebruikte omschrijving *gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië*. Ook spreken we vaak kortweg van ‘Collectieve erkenning’. Bij het aanhalen van beleidsdocumenten en -namen,

⁷ Later in dit rapport komen we op deze – uit de middelen van de Collectie erkenning – gefinancierde Commissie terug.

handhaven we de oorspronkelijke benaming. Zo spreken we bijvoorbeeld van de 'Subsidieregeling Collectieve erkenning van Indisch en Moluks Nederland' (CEWIN).



2 Collectieve erkenning: ontstaansgeschiedenis, doelstellingen en vormgeving

2.1 Aantrekken en afstoten

Ongeveer twee miljoen mensen in Nederland hebben wortels in Nederlands-Indië/Indonesië. Zijzelf en/of hun voorouders kwamen naar Nederland door oorlogsgeweld en naoorlogse ontwikkelingen tot 1967.

Het beleid van de Collectieve erkenning van de gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië kwam tot stand na decennia waarin de relatie tussen de Nederlandse overheid en deze gemeenschappen op zijn minst moeizaam kan worden genoemd. Voorafgaand aan het nieuwe beleid speelde de zogenoemde 'Indische kwestie', een discussie tussen de overheid en de gemeenschappen over:

- de zogenoemde 'backpay': het alsnog uitbetalen door de staat van tijdens de Japanse bezetting van Nederlands-Indië niet uitbetaalde salarissen van ambtenaren en militairen in dienst van het Nederlands-Indisch Gouvernement
- herstelbetalingen ter vergoeding van de tijdens de Japanse bezetting en de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog geleden schade.

De Nederlandse overheid stelt zich op het standpunt dat alle rechten en plichten van het Nederlands-Indisch Gouvernement zijn overgegaan op Indonesië en er derhalve geen juridische grondslag is voor de backpay en het doen van herstelbetalingen. Eind jaren vijftig van de vorige eeuw bevestigde de Hoge Raad dit standpunt (Tweede Kamer, 2007).

In een proces van 'afstoten en aantrekken' bleven partijen met elkaar in gesprek. In 2000 maakte de regering excuses voor de 'kille en bureaucratische' ontvangst van mensen afkomstig uit Nederlands-Indië/Indonesië. Ze koppelde hieraan het zogenoemde 'Gebaar'. Dit was een financiële tegemoetkoming op 'morele gronden' (Tweede Kamer 2007, 2015, 2017). De regering beschouwde dit als een finale regeling. Het Indisch Platform zag het Gebaar echter als een erkenning van de kille ontvangst en hield vast aan de backpay en herstelbetalingen.

Op vragen van de vaste commissie van VWS in 2013 reageerde de staatssecretaris dat het standpunt van voorgaande kabinetten weliswaar valide is, maar dat het Gebaar het gevoel van onrecht bij een groot deel van de Indische gemeenschap niet heeft kunnen wegnemen (Tweede Kamer, 2015a). In een poging de impasse te doorbreken vroeg de staatssecretaris het Indisch Platform wat nodig zou zijn om dit gevoel weg te nemen. Volgens het Platform ging het om erkenning, excuus voor het overheidshandelen en een bijpassende materiële regeling.

Uiteindelijk werden kabinet en Indisch Platform het eens over een finale 'Uitkeringsregeling Backpay': een uitkering op morele gronden van 25.000 euro aan



op 15 augustus 2015 – 70 jaar na de Japanse capitulatie – nog in leven zijnde ambtenaren en militairen (Tweede Kamer, 2017).

2.2 Collectieve erkenning

2.2.1 Doelstelling

Een belangrijke overweging van het Indisch Platform om in te stemmen met de finale backpay-regeling was dat afsluiting van de discussie over de backpay de mogelijkheid bood voor een nieuw, op de toekomst gericht beleid van Collectieve erkenning van de gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië dat ook zou voorzien in de behoeften van jongere generaties.⁸

In dezelfde brief als waarin hij de Tweede Kamer informeerde over de finale Uitkeringsregeling Backpay, schreef de staatssecretaris langs het spoor van de erkenning te willen werken aan een nieuwe fase in de relatie tussen overheid, samenleving en de Indische gemeenschap in ons land (Tweede Kamer, 2015). In februari 2017 stuurde hij een brief naar de Tweede Kamer waarin hij de inhoudelijke contouren schetst van het beleid van Collectieve erkenning voor “hetgeen in Nederlands-Indië heeft plaatsgevonden en van wat individuele Nederlanders daar hebben moeten ondergaan” (Tweede Kamer, 2017).

Aan de Kamerbrief van februari 2017 is de volgende doelstelling van het beleid van Collectieve erkenning te ontleen: verankering van het Indische verleden en culturele erfgoed in de Nederlandse samenleving op een respectvolle en waardige wijze die recht doet aan de grote verscheidenheid van de Indische gemeenschappen. Uitgangspunt daarbij is dat “niet de overheid bepaalt wat voor die erkenning nodig is, maar dat de Indische gemeenschap daar zelf het voortouw in neemt”.

De brief noemt een aantal ambities die met de Collectieve erkenning worden nagestreefd. Er moet sprake zijn van:

- een blijvend karakter, niet slechts een incidenteel effect;
- gerichtheid op de Indische identiteiten;
- de essentie van de geschiedenis en het cultureel erfgoed van Nederlands-Indië;
- niet puur locatiegebonden kenmerken, maar een nationale of regionale vertaling;
- een verbindende factor voor de verschillende Indische groeperingen onderling en tussen de Nederlandse samenleving en de Indische gemeenschappen;
- balans en onpartijdigheid, dus zonder eenzijdige politiek-historische lading.

2.2.2 Vormgeving

Het beleid van de Collectieve erkenning is ingezet in 2017 en wordt sinds 2018 structureel gefinancierd. In 2020 besloot het kabinet tot en met 2024 een extra impuls aan het beleid te geven. Ook werden de structurele middelen verhoogd. Het kabinet maakte dit extra gebaar als onderdeel van de viering van ‘75 jaar vrijheid’, de herdenking van de beëindiging van de Tweede Wereldoorlog in 1945.

Uit de financiële middelen worden activiteiten gefinancierd die geacht worden bij te

⁸ Een deel van het Indisch Platform kon zich hier niet in vinden en scheidde zich af en blijft als Indisch Platform 2.0 vasthouden aan de eis van volledig rechtsherstel, waaronder betaling van alle achterstallige salarissen.

dragen aan de collectieve erkenning van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië.

Collectieve erkenning (2017-2021)

Volgens de Kamerbrief van februari 2017 bestaat het beleid van Collectieve erkenning uit de volgende zes thema's.

1. Een **Indische pleisterplaats** in Den Haag.
2. **Scholing en educatie**: het vormgeven van de geschiedenis van Nederlands-Indië in lesmateriaal.
3. **Herdenken**. De jaarlijkse herdenking van de capitulatie van Japan op 15 augustus 1945 moet breder worden ingezet en niet alleen zijn gericht op het laten voortleven van de herinnering maar ook op het nastreven van educatieve doelen.
4. Een **museale en kennisfunctie** waarin de verschillende deelcollecties en kleine musea op het gebied van het Nederlands-Indisch cultureel erfgoed met elkaar zijn verbonden.
5. **Culturele activiteiten**: clustering en thematische verbondenheid van culturele activiteiten, gekenmerkt door hun typische Indische karakter en het verbindende element van samenzijn. Hierdoor kunnen bovendien niet-Indische Nederlanders laagdrempelig kennismaken met cultuurhistorisch Indisch erfgoed.
6. Het bieden van **contextgebonden zorg** door in het zorgstelsel meer aandacht te hebben voor de specifieke zorgbehoeften van de verschillende generaties van de Indische gemeenschappen. Dit door (h)erkenning van een Indisch verleden door zorgaanbieders, de toepassing van de kennis van dat verleden in zorgplannen en in de uitwerking van het zorgaanbod.

Deze thema's zijn vertaald in drie zogenaamde 'programmaliijnen' en een 'flexibel programmeringsdeel' (Tweede Kamer, 2017b).

Het gaat om de volgende drie programmaliijnen.

1. Een **Indische pleisterplaats** die voorziet in een ontmoetingsfunctie, scholing en educatie en een museale en kennisfunctie en mogelijk ook een bijdrage levert aan culturele activiteiten.
2. **Herdenken** voorziet in jaarlijkse landelijke en lokale herdenkingsbijeenkomsten en -activiteiten.
3. **Contextgebonden zorg** waarbij de zorg primair gericht wordt op de eerste generatie en een preventieve aanpak wordt voorgestaan voor de naoorlogse generatie.

Het flexibel programmeringsdeel is vormgegeven in de subsidieregeling **Collectieve erkenning van Indisch en Moluks Nederland (CEWIN)**. Deze regeling ondersteunt projecten vanuit de gemeenschap die aansluiten op het doel van de Collectieve erkenning. Om voor subsidie in aanmerking te komen moet een project invulling geven aan ten minste één van de volgende thema's van de Collectieve erkenning:

- scholing en educatie
- museale en kennisfunctie
- culturele activiteiten.

Aanvankelijk zou de regeling lopen van medio 2018 tot en met 2021. Als onderdeel van de Extra impuls (zie hieronder) is ze verlengd tot en met 2024.



Extra impuls aan de Collectieve erkenning (2022-2024)

In het kader van de viering van 75 jaar vrijheid in 2020 kondigde het kabinet in de Voorjaarsnota (Tweede Kamer 2020a) aan 20,4 miljoen euro extra beschikbaar te stellen voor extra activiteiten in het kader van de geschiedenis van voormalig Nederlands-Indië en het Indisch erfgoed in Nederland. In 2021 is de Collectieve erkenning van de Indische gemeenschappen voorzien van een Extra impuls om het beleid van Collectieve erkenning en de resultaten daarvan te versterken en te bestendigen. De Extra Impuls die loopt tot en met 2024 omvat de onderstaande vier actielijnen. Deze actielijnen zijn de uitkomst van een raadpleging onder en dialoogsessies met de Indische gemeenschappen (Ministerie van VWS, z.j.b; Schippers, Jacobs, Faun, 2020).

1. **Kennis**
Deze actielijn beoogt de kennis over de geschiedenis van voormalig Nederlands-Indië te vergroten.
2. **Erfgoed**
Deze lijn is gericht op het behouden en beschikbaar maken van Indisch erfgoed voor de volgende generaties.
3. **Zorg**
De actielijn heeft als doel het verbeteren van de contextgebonden zorg en ondersteuning van de Indische gemeenschap.
4. **Initiatieven**
Met deze lijn worden initiatieven uit de gemeenschap gestimuleerd. Met ingang van 2021 is de CEWIN-regeling onderdeel van deze actielijn.

In het kader van de Extra impuls is het jaarlijks structureel voor de Collectieve erkenning beschikbare bedrag met ingang van 2023 verhoogd van 1 miljoen naar 1,7 miljoen euro.

2.3 Beschikbare middelen

Het oorspronkelijke beleid voorzag in de volgende financiële middelen.

- 500.000 euro voor het jaar 2017.
- 1,5 miljoen euro voor de jaren 2018 tot en met 2021. Van dit bedrag was 500.000 euro bestemd voor de CEWIN-regeling.
- 1 miljoen euro structureel voor 2022 en volgende jaren.

In het kader van de viering van 75 jaar vrijheid is de CEWIN-regeling verlengd tot en met 2024 en is het jaarlijkse budget voor de regeling met ingang van 2019 verhoogd naar 1.000.000 euro.

Eveneens in het kader van 75 jaar vrijheid is 20,4 miljoen euro extra beschikbaar gesteld voor de Extra impuls die gedurende periode 2021 – 2024 aan het beleid wordt gegeven.

Vanaf 2023 is het jaarlijks structureel beschikbare bedrag verhoogd van 1 miljoen naar 1,7 miljoen euro. Voor 2023 is de extra 0,7 miljoen gefinancierd uit het door de Extra impuls beschikbaar gekomen bedrag van 20,4 miljoen euro.



2.4 Vervolg van dit rapport

In de volgende hoofdstukken staan we stil bij de verschillende programmalijnen van het oorspronkelijke beleid voor de periode 2017 – 2021 en de actielijnen van de Extra impuls van de jaren 2021 – 2024.

Hieronder zijn de onderwerpen van de verschillende hoofdstukken weergegeven.

- **Hoofdstuk 3: Pleisterplaats.**
In dit hoofdstuk zijn primair de activiteiten die zijn uitgevoerd in het kader van de programmalijn Pleisterplaats van het oorspronkelijke beleid aan de orde. Daarnaast wordt ingegaan op een aantal activiteiten die hiermee nauw zijn verbonden, maar gefinancierd vanuit de Extra impuls.
- **Hoofdstuk 4: Herdenken.**
Dit hoofdstuk bespreekt de activiteiten van de programmalijn Herdenken van het oorspronkelijke beleid en een aantal hiermee nauw verbonden activiteiten die zijn gefinancierd met Extra impuls gelden.
- **Hoofdstuk 5: Contextgebonden zorg.**
Dit hoofdstuk behandelt zowel de activiteiten die zijn uitgevoerd binnen de programmalijn Contextgebonden zorg van het oorspronkelijke beleid en de gelijknamige actielijn van de Extra impuls. Dit, omdat laatstgenoemde activiteiten nauw aansluiten op de activiteiten van de oorspronkelijke beleidsperiode.
- **Hoofdstuk 6: CEWIN-regeling**
In dit hoofdstuk zijn de resultaten van de CEWIN-regeling gedurende de periode 2018 tot en met 2022 aan de orde.
- **Hoofdstuk 7: Erfgoed (actielijn Extra impuls).**
In dit hoofdstuk staan de activiteiten van de Extra impuls actielijn Erfgoed centraal.
- **Hoofdstuk 8: Kennis (actielijn Extra impuls).**
De actielijn Kennis van de Extra impuls is onderwerp van dit hoofdstuk.
- **Hoofdstuk 9: Reflectie**
In dit afsluitende hoofdstuk kijken we terug op het beleid van de Collectieve erkenning en blikken we vooruit aan de hand van een aantal aandachtspunten voor toekomstig beleid.



3 Pleisterplaats

3.1 Doelstelling

Volgens de Kamerbrief van augustus 2017 (Tweede Kamer, 2017b) heeft de programmatische Pleisterplaats de volgende doelen:

- het creëren van een ontmoetingsplaats voor de gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië
- het voorzien in een plaats voor scholing, educatie, museale ontwikkeling en kennisontwikkeling; zo mogelijk wordt vanuit de pleisterplaats ook een bijdrage geleverd aan culturele activiteiten
- het ondersteunen van locatiegebonden (regionale) activiteiten.

Verder was het de bedoeling dat de bij de uitvoering van het beleid van de Collectieve erkenning betrokken Indische organisaties hun intrek namen in het te verwerven pand.

3.2 Uitvoering en financiering

3.2.1 Pleisterplaats: Museum Sophiahof

De met het beleid beoogde pleisterplaats voor de gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië is onder de naam 'Museum Sophiahof, van Indië tot nu' gevestigd aan de Sophialaan 10 in Den Haag. Op 27 juni 2019 is het museum officieel geopend door koning Willem Alexander.

Het pand wordt gehuurd van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG). Het huidige huurcontract loopt van 1 augustus 2017 tot en met 31 december 2027. (Indisch Herinneringscentrum, z.j.a; VNG, 2018). Om te kunnen functioneren als pleisterplaats is het pand verbouwd en opnieuw ingericht. Het Indisch Herinneringscentrum coördineerde als 'kwartiermaker' de verbouwing en herinrichting. Voor het kwartiermakerschap ontving het Indisch Herinneringscentrum een projectsubsidie van 927.719 euro (Ministerie van VWS, 2020b) uit de middelen van de Collectieve erkenning. De kosten van de verbouwing en herinrichting (1,1 miljoen euro) zijn voor het overgrote deel gefinancierd uit deze middelen en door een bijdrage van het fonds (beide 500.000 euro) (Indisch Herinneringscentrum, z.j.b, 2018a, 2018b; Ministerie van VWS, 2019a, 2020b).

Museum Sophiahof beschikt over een tentoonstellingsruimte, zalen voor evenementen en culturele programma's, vergaderzalen, een kenniscentrum/bibliotheek en kantoorruimtes.

Het Indisch Herinneringscentrum, het Moluks Historisch Museum, de Stichting Herdenking 15 Augustus 1945, de Stichting Pelita en de in 2020 opgerichte Stichting Beheer Sophiahof zijn in het Museum gehuisvest. Het Indisch Platform houdt er zijn vergaderingen.

3.2.2

Governance en samenwerking Museum Sophiahof

Per 1 januari 2020 is de kwartiermakerrol van het Indisch Herinneringscentrum beëindigd. Met ingang van deze datum beheert de Stichting Beheer Sophiahof de pleisterplaats. De Stichting ontvangt een jaarlijkse instellingssubsidie van het Ministerie van VWS voor het beheer, behoud en exploitatie van de Sophiahof: 358.996 euro in 2020, 416.741 euro in 2021 en 2023 en 425.806 euro in het tussenliggende jaar 2022 (Ministerie van VWS, z.j.a, 2020c, 2021). Daarnaast heeft de Stichting vanuit de Extra-impulsgelden subsidie ontvangen voor het versterken van de interne organisatie (298.291 euro) en (gedurende de coronajaren) een subsidie om het museum te ondersteunen en toekomstbestendig te maken (131.993 euro) (Ministerie van VWS, z.j.a).

De dagelijkse leiding van De Stichting Beheer Sophiahof is in handen van een directeur die handelt in opdracht van een driehoofdige raad van bestuur met onafhankelijke leden. Zij staan onder toezicht van een Raad van Toezicht. Aanvankelijk werden de vijf leden van deze Raad benoemd op voordracht van de vijf stakeholders. Op deze wijze had ieder van de stakeholders een vertegenwoordiger in de Raad van Toezicht. In 2022 is de Raad van Toezicht omgevormd tot een orgaan met onafhankelijke leden, met andere woorden: leden zonder binding hebben met de stakeholders. De stakeholders hebben zitting in een (nieuwe) raad van advies die het bestuur adviseert.

Naast de programmering van tentoonstellingen door het Indisch en Moluks Historisch Museum (zie paragraaf 3.2.3) verzorgt ook de Stichting Beheer Sophiahof een deel van de programmering, al dan niet in samenwerking met externe partners uit de gemeenschappen. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om publieksprogramma's en fototentoonstellingen.

Met de subsidie uit de Extra impuls voor het versterken van de interne organisatie is onder meer een tijdelijk programmamanager aangesteld. Deze moet onder meer een landelijke netwerk opbouwen van organisaties binnen de gemeenschappen en in samenwerking met hen evenementen organiseren binnen en buiten de Sophiahof.

Door verschillende stakeholders wordt verschillend aangekeken tegen de Stichting Beheer Sophiahof. Sommige vinden dat hun eigen identiteit binnen de Stichting en daarmee het Museum onvoldoende tot haar recht komt.

Andere stakeholders wijzen erop dat de oprichting van de Stichting Beheer Sophiahof een logisch vervolg is op de aan het begin van de Collectieve erkenning gemaakte afspraak dat "collectieve erkenning een collectieve verantwoordelijkheid" is van de gezamenlijke stakeholders en dat de pleisterplaats de plek is waar (de activiteiten van) de verschillende stakeholders samenkomen. "Het was niet de bedoeling te komen tot een bedrijfsverzamelgebouw, maar tot een gezamenlijk vormgegeven pleisterplaats voor de Indische gemeenschap." Tegen deze achtergrond kunnen de pleisterplaats en de programmering daarbinnen niet door één of enkele van hen in het bijzonder worden geclaimd.

Volgens één van de stakeholders die achter de oprichting van de Stichting Beheer Sophiahof staan, is het ook met het oog op de duurzaamheid van de pleisterplaats van belang om deze als stakeholders gezamenlijk te beheren: "het Nederlands Indisch en Moluks erfgoed is misschien vanuit het perspectief van iedere afzonderlijke organisatie groot, maar vanuit het bredere perspectief is het maar klein; wanneer de



gezamenlijkheid uit het oog wordt verloren dreigt versnippering en vervolgens verdamping.”

3.2.3 Museale activiteiten

De museale functie van Museum Sophiahof wordt ingevuld door het Indisch Herinneringscentrum en het Moluks Historisch Museum. Samen organiseren ze semipermanente tentoonstellingen. Daarnaast geven ze vorm aan eigen tijdelijke tentoonstellingen. Met het oog op verankering en verduurzaming worden de aparte tentoonstellingen steeds meer als verdieping van de semipermanente tentoonstelling opgezet.

Het Indisch Herinneringscentrum ontvangt een los van de Collectieve erkenning staande structurele instellingsubsidie waarmee ze een groot gedeelte van haar kosten financiert. Voor het Moluks Historisch Museum geldt dat niet; het museum heeft geen structurele financieringsbron, maar bestaat op grond van projectsubsidies. Voor projecten die passen binnen de doelstellingen van de Collectieve erkenning kan het projectsubsidie aanvragen. Voor het inrichten van de kennis- en educatieve functie ontving het museum voor de periode 2019 tot en met 2021 een subsidie van 337.693 euro. Voor de jaren 2022 tot en met 2024 ontving het museum een subsidie van 1.280.660 euro (Ministerie van VWS, z.j.a; Stichting Moluks Historisch Museum; Stichting Moluks Historisch Museum, z.j.) . Voor het Moluks Historisch Museum was de Collectieve erkenning de reddingsboei. Het museum had in 2012 zijn deuren gesloten en de collectie opgeslagen. Dankzij de Collectieve erkenning kon het museum zijn intrek nemen en zijn collectie presenteren in Museum Sophiahof. Naast projectsubsidies uit de Collectieve erkenning – de kurk waarop het museum drijft – ontvangt het Moluks Historisch Museum projectsubsidies van organisaties als vfonds en Mondriaanfonds.

Voor de financiële organisaties van gezamenlijke tentoonstellingen hebben het Indisch Herinneringscentrum en het Moluks Historisch Museum de Stichting Tentoonstellingen Sophiahof in het leven geroepen.

Na de opening van Museum Sophiahof is door het Indisch Herinneringscentrum en het Moluks Historisch Museum een aantal gezamenlijke tentoonstellingen georganiseerd (Tentoonstelling 2019, Stichting Moluks Historisch Museum, 2019, <https://www.museumsophiahof.nl>).

- **Vechten voor vrijheid** over het verzet ten tijde van de Tweede Wereldoorlog in Nederlands-Indië en door mensen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië in Nederland.
- **Van Indië tot nu** over het koloniale verleden, de Tweede Wereldoorlog, het vertrek naar en de opvang en integratie in Nederland, het overheidsbeleid, initiatieven van de gemeenschap om zich een plek in de Nederlandse samenleving te verwerven en cultuuroverdracht en identiteitsbeleving.
- **Ons Land – Dekolonisatie, generaties verhalen.** Deze semipermanente tentoonstelling is vanaf 22 februari 2022 te bezichtigen. Ze vertelt aan de hand van de verhalen van acht families over de koloniale geschiedenis in de Oost en de doorwerking daarvan tot op de dag van vandaag. Voor het opzetten van deze tentoonstelling ontving het Indisch Herinneringscentrum een subsidie uit de Extra impuls van de Collectieve erkenning van 648.640 euro (Ministerie van VWS, z.j.a)..

Naast deze tentoonstellingen organiseerde het Indisch Herinneringscentrum onder meer de tentoonstellingen Depokkers (over de West-Javaanse Depok-gemeenschap), Heritage in Transition (over de functionaliteit van de koloniale architectuur in Indonesië) en Japanese hellships – Gevangen op zee (over de ervaringen van dwangarbeiders op de schepen die hen van Nederlands-Indië naar de locaties vervoerden waar ze te werk werden gesteld).

Het Moluks Historisch Museum presenteerde onder meer de tentoonstelling 'Afgestoft: Mebuka Tamba Lama' (objecten die na sluiting van het museum in 2012 waren opgeslagen), 'Uitgepakt' (over de woonoordperiode in de jaren vijftig) en 'Maluku 2.0' (video-installatie over twee traditionele Molukse dansvormen).

Het museum met zijn collectie, tentoonstellingen en kenniscentrum geven invulling aan de kennis- en educatiefunctie die de Collectieve erkenning aan de pleisterplaats toeschrijft. Daarnaast heeft het Indisch Herinneringscentrum lesprogramma's ontwikkeld voor het voortgezet, beroeps- en wetenschappelijk onderwijs. Verder wordt de museale, kennis en educatieve functie van het museum versterkt door het met Extra Impulsgelden gefinancierde Programma Indisch Erfgoed Digitaal. In dit programma maken de Koninklijke Bibliotheek, NIOD WO2Net en het Indisch Herinneringscentrum, erfgoed met betrekking tot Nederlands-Indië/Indonesië digitaal beschikbaar via een door het Indisch Herinneringscentrum te beheren web-portaal. In hoofdstuk 8 gaan we dieper in op dit programma.

Een ambitie van de Collectieve erkenning is dat activiteiten een blijvend karakter hebben en niet slechts een tijdelijk effect. Mede om dit te bewerkstelligen streven het Indisch Herinneringscentrum en het Moluks Historisch Museum ernaar in samenhang met de semipermanente tentoonstellingen, verdiepingstentoonstellingen aan te bieden. Daarnaast is de tentoonstelling Ons Land als casestudy opgenomen in een door het ministerie van Buitenlandse Zaken en de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed georganiseerde internationale opleiding voor museummedewerkers. De Reinwardt Academie heeft een bezoek aan Museum Sophiahof opgenomen in het lesprogramma voor haar studenten cultureel erfgoed. Deze 'inbedding' in bredere contexten bevordert het voortbestaan van de activiteiten.

Voor het voortbestaan van Museum Sophiahof is uiteindelijk de publieke belangstelling van groot belang. Volgens geïnterviewde respondenten neemt de belangstelling voor het museum toe en vinden na de coronacrisis steeds meer mensen hun weg naar de Sophiahof. Het museum is aangesloten bij de Museumjaarkaart. De belangstelling beperkt zich volgens de respondenten voornamelijk tot bezoekers met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië. Weliswaar blijkt uit een in het eerste deel van 2024 onder de bezoekers gehouden enquête dat 59% van hen wel en 41% geen Indische, Molukse, Chinese of Papoea achtergrond heeft (Museum Sophiahof van Indië tot nu, 2024). Wanneer we deze cijfers relateren aan de globale omvang van de verschillende groepen, dan luidt de conclusie dat het bezoek vooral afkomstig is uit gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië.⁹

⁹ Toelichting: Stel dat de bevolkingsgroep met en zonder wortels in Nederlands-Indië/Indonesië respectievelijk circa 2 en 16 miljoen mensen omvat. Als we de percentages bezoekers met en zonder wortels met Nederlands-Indië/Indonesië wegen naar de omvang van de diverse bevolkingsgroepen, dan is de conclusie dat in relatieve zin het aantal bezoekers uit de eerstgenoemde groep twaalf keer groter is dan uit de tweede groep (59/2 miljoen)/(40/16 miljoen = 12).

3.3 Ondersteuning lokale/regionale activiteiten

Volgens de bovengenoemde doelstellingen moet de pleisterplaats lokale/regionale activiteiten ondersteunen. Mede als gevolg van het kwartiermakerschap van het Indisch Herinneringscentrum en de coronacrisis is de gerichtheid op de regio's nog beperkt. Het Indisch Herinneringscentrum ziet een aantal speerpunten voor het invullen van de ondersteuning van de regio's. In de eerste plaats wordt gewerkt met 'reizende' tentoonstellingen. Zo is de tentoonstelling Japanese hellships in 2023 gepresenteerd in Roermond. Daarnaast zijn in 2023 de Indische Salons hervat. Deze mede door vfonds opgezette bijeenkomsten in het land hebben tijdens de coronacrisis niet plaatsgevonden. Tot slot wil het Indisch Herinneringscentrum een adviesrol vervullen voor organisaties van mensen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië in het land. Zoals we zien in het volgende hoofdstuk vervult de Stichting Herdenking 15 Augustus 1945 een dergelijke rol voor de organisatie van regionale herdenkingen van de Japanse capitulatie. Ondanks deze activiteiten, hebben meerdere respondenten er in de interviews op gewezen dat de aandacht voor en ondersteuning voor de regio's blijvende aandacht behoeft.

Zoals aangegeven in paragraaf 3.2.2 is de verbinding van de Sophiahof met de gemeenschappen in de regio's één van de aandachtspunten van de uit de Extra impuls gelden gefinancierde tijdelijke programmamanager.

In het onderzoek naar de CEWIN-regeling (zie hoofdstuk 6) hebben we van meerdere respondenten gehoord dat Museum Sophiahof een rol zou kunnen/moeten vervullen bij het onder de aandacht brengen van activiteiten en producten die door de regeling zijn gesubsidieerd.

3.4 Evaluatie

3.4.1 Inrichten van een pleisterplaats

De doelen van de programmalijs Pleisterplaats zijn gerealiseerd. In de eerste plaats: de beoogde pleisterplaats is er gekomen. Conform de doelstellingen beschikt de pleisterplaats over een museum en ontmoetingsruimten en huisvest ze de stakeholders van de Collectieve erkenning.

3.4.2 Educatieve, museale en kennisfunctie

Het museum met zijn collectie, kenniscentrum, tentoonstellingen, museumwinkel, lesprogramma's en het in ontwikkeling zijnde web-portaal voor gedigitaliseerd erfgoed, geeft invulling aan de museale, educatieve en kennisfunctie van de pleisterplaats. Om het museale aanbod robuust en toekomstbestendig te maken worden tentoonstellingen steeds meer in onderlinge samenhang georganiseerd. Met 'reizende' tentoonstellingen worden tentoonstellingen toegankelijker gemaakt voor

publiek buiten de Randstad. Ook de samenwerking met externe professionals draagt bij aan de duurzaamheid van het museale aanbod.

3.4.3 Ondersteuning regionale/lokale activiteiten

Door het kwartiermakerschap van het Indisch Herinneringscentrum en de coronacrisis is de ondersteuning van de regio's beperkt geweest. In 2023 is het Indisch Herinneringscentrum weer begonnen met het organiseren van Indische salons en het adviseren van regionale en lokale organisaties. Meerdere geïnterviewden wijzen op het belang van blijvende aandacht voor deze taak van de pleisterplaats.

De verbinding met gemeenschappen in de regio's is één van de aandachtspunten van de uit de Extra impuls gelden gefinancierde programmamanager.

Meerdere mensen die we in het onderzoek hebben gesproken wijzen erop dat Museum Sophiahof een rol kan vervullen in de bredere verspreiding van informatie over (vaak regionale/lokale) activiteiten en van producten (denk bijvoorbeeld aan boeken) die met CEWIN-subsidie tot stand zijn gekomen.

3.4.4 Voorziet de Sophiahof in een behoefte?

Het is niet goed duidelijk geworden in hoeverre Museum Sophiahof daadwerkelijk voorziet in een behoefte. Door de coronacrisis konden kort nadat het museum was geopend, geen bezoekers worden ontvangen. De stakeholders constateren een toenemende belangstelling die zich vooral beperkt tot bezoekers met wortels met Nederlands-Indië/Indonesië. Gezien de ambitie dat de Collectieve erkenning ook een verbinding legt tussen de gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië, is dit een punt van aandacht.

3.4.5 Betekenis van de Collectieve erkenning

Volgens veel respondenten was de pleisterplaats niet tot stand gebracht zonder het beleid van de Collectieve erkenning en de daaraan verbonden financiële middelen. Door gezamenlijk als Ronde Tafel te werken aan het beleid van Collectieve erkenning werken de stakeholders met elkaar samen.

Er is verschil van inzicht binnen de in Museum Sophiahof samenwerkende stakeholders over de vorm en intensiteit van die samenwerking. Een aantal partijen stelt zich op het standpunt dat samenwerking zoals vormgegeven in de Stichting Beheer Sophiahof noodzakelijk is voor het bestendigen van de pleisterplaats. Anderen hechten meer aan het behoud van hun identiteit en staan aarzelend tegenover vergaande samenwerking.



4 Herdenken

4.1 Doelstelling

Volgens de Kamerbrief van augustus 2017 (Tweede Kamer, 2017b) heeft de programmalijs Herdenken de volgende doelen:

- het voorzien in feitelijke herdenkingsactiviteiten – landelijk en lokaal – en activiteiten die hier op een logische wijze mee kunnen worden verbonden
- het (meer) betrekken van jongere generaties bij de (organisatie) van de herdenkingen zodat deze ook in de toekomst blijven bestaan.

Om deze doelstelling te bereiken moeten volgens de Kamerbrief de volgende activiteiten worden uitgevoerd (Tweede Kamer, 2017b):

- Stapsgewijze verbreding en verjonging van de jaarlijkse Nationale Herdenking op 15 augustus.
- Het bundelen van de krachten door de verschillende Indische herdenkingen in Nederland.
- Het informeren, activeren en faciliteren van gemeenten om op 15 augustus te vlaggen en te herdenken.
- Een jaarlijkse Melati¹⁰-mediacampagne van 5 mei tot in september om Nederlanders te prikkelen te herdenken en de Melati te dragen.
- Ontwikkeling van een virtueel Indisch monument met oorlogsverhalen, namen van slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog in Azië, namen van hen die na de oorlog naar Nederland kwamen en de 25.000 Nederlandse slachtoffers die in Nederland begraven liggen
- Inzet op jaarlijkse in plaats van vijfjaarlijkse kranslegging op de erevelden in Azië.

4.2 Uitvoering en financiering

De Stichting Nationale Herdenking 15 Augustus 1945 verzorgt de jaarlijkse herdenking van de Japanse capitulatie in Azië op 15 augustus 1945. Hiervoor ontvangt ze een instellingssubsidie van het ministerie van VWS.

De Stichting heeft als trekker van de programmalijs Herdenken voor de jaren 2020 tot en met 2023 een totale subsidie uit de Collectieve erkenning ontvangen van 510.832 euro. Daarnaast is uit de Extra-impulsgelden de ontwikkeling van het virtueel Indisch monument gefinancierd (313.374 euro). (Ministerie van VWS, z.j.a, 2020a; Stichting Herdenking, 2021).

¹⁰ Indische jasmijn. 'De Melati is een typisch Indische bloem. Een bloem die voorkomt in Indonesië, maar in Nederland maar moeilijk kan gedijen. De bloem symboliseert tegelijk het leven en haar schoonheid maar ook het geestelijk en de dood.' (15augustus1945.nl).

4.3 Resultaten

4.3.1 Betrekken jongeren

De Stichting bemerkt – evenals veel andere respondenten die we in de diverse deelonderzoeken hebben gesproken – een groeiende belangstelling van jongeren voor hun Nederlands-Indische/Indonesische achtergrond, zo ook voor de nationale en regionale herdenkingen. Wel is het nodig hen hierbij actief te betrekken en te begeleiden.

Onder de noemer ‘Jong 1508’ kregen twintig tot dertig jongeren de mogelijkheid om in het kader van de nationale herdenking van 2023 hun eigen verhaal te verspreiden. Jongeren worden daarnaast steeds meer betrokken bij de regionale herdenkingen en zijn daarvan steeds vaker de trekker.

4.3.2 Verbinding met de regionale herdenkingen

De Stichting ondersteunt de circa twintig – steeds meer door jongeren georganiseerde – regionale herdenkingen. Jaarlijks is er een bijeenkomst met de organisatoren en er zijn gesprekken om ervaringen uit te wisselen en organisaties te adviseren. Niet alleen door de belangstelling van jongeren, maar ook door de afnemende mobiliteit van de ouderen neemt de populariteit en het belang van de regionale/lokale herdenkingen toe.

4.3.3 Virtueel Indisch monument

Het digitale Indisch monument is gerealiseerd en bereikbaar op het webadres ‘indischmonument.nl’. Ook het Indisch monument komt meer en meer in het teken te staan van de nationale herdenking. Mensen die in de herdenking een rol spelen (zoals bijvoorbeeld spreker, kranslegger, artiest of deelnemer aan het melati-diner aan de vooravond van de herdenking) krijgen een podium op het monument. In de periode van 6 mei tot 15 augustus werden voorheen mensen geïnterviewd die weliswaar betrokken waren bij de Indische gemeenschappen, maar geen rol hadden in de herdenking zelf.

4.3.4 Informeren, activeren en faciliteren van gemeenten

In de beginjaren van de Collectieve erkenning is aandacht besteed aan het betrekken van gemeenten bij de nationale herdenking op 15 augustus. De Stichting leefde in de veronderstelling dat de meeste gemeenten op deze dag niet vlagden. Uit een telefonische ronde langs de gemeenten bleek dat ze dit juist wel deden, omdat dit nu eenmaal in de vlaginstructie staat. Veel gemeenten wisten echter niet goed waarom ze vlagden. Om in hierin te voorzien heeft de Stichting alle gemeenten een brief gestuurd met nadere informatie en is ze met een stand aanwezig geweest op een congres van de Vereniging Nederlandse Gemeenten.

Daarnaast heeft de Stichting op haar website een tool-kit voor gemeenten opgenomen. Deze bevat onder andere informatie over het vlaggen op 15 augustus en een beknopte geschiedenis over 15 augustus.

4.3.5 Melati-campagne

Op 6 mei start de jaarlijkse Melati-campagne en wordt aandacht gevraagd voor de herdenking. Een belangrijk onderdeel is de vervaardiging van melati-kransen door leden van de gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië. De Stichting Nationale Herdenking 15 Augustus 1945 stelt hiervoor materialen beschikbaar. Veel en steeds meer kransen vinden hun weg naar de verschillende herdenkingen in het land.

4.3.6 Jaarlijkse kranslegging erevelden Azië

In samenwerking met de Oorlogsgravenstichting heeft de Stichting Nationale Herdenking 15 Augustus 1945 een jaarlijkse kranslegging op de Aziatische erevelden gerealiseerd.

4.3.7 Overige activiteiten

Als gevolg van de coronacrisis kon in 2020 geen publiek bij de herdenking zijn. Om deze reden is er veel aandacht aan de herdenking besteed op de televisie. De Stichting realiseert zich dat mede door het ouder worden van de generaties, de herdenking steeds meer een thuis-, een TV-herdenking wordt. "Naast de 3.000 aanwezigen bij de nationale herdenking, trekken we twee miljoen mensen in het land", aldus de Stichting.

Vanwege de diaspora van de Indische gemeenschap is er vanuit het buitenland veel belangstelling voor de nationale herdenking. De Stichting mag deze gratis uitzenden in de VS, Canada en Australië.

4.4 Evaluatie

Volgens één van de respondenten die we hebben gesproken is subsidiëring van bovengenoemde activiteiten vanuit de Collectieve erkenning op zichzelf al een bijdrage aan het gevoel van erkenning binnen de gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië. Dit, omdat de herdenking van de Japanse capitulatie hierdoor uit de schaduw kwam van de Nationale herdenking op 4 mei.

De in het kader van de Collectieve erkenning ter beschikking gestelde gelden hebben de Stichting in staat gesteld de bovengenoemde resultaten te realiseren. Daarvoor stak de Stichting veel tijd in fondsenwerving en kwam ze maar beperkt toe aan inhoudelijke activiteiten. Zonder financiering uit de Collectieve erkenning zouden de resultaten niet zijn bereikt.

Door de Collectieve erkenning heeft de Stichting de nationale en regionale herdenkingen met elkaar kunnen verbinden. Jongeren spelen in beide herdenkingen een steeds belangrijker rol. Ook het Indisch monument is gerealiseerd en is onderdeel van de herdenking geworden. Door deze elementen met elkaar te verbinden is een robuust en meer toekomstbestendig geheel ontstaan, dat overigens nog niet af is en waaraan volgens de geïnterviewde stakeholders gewerkt moet blijven worden.

Verder heeft de Stichting de gemeenten bewust gemaakt van om op 15 augustus te vlaggen. Ook het doel jaarlijks een krans te leggen op de Aziatische erevelden is gerealiseerd.



5 Contextgebonden zorg

5.1 Doelstelling

Contextgebonden zorg, is zorg die rekening houdt met de specifieke culturele achtergrond en persoonlijke geschiedenis en ervaringen van cliënten.

In de Kamerbrief van augustus 2017 (Tweede Kamer, 2017b) is het doel van de programmalijn Contextgebonden zorg omschreven als:

- Intensivering van de zorg voor de eerste generatie: “zij die het vaak verzwegen leed van de Tweede Wereldoorlog aan den lijve hebben meegemaakt”. Deze generatie heeft cultuursensitieve zorgvragen op het terrein van ouderenproblematiek in een context van oorlogs- en geweldservingen en een eigen specifieke culturele achtergrond. Een specifieke categorie binnen deze doelgroep zijn ouderen met dementieklachten en een traumatisch verleden.
- Het aanbieden van programma’s aan de naoorlogse generaties ten behoeve van herkenning en verwerking.

De programmalijn Contextgebonden zorg van de oorspronkelijke beleidsperiode (2017 – 2021) kreeg een vervolg in de gelijknamige actielijn van de Extra impuls (2021 – 2024). Drie Extra impulsprojecten bouwen voort op de thema’s van de programmalijn. Voor de gehele periode 2017 – 2024 zijn de volgende projectthema’s te onderscheiden.

- Cliëntondersteuning
- Netwerkopbouw en -onderhoud
- Deskundigheidsbevordering: kennisoverdracht en onderhoud bij aanbieders van zorg en welzijn.

5.2 Uitvoering en financiering

Stichting Pelita had de centraal coördinerende rol bij de invulling van de programmalijn Contextgebonden zorg in de jaren 2017 tot en met 2024. Voor het opzetten en uitvoeren van projecten ontving ze een subsidie van 358.249 euro voor de periode oktober 2017 tot en met maart 2019 en van 991.309 euro voor de jaren 2019 tot en met 2021 (Ministerie van VWS, 2017, 2019b).

Ook was Pelita als hoofd- of mede-uitvoerder betrokken bij de drie projecten van de actielijn Extra impuls. Het gaat om de projecten (Ministerie van VWS, z.j.a, 2022a, 2022b, MantelzorgNL etc., 2022):

- Contextgebonden en cultuursensitieve netwerken (hoofduitvoerder Pelita; subsidie Extra impuls 201.750 euro)
- Deskundigheidsbevordering reguliere zorg (Stichting ARQ Kenniscentrum Oorlog, Vervolg en Geweld; 396.548 euro)
- Liefdevolle plicht (MantelzorgNL; 241.500 euro).

Hieronder bespreken we de verschillende projecten aan de hand van de hierboven onderscheiden projectthema's.

5.3 Clientondersteuning

In de regio Noord-Nederland (Groningen, Friesland, Drenthe) is in het najaar van 2017 een pilot Cliëntondersteuning voor de Indische en Molukse gemeenschap gestart. Ter voorbereiding op de 'keukentafelgesprekken' in het kader van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en de Wet langdurige zorg voerden getrainde vrijwilligers twee tot drie gesprekken met klanten. Ook was de vrijwilliger bij het keukentafelgesprek aanwezig. Dit alles om te zorgen dat de zorgbehoefte goed gearticuleerd is en dat rekening wordt gehouden met de specifieke context van de cliënt en met de wetten voor oorlogsgetroffenen. Na het keukentafelgesprek trad de vrijwilliger terug.

Voor de pilot heeft Pelita in samenwerking met Mee en Zorgbelang vrijwillige cliëntondersteuners geworven en getraind en haar cliëntenbestand in de pilotregio van ruim 4.000 personen aangeschreven. Dit resulteerde in de begeleiding van zestig cliënten. Daarnaast zijn in de regio Noord-Holland Noord nog eens zeven Wmo-aanvraagtrajecten begeleid (PWC, 2018; Stichting Pelita, 2019).

Op verzoek van de directie Maatschappelijke ondersteuning van het ministerie van VWS heeft PWC het project Cliëntondersteuning in de zomer van 2018 onderworpen aan een uitvoeringstoets. De conclusie luidt dat de in het project gekozen aanpak effectief, haal- en meetbaar is en dat de geboden ondersteuning bij het keukentafelgesprek in een behoefte voorziet (PWC, 2018).

Binnen het budget van de Collectieve erkenning zijn te weinig middelen beschikbaar voor de uitrol van de cliëntondersteuning over het gehele land. Het ministerie van VWS hechtte echter waarde aan deze uitrol. Daarom heeft Pelita na overleg met het ministerie subsidie voor de uitrol aangevraagd uit de extra middelen die in het Regeerakkoord 2017 beschikbaar zijn gemaakt voor de verbetering van de cliëntondersteuning (Stichting Pelita, 2019, z.j.a). De subsidie is door de directie Maatschappelijke ondersteuning van het ministerie verstrekt vanuit het budget voor cliëntondersteuning in het kader van de Wmo.

5.4 Netwerkopbouw en -onderhoud

5.4.1 Programmalijn contextgebonden zorg (2017 - 2021)

In de periode 2017 – 2021 heeft Pelita gewerkt aan de opbouw en het onderhoud van een netwerk van voor de doelgroep (eerste en jongere generaties met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië) passende zorg- en welzijnsvoorzieningen. Pelita wil een brug slaan tussen deze voorzieningen en de doelgroep. In deze periode zijn onderstaande activiteiten ondernomen (Stichting Pelita, z.j.a, 2019, 2022a).

In 2018 is in alle regio's een **sociale kaart** aangelegd met het voor de doelgroep relevante welzijns- en zorgaanbod. In meerdere regio's zijn contacten gelegd en **netwerkbijeenkomsten** georganiseerd.



In de tweede fase van de programmalijn (2019 – 2021) zijn de gelegde relaties versterkt en uitgebreid met niet alleen zorg- en welzijnsinstanties, maar ook met onderwijsorganisaties, gemeenten en woonzorgcentra. Het opleidingsaanbod van Pelita is binnen de netwerken onder de aandacht gebracht.

Door middel van een ‘bescheiden’ **informatiecampagne** is het aanbod van Pelita, ook op het gebied van training en deskundigheidsbevordering, samengevat in een folder en korte audiovisuele productie.

Er is een online platform ingericht voor **naoorlogse generaties** over de problematiek waarmee zij worden geconfronteerd en zijn twee bijeenkomsten georganiseerd voor deze generaties. Het aantal aanmeldingen (100) overtrof het aantal beschikbare plaatsen (70),

In 2021 zijn specifieke activiteiten georganiseerd voor de Molukse doelgroep. Hierbij was met name belangstelling voor intergenerationele trauma’s.

5.4.2

Extra impuls: contextgebonden en cultuursensitieve netwerken

Om haar netwerk te versterken ontving Stichting Pelita een subsidie van 201.750 euro uit de Extra impuls gelden. Het project zou aanvankelijk lopen van 2021 tot en met 2023 maar is met één jaar verlengd.

In zogenoemde concentratiegebieden, zorginstellingen of wijken waarin de doelgroep sterk is vertegenwoordigd, moet een betere toegang en aansluiting bij reguliere aanbieders van zorg en welzijn worden gerealiseerd. Dit moet eind 2023 een zichtbare en structurele verbetering van de keten van dienstverlening en zorg hebben opgeleverd waarin voldoende kennis en aandacht is verankerd voor de context en cultuur van de doelgroep.

Daarnaast moeten formele (zorginstaties en -verleners) en informele netwerken (niet-beroepskrachten als vrijwilligers en mantelzorgers) rond ouderen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië in kaart worden gebracht, verbreed en verdiept. De beroepskrachten van Pelita hebben de taak om het netwerk (door) te ontwikkelen, verstevigen en onderhouden. Wat betreft het informele netwerk worden op regionaal niveau vrijwilligers geschoold om voorlichting over contextgebonden en cultuursensitieve zorg te kunnen geven in het informele netwerk. (Stichting Pelita, z.j.b, 2022b).

Volgens bureau Raedelijk (Michiels en Boiten, 2023) zijn de volgende resultaten behaald.

- Er is contact gelegd met het landelijk ROS¹¹-netwerk Ouderen dat is geïnformeerd over contextgebonden en cultuursensitief werken. In Friesland, Overijssel, Noord-Holland en Amsterdam zijn concrete werkafspraken gemaakt over de aansluiting van Pelita bij de ROS-netwerken. In Groningen/Drenthe en Utrecht zijn weliswaar contacten, maar nog geen concrete afspraken. In de andere regio’s werken de coördinatoren aan een plan van aanpak.
- De Indische en Molukse sociale kaart is geactualiseerd en gedeeld via de website van Pelita en die van partners.
- Volgens alle regiocoördinatoren is het netwerk in hun regio versterkt.

¹¹ ROS: Regionale Ondersteuningsstructuren.

Uit onze interviews blijkt dat de successen van het project verschillen per regio en afhangen van de desbetreffende regiocoördinator van Pelita. Vanuit Pelita krijgen zij extra uren om de activiteiten binnen dit project te ontplooiën naast hun reguliere taken. In sommige regio's zijn er veel contacten gelegd binnen de reguliere zorg en zijn er concrete afspraken gemaakt. In andere regio's kwamen coördinatoren naast hun reguliere taak - de zorg voor cliënten - onvoldoende toe aan werkzaamheden in het kader van het project. Het hierboven aangehaalde rapport van bureau Raedelijk wijst op de noodzaak van een meer uniforme aanpak tussen de Pelita-regio's. Er zou moeten worden gestreefd naar een aanpak die voor 80 procent uniform/landelijk en voor 20 procent lokaal is vormgegeven.

Zoals gezegd loopt het project nog door tot eind 2024. In het laatste jaar van het project legt Pelita de focus op trauma in combinatie met dementie. Door aan te sluiten bij dit urgente thema probeert Pelita de zorgbehoeften van ouderen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië hoger op de agenda te krijgen en onder de aandacht te brengen van de reguliere zorg. Hiertoe wordt in het laatste projectjaar samengewerkt met MantelzorgNL en ARQ. In de zomer van 2024 zijn in alle regio's in het land koppels gevormd van een vrijwilliger uit het landelijk dementienetwerk en een vrijwilliger van Pelita. Deze koppels geven voorlichting aan de doelgroep (ouderen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië) en het (zorg)netwerk over de impact van (oorlogs)trauma en dementie.

5.5 Deskundigheidsbevordering en -onderhoud

Om zorgprofessionals, mantelzorgers en vrijwilligers te ondersteunen in hun werk voor en met cliënten met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië zijn zowel in de oorspronkelijke beleidsperiode als onder de paraplu van de Extra impuls trainingsprogramma's, methodieken en materialen ontwikkeld.

5.5.1 Programmatische contextgebonden zorg (2017 – 2021)

Opleidings- en scholingsmodules worden ontwikkeld door Djalan Pienter (de Slimme Weg). Dit is een samenwerkingsverband van Stichting Pelita en het Bredaase woonzorgcentrum Raffy voor Indische en Molukse ouderen.

Doelen

Het doel van Djalan Pienter is de kennis en expertise over cultuurspecifieke zorg voor Indische en Molukse ouderen te bundelen en via scholingsprogramma's over te dragen aan zorgprofessionals en vrijwilligers.¹²

Resultaten

Met de subsidies uit de collectieve erkenning is in de periode 2017 – 2021) het volgende gerealiseerd (Stichting Pelita, 2022a).

1. **Vraaggerichte doorontwikkeling van blended learning modules.**
Na een presentatie van Djalan Pienter in april 2019 is bij verschillende woonzorgcentra scholing aangeboden. Uit de contacten met de centra en welzijnsorganisaties bleek een grote behoefte aan de specifieke kennis van Djalan

¹² Tot medio 2019 maakte ook de Landelijke Stichting Molukse Ouderen (LSMO) deel uit van het samenwerkingsverband.

Pienter. De doelgroep voor de trainingen is verbreed van de intramurale naar de extramurale zorg.

Het basisopleidingsprogramma 'Contextgebonden en cultuursensitieve zorg' is zowel inhoudelijk als technisch up-to-date gemaakt. De basisscholing, bestaande uit een tweedaagse training op locatie, is omgezet in een blended module bestaande uit e-learning en een trainingsdag op locatie. Verder is er een blended¹³ verdiepingmodule 'Trauma en Dementie' ontwikkeld.

2. **Pilots muziekinterventie** voor ouderen met dementie. Voor niet-therapeuten is een methodiek ontwikkeld om cultuursensitieve muziektherapie aan de Indische en Molukse doelgroep te kunnen geven. De pilots zijn begin 2020 afgerond.
3. **Bundeling en ontsluiting van doelgroep specifieke methodieken en materiaal.** Door het digitale platform 'de Cultuurkist' (decultuurkist.nl), dat op 15 april 2021 is gelanceerd, zijn methoden en middelen ontsloten die door zorgprofessionals, mantelzorgers en vrijwilligers te gebruiken zijn voor activiteiten met ouderen met een achtergrond in voormalig Nederlands-Indië/Indonesië. De Cultuurkist is hiermee tevens een verzamelplaats van Indisch erfgoed (spellen, boekjes en gebruiken).
4. **Opstellen handreiking optimaliseren zorgstructuur toekomstige groepen migrantenouderen met oorlogs- en geweldervaringen.** Tenslotte is in 2021 in samenwerking met ARQ Kenniscentrum Oorlog, Vervolging en Geweld, ARQ Kenniscentrum Migratie en een klankbordgroep van experts een handreiking opgesteld voor de omgang met migrantenouderen in de zorg.

5.5.2 Extra impuls: Begripvol zorgen

Het project Begripvol zorgen wordt uitgevoerd door de Stichting ARQ Kenniscentrum Oorlog, Vervolging en Geweld in nauwe samenwerking met Stichting Pelita. ARQ heeft hiervoor een subsidie van 396.548 euro uit de Extra impulsgeleden ontvangen (Ministerie van VWS, 2022a). Het project ging van start in 2021 en zou aanvankelijk tot en met 2023 lopen, maar is verlengd tot en met 2024.

Doelen

De projectpartners maken hun kennis over hoe de zorg (beter) kan aansluiten bij de behoeften van ouderen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië toegankelijk voor zorgverleners in de eerste lijn, met specifieke aandacht voor huisartsen, praktijkondersteuners, casemanagers dementie en cliëntondersteuners. In het project wordt de specifieke kennis van Pelita over de specifieke zorgbehoeften van deze ouderen ontsloten voor het netwerk van ARQ binnen de reguliere zorg.

Uitvoering

Het project is begonnen met een inventarisatie van cultuursensitief werken binnen de zorg. Het bleek dat voor ouderen met wortels in Nederlands-Indië en Indonesië het met name ontbrak aan aandacht voor trauma's in relatie tot het koloniale verleden. Op basis van een analyse van de zorgnetwerken zijn vervolgens bovengenoemde doelgroepen binnen de zorg vastgesteld.

¹³ Blended learning: een mix van opleiding/training op locatie en e-learning.

Resultaten

Vervolgens is materiaal ontwikkeld om de deskundigheid van zorgverleners te bevorderen: een videoleerlijn, lezingen en een workshop. Momenteel wordt gewerkt aan een e-learningmodule. ARQ en Pelita delen dit aanbod online en via bijeenkomsten binnen hun netwerken. Ook wordt het materiaal onder de aandacht gebracht van de netwerken van MantelzorgNL.

Het meest opvallende product dat het project heeft opgeleverd is de **videoleerlijn**, die onder de naam 'Begripvol zorgen – Echo's uit Nederlands-Indië' primair is bedoeld voor de hierboven genoemde doelgroep van het project: professionals in de eerstelijnszorg. Daarnaast kan de leerlijn worden ingezet in e-learning, trainingen, lezingen en onderwijsprogramma's voor andere extramurale zorgmedewerkers, mantelzorgers en hulpverleners (<https://arq.org/projecten/begripvol-zorgen>). De videoleerlijn bestaat uit vijf edities met één of meerdere korte video's, informatie, praktische opdrachten en verwijzingen naar meer informatie over het onderwerp. In totaal zijn er tien video's gemaakt, waarin de oudere en de zorgverlener centraal staan. Onder meer de volgende onderwerpen komen aan de orde:

- historische achtergronden
- de relatie tussen oorlogservaringen in Nederlands-Indië en gezondheidsklachten,
- het belang van kennis over culturele achtergronden in de communicatie met ouderen
- aandachtspunten voor de zorgprofessional over omgang met ouderen met dementie.

De videoleerlijn wordt bewaard en beheerd in het kenniscentrum van ARQ, is gratis beschikbaar op YouTube en wordt via verschillende websites en platforms gepromoot.

In 2024 wordt de videoleerlijn officieel gelanceerd. Hij wordt verder gepresenteerd tijdens op de reguliere zorg gerichte congressen over dementie, om zo aandacht te vragen voor contextgebonden zorg in relatie tot dit thema.

Tot slot wordt een te accrediteren **e-learningmodule** ontwikkeld, die zal worden ingebed in diverse op de eerstelijnszorg gerichte nascholingsplatforms. Als onderdeel van de ontwikkeling van de module hebben over het land verspreide regionale 'releasebijeenkomsten' met beroepskrachten en mensen uit de doelgroep (ouderen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië) plaatsgevonden. Deze bijeenkomsten bleken in een dusdanige behoefte te voorzien en te leiden tot zo veel interactie tussen de deelnemers, dat partijen in de toekomst ook dergelijke bijeenkomsten in andere regio's zouden willen houden.

5.5.3 Extra impuls: Liefdevolle plicht

Het vanuit de Extra impuls met 241.500 euro (MantelzorgNL, 2021; Ministerie van VWS, z.j.a) gesubsidieerde project *Liefdevolle plicht*, richt zich op verbeterde ondersteuning van mantelzorgers met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië. MantelzorgNL voert het project uit in nauwe samenwerking met Stichting Pelita. Na de start van het project betrokken ze de Landelijke Stichting Molukse Ouderen (LSMO). De projectpartijen hebben er bewust voor gekozen om het project 'Liefdevolle plicht' te noemen en niet 'Mantelzorg'. Dit om te voorkomen dat de doelgroep zich niet aangesproken voelt. Met name Molukkers zien zichzelf niet als mantelzorgers, maar zien de zorg voor hun familieleden als een vanzelfsprekendheid.

Doelen

Het project heeft tot doel de ondersteuning van mantelzorgers met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië door gemeenten en welzijnsorganisaties te verbeteren. De tweede en derde generatie lopen tegen diverse problemen aan bij het verlenen van zorg aan hun (groot-)ouders. Daar ligt een aantal oorzaken aan ten grondslag (MantelzorgNL, 2021, p. 9).

- Intergenerationele trauma's. Leden van de eerste generatie hebben te maken met oorlogservaringen die kunnen leiden tot klachten, zoals angsten. Deze trauma's kunnen in volgende generaties doorwerken.
- De behoefte aan zorg en hulp neemt toe terwijl de drempel om deze te vragen hoog is.
- Intergenerationele verschillen in opvattingen over mantelzorg. Er bestaat een verschil in opvattingen tussen de eerste en de latere generaties doordat de laatsten in twee culturen leven. Dit leidt ertoe dat mantelzorgers praktische en emotionele problemen ervaren bij het verlenen van zorg.
- Mantelzorgers hebben vaak het gevoel er alleen voor te staan. Ze weten niet waar ze terecht kunnen voor hulp en advies en vinden het moeilijk dit bespreekbaar te maken.

Om mantelzorgers met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië beter te ondersteunen, hebben MantelzorgNL en Pelita de volgende doelen geformuleerd voor het project (MantelzorgNL, 2021).

- Het bieden van handvatten aan gemeenten, zorgaanbieders, welzijnsorganisaties en steunpunten mantelzorg om cultuursensitief en -specifiek te werken.
- Het ontwikkelen van een passend hulpaanbod.
- Het creëren van de juiste beleidsmatige kaders.

Uitvoering

Op basis van een verkennend vooronderzoek selecteerden de projectpartners de gemeenten Wierden, Woerden en Tilburg als pilotgemeenten waar het project werd uitgerold.

Volgens de geïnterviewde organisaties is binnen de gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië sprake van trauma's en ook wantrouwen naar overheidsinstanties. Daarom is gekozen voor een persoonlijke benadering. In de pilotgemeenten is gestart met gesprekken met mantelzorgers. In deze gesprekken stonden de ervaringen, behoeften en belemmeringen van mantelzorgers centraal. Ze bleken vaak weinig van de ondersteuningsmogelijkheden te weten. Vervolgens werden deze gesprekken uitgebreid tot zogenoemde dialoogtafels waarbij ook gemeenten en zorgverleners aanschoven.

Als onderdeel van het project is een training contextgebonden en cultuursensitieve zorg voor zorgverleners opgezet en gegeven. Deze vond plaats bij MantelzorgNL in Zeist. Van elk van de drie pilotgemeenten konden zes mensen meedoen.

Het project is op 30 november 2023 afgesloten met een bijeenkomst in Museum Sophiahof. Tijdens deze bijeenkomst waren het ministerie van VWS, gemeenten, mantelzorgers en zorginstellingen aanwezig.

Na afsluiting van het project is het voor de periode van één jaar (2024) verlengd. In deze periode worden de in de drie pilotgemeenten opgedane inzichten en

ontwikkelde methodieken toegepast in de gemeenten Apeldoorn, Wierden en omgeving (Almelo, Rijssen, Nijverdal) en Waalwijk.

Resultaten

Het project heeft geleid tot de volgende **concrete producten** ter ondersteuning van mantelzorgers met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië (<https://www.mantelzorg.nl>).

- *Methodiekb beschrijving Liefdevolle Plicht.*
Deze bevat informatie over het proces van contextgebonden, cultuursensitief en cultuurspecifiek werken met als doel dat Indische en Molukse mantelzorgers beter in staat zijn voor hun naaste én voor zichzelf te zorgen
- *Aparte Wegwijzers Liefdevolle Plicht voor zorg- en welzijnsmedewerkers, gemeenteambtenaren en huisartsen*
De wegwijzers bevatten achtergrondinformatie over de historische en culturele context en praktische adviezen over hoe mantelzorgers met een familiegeschiedenis in voormalig Nederlands-Indië/Indonesië kunnen worden ondersteund.
- *Twee filmpjes* over een Indische en Molukse mantelzorger. Deze filmpjes zijn gebruikt bij voorlichtingsbijeenkomsten en op de website van MantelzorgNL geplaatst
- *Aparte waaiers met de lokale sociale kaart voor de drie pilotgemeente*
Op deze waaier staan organisaties vermeld waar mantelzorgers terecht kunnen voor hulp- en ondersteuning en verbonden zijn aan Liefdevolle Plicht. Naast de lokale organisaties, staan in de waaier ook landelijke organisaties, waar Indische en Molukse mantelzorgers terecht kunnen voor informatie en advies.
- *Een column* uitgesproken op de slotbijeenkomst.
- Een speciaal voor Liefdevolle Plicht geschreven *lied*.
- *Training contextgebonden zorg*
Door te werken volgens de aangeboden uitgangspunten zijn Indische en Molukse mantelzorgers beter in staat voor hun naaste en voor zichzelf te zorgen.

Naast bovengenoemde concrete producten, heeft het project volgens de geïnterviewde respondenten geleid tot **nieuwe inzichten** voor gemeenten, zorgprofessionals en mantelzorgers.

- *Inzichten voor zorgprofessionals en gemeenten:* in alle drie pilotgemeenten is het gelukt zorgprofessionals de specifieke behoeften/situatie van mantelzorgers met een achtergrond in Nederlands-Indië te laten inzien. Daarbij zijn ze tot het besef gekomen dat ze voor deze doelgroep niet moeten wachten op een hulpvraag maar meer 'outreaching' te werk moeten gaan. Verder was het voor gemeenten en zorgverleners een eyeopener dat ze door (een deel van) de gemeenschap worden gewantrouwd.
- *Zelfinzicht voor mantelzorgers:* het project heeft bij de mantelzorgers tot zelfinzicht/herkenning geleid. Daarbij zijn ze gewezen op de mogelijkheden van ondersteuning en dat ze zich niet hoeven te schamen daarvan gebruik te maken. Er is in het project veel tijd gestoken in voorlichting aan en bewustwording bij mantelzorgers.

5.6 Evaluatie

Er is veel bereikt

De projecten die onder de paraplu van de programmalijn Contextgebonden zorg van het oorspronkelijk beleid en de gelijknamige actielijn van de Extra impuls hebben een gevarieerde opbrengst.

- In de pilot **Cliëntondersteuning** zijn cliënten met een Nederlands-Indisch/Indonesische achtergrond in Noord Nederland en Noord-Holland Noord ondersteund bij het voeren van de zogenoemde ‘keukentafelgesprekken’ in het kader van de Wet maatschappelijke ondersteuning en de Wet langdurige zorg. Doel van deze ondersteuning was ervoor te zorgen dat de zorgbehoeften van cliënten in deze gesprekken goed werd gearticuleerd en rekening werd gehouden met de specifieke context van de cliënt en met de wetten voor oorlogsgetroffenen. Dit project is vervolgens buiten de Collectieve erkenning landelijk uitgerold.
- Er is veel geïnvesteerd in het opbouwen en onderhouden van formele (zorginstanties en -verleners) en informele (vrijwilligers, mantelzorgers) **netwerken**. Netwerken zijn in kaart gebracht en uitgebreid en er zijn netwerkbijeenkomsten georganiseerd. Doel hiervan was het concept van contextgebonden en cultuursensitieve zorg onder de aandacht te brengen van professionele en niet professionele zorgverleners.
- Om deze zorgverleners handvatten te bieden voor het ook daadwerkelijk verlenen van contextgebonden en cultuursensitieve zorg er veel aandacht (geweest) voor de **bevordering** en het **onderhouden** van hun **deskundigheid**. Dit heeft geresulteerd in onder meer blended learningprogramma’s, trainingen, workshops, een op de eerstelijnszorg gerichte videoleerlijn, methodiekbeschrijvingen en de Cultuurkist (een digitaal platform met methoden en middelen voor activiteiten met ouderen met wortels in Nederlands-Indië).

Kortom, er is veel in de steigers gezet. Met de Collectieve erkenning is als het ware voorzien in de ‘hard-’ en ‘software’ van contextgebonden zorg. In deze metafoor staat ‘hardware’ voor de netwerken die zijn gevormd en ‘software’ voor de kennis die binnen deze netwerken wordt verspreid.

De respondenten die we hebben gesproken zijn het er over eens dat dit zonder het beleid van en financiering door de Collectieve erkenning nooit zou zijn gerealiseerd.

..... maar er zijn ook punten van aandacht

Uit de interviews en beschouwing van het voorafgaande komt een aantal aandachtspunten naar voren.

- Meerdere respondenten spreken hun zorg uit over de opschaling van de bereikte resultaten. Het gaat dan in het bijzonder om het gebruik van de opgedane kennis door zorgverleners die niet in de projecten betrokken zijn geweest. Door de werkdruk hebben zorgverleners niet altijd de tijd om zich te verdiepen in een onderwerp als contextgebonden zorg. Zo bleek het bijvoorbeeld voor het project *Liefdevolle plicht* moeilijk om eerstelijns zorgaanbieders voor deelname te interesseren. In het Extra impulsproject *Contextgebonden en cultuursensitieve zorgnetwerken* probeert Pelita het belang van contextgebonden zorg onder de aandacht van zorgverleners te brengen door het te verbinden met het sterk in de belangstelling staande thema ‘dementie’.

- Mede in het verlengde van het vorige aandachtspunt is de borging van de resultaten een punt van aandacht. Gebruik van de opgedane kennis is van groot belang voor het behoud ervan, of zoals één van de respondenten het verwoordt: “use it or loose it!”.
Ook door respondenten die namens de pilotgemeenten aan het onderzoek hebben deelgenomen aan het Extra impulsproject *Liefdevolle plicht* is opgemerkt dat het borgen van de resultaten van het project in gemeentelijk beleid en uitvoering een risico is en sterk afhankelijk is van de (bijna) persoonlijke betrokkenheid van betrokken bestuurders en ambtenaren.
- Cliënten blijken niet altijd open te staan voor Pelita als (mede-)aanbieder van contextgebonden zorg. Dit hangt samen met de taak van Pelita om cliënten te ondersteunen bij het aanvragen van financiële ondersteuning op grond van wetten en regelingen voor verzetsmensen, oorlogsslachtoffers en hun nabestaanden. Wanneer zo’n aanvraag door de betreffende instantie niet of ten dele wordt afgewezen, wordt dit door cliënten nogal eens gezien als een besluit van Pelita. Dit doet afbreuk aan het imago van Pelita, ook als aanbieder van zorg.
- Volgens de doelstelling van de Collectieve erkenning voor de contextgebonden zorg moet de zorg voor zowel de eerste als de latere generatie worden verbeterd. Wanneer we de in dit hoofdstuk besproken projecten in ogenschouw nemen, dan blijkt dat deze vooral op de ouderen en minder op de jongere generaties zijn gericht. Mede tegen de achtergrond van het steeds kleiner worden van de eerste generatie roept dit de vraag op of er voldoende is geïnvesteerd in het aanbod voor jongere generaties.
Tot 2023 mocht Pelita formeel geen diensten leveren aan de naoorlogse generatie. Met ingang van genoemd jaar richt het zich sindsdien officieel ook op deze generaties. Ook het op 8 juni 2022 gesloten convenant ‘Vindbaar en toereikend aanbod van ondersteuning voor de tweede generatie oorlogsgetroffenen’¹⁴ biedt de mogelijkheid de zorg voor deze doelgroep te versterken.
- De relatie tussen Pelita en de LSMO is bij tijd en wijle moeizaam geweest. Met betrekking tot de cliëntondersteuning zag LSMO Pelita als concurrent. In 2018 trok LSMO zich terug uit Djalan Pienter.
Pelita besloot om in de gebieden met een sterke aanwezigheid van LSMO niet actief te zijn ten aanzien van Molukse ouderen. Wel bleef Pelita beschikbaar voor Molukse ouderen die zelf contact opnemen (PWC, 2018). Pelita ontwikkelde een specifiek programma voor de Molukse doelgroep en investeerde in nieuwe benaderingswijzen om daadwerkelijke aansluiting te vinden bij deze doelgroep (Pelita, z.j.a, zie ook paragraaf 4.2.1 punt 3). Hieruit vloeiden o.a. trajecten voort in het kader van cliëntondersteuning en het imago van Pelita onder de doelgroep verbeterde aanzienlijk. (Stichting Pelita, 2022a).
In 2022 ondertekenden Pelita en LSMO een intentieverklaring tot hervatting van de samenwerking (<https://ana-upu.nl>).
Tegen deze achtergrond is wellicht ook de late – en vervolgens intensieve – betrokkenheid van LSMO bij het Extra Impulsproject *Liefdevolle plicht* te duiden.
- Niet alleen het betrekken en betrokken houden van zorgprofessionals is een aandachtspunt. Uit het project *Liefdevolle plicht* blijkt dat het ook erg lastig kan

¹⁴ Naast Pelita en ARQ Kenniscentrum oorlog, vervolging en geweld, zijn het Joods maatschappelijk Werk (JMW), het Nederlands Veteraneninstituut (NLV) en het ministerie van VWS partij in dit convenant.

zijn om mensen binnen de gemeenschap te bereiken over een onderwerp als mantelzorg. De intermediaire tussenkomst van plaatselijke organisaties van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië bleek hiervoor onontbeerlijk. Gevolg was wel dat het project zich in twee van de drie pilotgemeenten vooral op de relatief goed georganiseerde Molukse gemeenschap heeft gericht.



6 CEWIN-regeling

6.1 Deelonderzoek CEWIN-regeling: vraagstelling en uitvoering

Onderdeel van het onderzoek naar de Collectieve erkenning is een deelonderzoek naar de CEWIN-subsidieregeling. Centrale vraag van dit deelonderzoek is in hoeverre de CEWIN-regeling aansluit op de behoeften van de gemeenschappen en bijdraagt aan het beleid van de Collectieve erkenning.

De onderzoeksvraag is in de eerste plaats beantwoord op grond van de resultaten van een internetenquête (zie bijlage 3). Deze is uitgezet onder alle 196 aanvragers van CEWIN-subsidie in de periode 2018 tot en met 2022.¹⁵ In de tweede plaats hebben we twintig van deze aanvragers geïnterviewd.

Respons internetenquête

De internetenquête heeft een (relatief hoge) overall respons van 87 aanvragers (44 procent). De respons onder de 112 aanvragers van wie tenminste één subsidieaanvraag is toegewezen bedraagt 50 procent. De respons onder de 84 aanvragers die geen subsidie hebben gekregen is 37 procent.

Het bestand met subsidieaanvragers van het ministerie van VWS dat is gebruikt voor het uitzetten van de enquête bevat geen achtergrondkenmerken van aanvragende organisaties en hun projecten. Hierdoor is het lastig te beoordelen of de aanvragers die de enquête hebben ingevuld een goede afspiegeling zijn van alle aanvragers. Desondanks is er een aantal redenen aan te nemen dat de respons representatief is. In de eerste plaats is al gewezen op de relatief hoge respons. Hoe hoger de respons, hoe groter de kans dat deze representatief is. In de tweede plaats blijkt dat de vragenlijst is beantwoord door een grote verscheidenheid aan organisaties en dat de respons betrekking heeft op een grote diversiteit aan projecten.

6.2 CEWIN-regeling

Met ingang van 1 juli 2018 stelt de CEWIN-regeling jaarlijks subsidie beschikbaar voor projecten. Aanvankelijk zou de regeling lopen tot en met 2021, maar ze is verlengd tot en met 2024.

Projecten komen in aanmerking voor CEWIN-subsidie wanneer zij bijdragen aan de collectieve erkenning van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië en onder ten minste één van de volgende thema's vallen (<https://www.rijksoverheid.nl>):

- scholing en educatie
- museum en kennisfunctie
- culturele activiteiten.

¹⁵ Het onderzoek beperkt zich tot de periode 2018-2022 omdat gedurende de looptijd van het onderzoek de projecten van 2023 net waren gestart of nog moesten starten.

In 2018 bedroeg het totale subsidiebudget 500.000 en in de daarop volgende jaren 1 miljoen euro per jaar. Te subsidiëren projecten hebben een doorlooptijd van maximaal drie jaar (<https://www.dus-i.nl>).

Mede naar aanleiding van een evaluatie in 2019 (Straatmeijer, Timmerman, Pasker, 2019) is de regeling met ingang van 2020 op een aantal punten aangepast. De belangrijkste wijzigingen zijn hieronder weergegeven.

CEWIN-regeling tot en met 2019 en daarna (bedragen in euro's)

	2018 en 2019	2020-2024
Subsidiabele kosten per project	5.000 – 75.000	5.000 – 60.000
maximum per jaar	25.000	20.000
Toekenning	Op volgorde van binnenkomst	Loting binnen categorieën van aangevraagde subsidie: <ul style="list-style-type: none"> • 5.000 – 30.000 (klein) • 30.000 – 60.000 (groot)
Allocatie beschikbare subsidiebudget		<ul style="list-style-type: none"> • 250.000 voor projecten in de categorie 5.000 – 30.000 • 750.000 voor projecten in de categorie 30.000 – 60.000

De verlaging van het maximale subsidiebedrag per project en de allocatie van het totale subsidiebudget over kleine en grote(re) projecten had tot doel het aantal gesubsidieerde projecten te vergroten (Ministerie van VWS, 2019c).

De aanvankelijke toekenning van subsidie op basis van de volgorde van binnenkomst (wie het eerst komt, wie het eert maalt) is vervangen door loting. Dit, omdat toekenning op basis van volgorde van binnenkomst organisaties bevoordeelt die bedreven zijn in het elektronisch aanvragen van subsidies.

In 2018 en 2019 werden subsidieaanvragen die in principe gehonoreerd zouden worden, onderworpen aan een 'globale' toets om zeker te zijn dat ze binnen de thema's van de CEWIN-regeling vallen. Met ingang van 2020 is sprake van een iets zwaardere 'lichte' toetsing.

De keuze voor toekenning op basis van volgorde van binnenkomst en loting is ingegeven door het uitgangspunt van de Collectieve erkenning dat de overheid niet kan bepalen wat nodig is voor de collectieve erkenning van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië (zie paragraaf 2.2.1). Na de evaluatie van 2019 is overwogen te werken met een selectiecommissie. Belangrijke reden om hiervan af te zien en te kiezen voor loting is het risico dat een dergelijke commissie de regeling 'professionaliseert' waardoor deze minder toegankelijk wordt voor kleine/onervaren subsidieaanvragers. Door loting heeft iedere aanvrager binnen de categorieën van kleine en grotere projecten een even grote kans op een gehonoreerde aanvraag.



6.3 Door CEWIN gesubsidieerde projecten

6.3.1 Aantal projecten

In totaal zijn in de onderzoeksperiode 2018 – 2022 373 subsidieaanvragen door 196 organisaties gedaan. Hiervan zijn 122 aanvragen (33%) gehonoreerd. Jaarlijks overschrijdt het totaal aangevraagde het beschikbare subsidiebedrag.

De eerdergenoemde doelstelling om met ingang van 2020 het aantal projecten te vergroten is gerealiseerd: in 2019 zijn 21 projecten gesubsidieerd en in de jaren daarna rond de dertig projecten jaarlijks. Voor 2018 is de vergelijking wat moeilijker te maken omdat het totaal beschikbare subsidiebudget de helft bedroeg van het budget in de daaropvolgende jaren. Wanneer we ten behoeve van de vergelijking het aantal projecten in 2018 verdubbelen, zou sprake zijn van een geschat aantal van 24 projecten. Ook dit aantal ligt onder het aantal projecten van 2020 en volgende jaren.

6.3.2 Belang CEWIN voor de projecten

Voor de gesubsidieerde projecten is de CEWIN-subsidie van groot belang. Tweederde van deze projecten zou niet zijn uitgevoerd als de subsidie niet was toegekend. De andere projecten zouden in afgeslankte vorm zijn uitgevoerd.

Van de projecten waarvoor de subsidieaanvraag is afgewezen, ging de helft door (al dan niet in afgeslankte vorm).

Kortom, een groot deel van de met de projecten gerealiseerde resultaten, zou nooit tot stand zijn gekomen zonder de CEWIN-regeling.

6.3.3 Kenmerken van de projecten

- De 122 gesubsidieerde projecten dekken de thema's die CEWIN beoogt te ondersteunen goed af.
- De projecten kenmerken zich door een veelheid aan verschijningsvormen: documentaires, theatervoorstellingen, bijeenkomsten, tentoonstellingen, films, documentaires, educatief materiaal (bijvoorbeeld boekjes). Vaak zijn meerdere van deze vormen in één project gecombineerd.
- Bijna alle projecten leveren een duurzaam resultaat in die zin dat ze een follow-up krijgen of doordat de opbrengsten (bijvoorbeeld een boek, podcast, documentaire) voor langere tijd worden gebruikt of beschikbaar zijn. In hoeverre ze 'blijvend' doorwerken binnen de gemeenschappen is op grond van het onderzoek niet te bepalen.
- De door CEWIN gesubsidieerde projecten zijn breed gespreid over de verschillende gemeenschappen, ook de kleinere. Het onderzoek ondersteunt dan ook niet het gevoel dat bij een aantal organisaties leeft, dat door een systeem van loting kleinere gemeenschappen minder worden bereikt.

6.3.4 Bijdrage aan de Collectieve erkenning

Doel van het beleid van de Collectieve erkenning is de verankering van het verleden en culturele erfgoed van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië in de Nederlandse samenleving. Dit, op een respectvolle en waardige wijze die recht doet aan de grote verscheidenheid van gemeenschappen. Daarbij is onder mee de volgende ambitie geformuleerd: een verbindende factor voor de verschillende



Indische groeperingen onderling en tussen de Nederlandse samenleving en de Indische gemeenschappen.¹⁶

CEWIN-projecten komen voornamelijk van 'onderaf' tot stand, dat wil zeggen vanuit de gemeenschappen en individuele leden daarvan. De projecten geven daarmee invulling aan eerdergenoemd uitgangspunt dat de gemeenschappen zelf het beste kunnen bepalen welke projecten van belang zijn voor de Collectieve erkenning. De CEWIN-projecten vormen een aanvulling op de grote, door vooral landelijke organisaties van 'bovenaf' vormgegeven projecten die vallen onder de drie programmalijnen (pleisterplaats, herdenken en contextgebonden zorg) en de Extra impuls van de Collectieve erkenning.

Volgens de geënquêteerde en geïnterviewde respondenten dragen de CEWIN-projecten op verschillende manieren bij aan de Collectieve erkenning.

- Ze verschaffen **kennis** over de geschiedenis en cultuur van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië en de wijze waarop deze doorwerken in onze hedendaagse samenleving. Zonder kennis geen erkenning! Dit geldt niet alleen voor kennis bij groepen in de samenleving zonder deze wortels, maar ook voor de gemeenschappen die deze wel hebben. Jongere generaties weten door het stilzwijgen van hun (groot)ouders veelal weinig van wat deze hebben doorgemaakt en van hun eigen (familie)geschiedenis en culturele roots. Deze kennis is nodig voor zelferkenning, begrip voor de oudere generaties en om erkend te worden door mensen buiten de gemeenschappen.
- Projecten hebben een **verbinding** gelegd tussen de oudere en jongere **generaties**. In de eerste plaats door te voorzien in bovengenoemde kennisbehoefte en in de tweede plaats doordat meerdere projecten direct gericht zijn op het stimuleren van de intergenerationele dialoog. Denk bijvoorbeeld aan theatervoorstellingen naar aanleiding waarvan na de voorstelling het gesprek wordt aangegaan. Met het oog op het steeds kleiner worden van de oudere generatie kan dit aspect van de intergenerationele verbinding worden gezien als een belangrijke opbrengst van de CEWIN-projecten. In de loop der tijd zal dit aspect, ten minste in de hier beschreven vorm, in belang afnemen.

Een belangrijk doel van het beleid van Collectieve erkenning is dat het beleid bijdraagt aan de onderlinge **verbinding** tussen de **gemeenschappen** met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië en tussen deze gemeenschappen en de Nederlandse bevolking in het algemeen. De projecten die CEWIN-subsidie ontvingen laten zien dat met name het leggen van laatstgenoemde moeizaam gaat. In mindere mate geldt dit ook voor de bijdrage van de projecten aan de verbinding tussen de gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië.

¹⁶ Tweede Kamer, Brief van de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Vergaderjaar 2016-2017, 20454, nr. 126. Den Haag, 16 februari 2017.

6.3.5 Toegankelijkheid van de CEWIN-regeling

Hoogdrempelig voor kleine organisaties

Met name kleine organisaties die weinig ervaring hebben met het aanvragen van subsidies ervaren de regeling als hoogdrempelig. Dit zou kunnen worden ondervangen door – in ieder geval voor kleine aanvragen – het subsidieformulier te vereenvoudigen.

Veel organisaties pleiten voor (de mogelijkheid van) persoonlijk contact (en hulp) tijdens de aanvraagprocedure (en gedurende de looptijd van een gesubsidieerd project).

Selectiecommissie?

Aanvragers vinden toekenning van subsidie door loting beter dan op volgorde van binnenkomst van de aanvragen. De helft van de respondenten van de enquête heeft echter een voorkeur voor een selectiecommissie. In de interviews kwam deze behoefte nog sterker naar voren.

Een commissie kan projecten toetsen op kwaliteit (inhoudelijk en planning) en relevantie en oog hebben voor een goede spreiding van projecten over de gemeenschappen. Volgens een aantal respondenten houdt toekenning op basis van loting een reële kans in dat projecten van onvoldoende kwaliteit worden geselecteerd.

Ook kan een commissie een inhoudelijk gemotiveerde toelichting geven op afgewezen subsidieaanvragen. In het huidige systeem van loting is de enige terugkoppeling dat een aanvraag is in- of uitgeloot. Zowel professionele/ervaren als onervaren subsidieaanvragers missen een inhoudelijke terugkoppeling. Eerstgenoemden omdat ze graag een inhoudelijke reactie op hun voorstel willen hebben. De anderen vinden een inhoudelijke terugkoppeling op hun plaats gezien de grote moeite die ze zich vaak hebben getroost om een subsidieaanvraag in te dienen.

Hierboven is al gewezen op de mogelijke ‘professionalisering’ en daarmee het onbedoeld hoogdrempeliger worden van de regeling waardoor met name kleine aanvragers buiten de boot kunnen vallen. Dit mogelijke effect is ook opgemerkt door enkele van de geïnterviewde aanvragers.

Op grond van het onderzoek lijkt het argument dat een selectiecommissie kan zorgen voor (een betere) spreiding van de subsidies over de gemeenschappen niet echt valide. Zoals al eerder opgemerkt, blijkt van een dergelijke brede spreiding sprake te zijn. Dit is in principe ook te verwachten bij een systeem van loting, mits ook kleinere gemeenschappen voldoende aanvragen indienen om een reële trekkingskans te hebben.

Een selectiecommissie ten slotte, zou betekenen dat het principe wordt losgelaten dat gemeenschappen zelf het beste kunnen bepalen welke projecten bijdragen aan collectieve erkenning. In dit verband valt overigens nog op te merken dat projecten niet ‘kritiekloos’ na te zijn ingeloot worden gesubsidieerd. Zoals al opgemerkt worden ingelote projecten aan een lichte toets onderworpen om na te gaan of ze binnen de reikwijdte van de subsidieregeling vallen.

Een groot aantal van de gewenste verbeteringen van de CEWIN-regeling zijn toegepast in de sterk vergelijkbare, maar met een ander doel opgezette, subsidieregeling ‘Houd je erfgoed levend’ van het vfonds. Deze, eveneens vanuit de Collectieve erkenning gefinancierde regeling, voorziet in nauw contact met



subsidieaanvragers en werkt met een selectiecommissie voor de toekenning van subsidies (zie hoofdstuk 8).

6.4 Evaluatie

6.4.1 Grote belangstelling vanuit de gemeenschappen

De CEWIN-regeling geeft ruimte om ‘van onderaf’ invulling te geven en bij te dragen aan de collectieve erkenning van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië. Voor de regeling is veel belangstelling: jaarlijks overschrijdt het met de aanvragen gemoeide subsidiebedrag het beschikbare budget. Over de jaren 2018 tot en met 2022 zijn 122 aanvragen gehonoreerd. Dit is een derde van het totaal aantal van 373 aanvragen.

Om een groter aantal projecten te kunnen subsidiëren is met ingang van 2020 een aantal wijzigingen in de regeling doorgevoerd. In de eerste plaats is het maximale subsidiebedrag per aanvraag/project verlaagd. In de tweede plaats wordt onderscheid gemaakt tussen kleine en grote aanvragen/projecten en is aan beide categorieën een deel van het beschikbare subsidiebudget toegekend (kleine projecten 250.000 en grote projecten 750.000 euro). Deze aanpassingen hebben geleid tot een vergroting van het aantal gesubsidieerde projecten.

De CEWIN-regeling blijkt van groot belang voor het al dan niet doorgaan van projecten. Van de gesubsidieerde projecten zou tweederde niet zijn uitgevoerd als geen CEWIN-subsidie zou zijn toegekend. De andere projecten zouden in afgeslankte vorm zijn doorgedaan. Van de niet gehonoreerde projecten vond de helft (al dan niet in afgeslankte vorm) doorgang.

6.4.2 Multiperspectiviteit en veelstemmigheid

De 122 gesubsidieerde projecten dekken de drie thema's van de CEWIN-regeling (zie paragraaf 6.2) goed af. Vaak valt een project onder meerdere van deze thema's.

Gesubsidieerde projecten kenmerken zich verder door een veelheid aan verschijningsvormen. Denk aan: documentaires, theatervoorstellingen, bijeenkomsten, tentoonstellingen, films, documentaires, educatief materiaal (bijvoorbeeld boekjes). Dikwijls zijn meerdere van deze vormen binnen een project gecombineerd.

De door CEWIN gesubsidieerde projecten blijken breed gespreid over de verschillende gemeenschappen, ook de kleinere. Het onderzoek ondersteunt dan ook niet het gevoel van een aantal respondenten dat de regeling door het systeem van loting – op basis waarvan subsidies worden toegekend – kleinere gemeenschappen minder bereikt.

6.4.3 Bijdrage aan de Collectieve erkenning

Volgens de geënquêteerde en geïnterviewde respondenten leveren de projecten twee belangrijke bijdragen aan de Collectieve erkenning. In de eerste plaats voorzien ze in kennis over de geschiedenis en cultuur van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië en de wijze waarop deze heden ten dage doorwerken in



de Nederlandse samenleving. Dit geldt niet alleen voor mensen zonder deze wortels, maar vooral ook voor de genoemde gemeenschappen.

In de tweede plaats hebben veel projecten een **verbinding** gelegd tussen oudere en jongere **generaties** binnen gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië. Dit niet alleen door bovengenoemde overdracht van kennis, maar ook omdat meerdere projecten erop gericht waren de intergenerationele dialoog op gang te brengen.

Belangrijke ambities van de Collectieve erkenning zijn de duurzaamheid van resultaten en het leggen van verbindingen tussen gemeenschappen onderling en de bredere Nederlandse samenleving.

Wat betreft de **duurzaamheid**: bijna alle projecten leveren een duurzaam resultaat in die zin dat ze een follow-up krijgen of doordat de opbrengsten (bijvoorbeeld een boek, podast, documentaire) voor langere tijd beschikbaar zijn. In hoeverre ze 'blijvend' doorwerken is op grond van het onderzoek niet te bepalen.

Van het leggen van **verbindingen** tussen **gemeenschappen** is weinig sprake. Dit geldt met name voor verbindingen met de Nederlandse bevolking in het algemeen. Maar dit geldt ook in belangrijke mate voor de bijdrage van projecten aan de verbinding tussen de gemeenschappen met wortels uit Nederlands-Indië/Indonesië. De projecten zijn dikwijls gericht op de eigen gemeenschap.

Meerdere van de geënquêteerde en geïnterviewde respondenten wijzen erop dat **Museum Sophiahof** de aangewezen instantie is die een bijdrage kan leveren aan het verspreiden van producten van of informatie over de CEWIN-projecten.

6.4.4 Toegankelijkheid van de regeling

Hoogdrempelig voor kleine organisaties

Kleine organisaties die weinig ervaring hebben met het aanvragen van subsidies ervaren de CEWIN-regeling nogal eens als hoogdrempelig. Dit zou kunnen worden ondervangen door – in ieder geval voor kleine aanvragen – het subsidieformulier te vereenvoudigen. Daarnaast is veelvuldig gepleit voor de mogelijkheid van persoonlijk contact tijdens de aanvraagprocedure en de looptijd van een project.

Selectieprocedure

Aanvragers vinden de toekenning van subsidies door loting beter dan op volgorde van binnenkomst van de aanvragen. De helft van de respondenten van de internetenquête heeft echter de voorkeur voor een selectiecommissie. Een selectiecommissie kan toetsen op kwaliteit en relevantie en oog hebben voor een goede spreiding van de subsidies over gemeenschappen (zoals eerder opgemerkt blijkt van een dergelijke spreiding sprake te zijn). Ook kan een commissie een inhoudelijke motivering geven op afgewezen subsidieaanvragen. Zowel grote als kleine aanvragers blijken hier behoefte aan te hebben. Bij loting (met een lichte toetsing) is een dergelijke terugkoppeling niet mogelijk.



7 Erfgoed

De actielijn 'Erfgoed' van de Extra impuls heeft tot doel erfgoed van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië voor een breed publiek te ontsluiten en ook voor volgende generaties beschikbaar te maken.

De actielijn is vormgegeven in de volgende twee projecten.

- Programma Indisch Erfgoed Digitaal
- Houd je erfgoed levend.

7.1 Programma Indisch Erfgoed Digitaal

7.1.1 Doelstelling: ontsluiten en duurzaam bewaren van erfgoed

Het doel van het Programma Indisch Erfgoed Digitaal (PIED) is het digitaliseren van erfgoedcollecties die relevant zijn voor de kennis over gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië. Hierdoor kunnen ze duurzaam worden bewaard en publiekelijk toegankelijk gemaakt. (Netwerk Oorlogsbronnen etc., 2021, 2022). Publieke toegankelijkheid wordt gerealiseerd door het door het Indisch Herinneringscentrum te beheren web-portaal *Ons Land – Nederland, Nederlands-Indië, Indonesië*. In de beginfase van het project had het portaal de 'werknaam' *Indisch geheugen voor de toekomst*. De uiteindelijk gekozen naam doet meer recht aan de grote verscheidenheid aan gemeenschappen en verbindt het portaal met de semipermanente tentoonstelling *Ons Land – dekolonisatie, generaties en verhalen in Museum Sophiahof* (zie paragraaf 3.4).

'Relevant erfgoed' is erfgoed van iedereen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië, die zelf of van wie de voorouder(s) door oorlogsgeweld en naoorlogse ontwikkelingen tot 1967 naar Nederland zijn gekomen (Netwerk Oorlogsbronnen etc. 2021, 2022).

Het gaat niet alleen om 'fysiek' erfgoed als archieven, boeken, kranten, tijdschriften, landkaarten, voorwerpen en beeldcollecties. Ook gesproken woord dat is vastgelegd op geluidsopnamen, video en film komt voor digitalisering en ontsluiting in aanmerking. Aanvankelijk ging het om een apart project onder naam 'Verhalen vastleggen'. Vanwege de grote overeenkomsten met PIED is dit project als 'PIED Oral History' onder PIED gebracht.

Het web-portaal is vooral bedoeld voor (Netwerk oorlogsbronnen etc. 2021, 2022):

- nabestaanden
- algemeen historisch geïnteresseerden online op zoek naar informatie
- scholieren en leerlingen op zoek naar digitaal materiaal voor werkstukken
- docenten op zoek naar authentiek digitaal materiaal voor hun lessen
- onderzoekers
- tentoonstellingsmakers op zoek naar materiaal voor een (virtuele) presentatie.

Naar aanleiding van het advies van de Commissie ‘Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië’ om voor het onderwijs een dynamisch digitaal platform te ontwikkelen (zie paragraaf 2.5.2) wordt het web-portaal uitgebouwd om in zo’n platform te voorzien.

7.1.2 Uitvoering en financiering

Uitvoerende partijen

PIED wordt uitgevoerd door de Koninklijke Bibliotheek (als onderdeel het programma Metamorfoze¹⁷), NIOD, WO2Net¹⁸ en het Indisch Herinneringscentrum. De taken zijn als volgt verdeeld.

- **Het verwerven en selecteren van te digitaliseren collecties, het digitaliseren en het duurzaam bewaren van deze collecties.**
Voor de niet-audio(visuele) collecties vult de Koninklijke Bibliotheek deze taak in. Het Indisch Herinneringscentrum doet dit voor het audio(visuele) erfgoedmateriaal.
- **Het ontsluiten en bruikbaar maken van het materiaal.** WO2Net is verantwoordelijk voor de techniek ‘achter’ het web portaal. Ze zorgt voor een infrastructuur die collecties vindbaar en doorzoekbaar maakt.
- De **presentatie** van het gedigitaliseerde materiaal via het web-portaal *Ons Land* en het onderhouden van de benodigde contacten met de gemeenschappen wordt verzorgd door het Indisch Herinneringscentrum.
- Het uitbouwen van het web-portaal naar een **dynamisch digitaal platform**. Het Indisch Herinneringscentrum voert in samenwerking met WO2Net momenteel een verkenning uit hoe kan worden voorzien in de behoefte aan dit platform.

Planning

Volgens de planning (Netwerk oorlogsbronnen etc., 2021; Van den Burgh etc., 2021) wordt het web-portaal in oktober 2024, tijdens de Week van de Geschiedenis, gelanceerd. In februari 2024 is er een ‘soft launch’ geweest en is het portaal gepresenteerd aan instellingen.

Financiering

Alle organisaties die een rol hebben binnen PIED hebben ieder voor hun deel van het programma subsidie ontvangen vanuit de Extra impuls gelden. Het totale toegekende subsidiebedrag bedraagt 7.167.863 euro (exclusief het onderzoek naar het dynamisch digitaal platform).

7.1.3 Verwerven van relevant erfgoed

De essentie van het programma is dat eigenaren/beheerders subsidie kunnen aanvragen voor het digitaliseren van hun collectie(s). Voor haar deel van het programma heeft de **Koninklijke Bibliotheek** hiervoor de Financieringsregeling

¹⁷ Metamorfoze is het nationaal programma voor het behoud van papieren erfgoed. Kwetsbaar papieren erfgoed zoals boeken, kranten en tijdschriften, archieven en collecties worden gedigitaliseerd en online beschikbaar gesteld voordat deze dreigen te vergaan. De papieren exemplaren worden zorgvuldig bewaard. De Koninklijke Bibliotheek werkt hiervoor samen met meer dan 100 Nederlandse erfgoedinstellingen

([Metamorfoze: behoud en digitalisering van papieren erfgoed | KB, de nationale bibliotheek](#)).

¹⁸ Voorheen: Netwerk Oorlogsbronnen (NOB).

Programma Indisch Erfgoed Digitaal (2022) in het leven geroepen.

Eigenaren/beheerders van voor PIED relevante erfgoedcollecties die al bekend waren, zijn actief benaderd om hen te attenderen op het programma. Hiervoor is onder meer gebruik gemaakt van het netwerk van het Indisch Herinneringscentrum. Verder kunnen eigenaren/beheerders hun collectie aanmelden door te reageren op een *open call* of rechtstreeks contact opnemen met de programmacoördinator van de Koninklijke Bibliotheek. Jaarlijks is er een aanvraagronde waarvoor de algemeen directeur het financieringsplafond en de indieningstermijn vaststelt (Financieringsregeling, 2022).

Aan het deelproject **PIED Oral History** lag een door NIOD uitgevoerde inventarisatie van oral history collecties in Nederland ten grondslag (Welvaart, 2023). De basis van deze inventarisatie is een overzicht van collecties uit het project *Geheugen en Tijdgenoten* van het onderzoeksprogramma Onafhankelijkheid, Dekolonisatie, Geweld, Oorlog in Indonesië (ODGOI)¹⁹. Dit overzicht is aangevuld door sleutelpersonen te raadplegen, regionale erfgoedinstellingen en musea aan te schrijven en aanvullend archiefonderzoek te doen. In totaal zijn 113 collecties geïnventariseerd (Welvaart, 2023).

7.1.4

Selectie van aangemeld erfgoed

Bij de **Koninklijke Bibliotheek** verloopt de selectie van aangemelde collecties in een aantal stappen. In eerste instantie wordt een collectie *voorgelegd* aan de programmacoördinator. Na een positief oordeel nodigt deze de eigenaar/beheerder uit zijn collectie aan te melden voor de *longlist*. Dit is een lijst van collecties die in principe in aanmerking komen om binnen PIED te worden gedigitaliseerd. Eenmaal per jaar beoordeelt een *selectiecommissie* de collecties op de longlist en maakt zij hieruit een selectie. De projectpartners hebben samen deze commissie samengesteld en hebben daarbij gestreefd naar vertegenwoordiging van verschillende perspectieven (Indisch, Moluks, Chinees, Papoea, Indonesisch en Nederlands) en een evenwichtige man-vrouwverdeling. De commissie beoordeelt de aangemelde collecties op grond van de jaarlijks te benoemen prioritaire thema's, bevolkingsgroepen, materiaalsoorten en/of perioden (Financieringsregeling, 2022).

Eigenaren/beheerders van de geselecteerde collecties worden verzocht een subsidieaanvraag in te dienen voor de eerstvolgende financieringsronde. De ingediende aanvraag wordt met een preadvies van de programmacoördinator voorgelegd aan de selectiecommissie, die vervolgens de algemeen directeur van de Koninklijke Bibliotheek adviseert de aanvraag al dan niet te honoreren. Positief beoordeelde aanvragen worden gefinancierd totdat het budget is uitgeput. Aanvragen die ondanks een positief advies van de selectiecommissie op budgettaire gronden zijn afgewezen kunnen voor de volgende jaarronde ongewijzigd opnieuw worden ingediend. Dit geldt niet voor door de commissie negatief beoordeelde aanvragen (Financieringsregeling, 2022)

Binnen het deelproject **PIED Oral History** worden alle geïnventariseerde collecties

¹⁹ Dit is een gezamenlijk programma van NIOD, het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde en het Nederlands Instituut voor Militaire Historie.

aangesloten op het web-portaal *Ons Land*, zodat in ieder geval de metadata publiekelijk beschikbaar zijn (Netwerk Oorlogsbronnen etc., 2022). Het Indisch Herinneringscentrum maakt uit de inventarisatie een selectie van oral history die in aanmerking komt voor nadere ontsluiting en digitalisering (Netwerk Oorlogsbronnen etc., 2022).

7.1.5 Digitaliseren van erfgoed

Erfgoed waarvoor via de Financieringsregeling van de Koninklijke Bibliotheek subsidie is toegekend, wordt in principe door de eigenaar/beheerder dan wel in diens opdracht door een derde partij gedigitaliseerd. Zo nodig vindt conservering van het materiaal plaats. Digitalisering dienen te voldoen aan de door Metamorfoze gehanteerde standaarden. Metamorfoze kan het digitaliseringsproces steekproefsgewijs controleren. Jaarlijks rapporteert de eigenaar/beheerder over de voortgang van het project aan de programmacoördinator (Financieringsregeling 2022).

Bij het deelproject *Oral History* worden de geselecteerde opnamen getranscribeerd door een gespecialiseerd bedrijf waarmee het Indisch Herinneringscentrum contact onderhoudt. Het Centrum voert een controle uit op de transcripties en WO2Net coördineert vervolgens de digitalisering (Netwerk Oorlogsbronnen etc., 2022).

7.1.6 Duurzaam bewaren

Aanvankelijk was het de bedoeling dat de via de subsidieregeling van de Koninklijke Bibliotheek verkregen *preservation masters*²⁰ in afwachting van opname in het Nieuwe Digitaal Magazijn (NDM) van de bibliotheek, op tape zouden worden gezet en door de bibliotheek bewaard. Met ingang van 2023 is het beleid van de Koninklijke Bibliotheek voor het opslaan van masterbestanden van gedigitaliseerde archieven veranderd. Het is voor erfgoedinstellingen niet langer verplicht de masters door de Koninklijke Bibliotheek op te laten slaan. Zij mogen deze ook zelf bewaren. De meeste erfgoedinstellingen kiezen voor de laatste mogelijkheid.

Voor wat betreft de duurzame opslag van gedigitaliseerde *oral history* bemiddelt het NIOD bij het onderbrengen daarvan bij het gecertificeerde long-term preservation repository 'DANS DATA Vault' van DANS-KNAW.

7.1.7 Ontsluiten

Stichting WO2Net is voornamelijk vanuit de data-technische kant betrokken bij PIED. Het op te zetten web-portaal *Ons Land* is in technisch opzicht vergelijkbaar met het door de Stichting beheerde platform *Oorlogsbronnen* (oorlogsbronnen.nl) over de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog.

WO2Net zorgt voor een infrastructuur die collecties vindbaar en doorzoekbaar maakt. Naast het onder meer machineleesbaar maken, wordt de data gecontextualiseerd, dat wil zeggen verbonden met andere relevante data.

Eigenaren/beheerders van collecties die via de subsidieregeling van de Koninklijke Bibliotheek collecties hebben gedigitaliseerd, dienen de gescande data inclusief

²⁰ Het eerste bestand dat door toepassing van de Richtlijnen voor Preservation Imaging op basis van het origineel is vervaardigd. Alle gewenste output (afgeleiden) voor drukwerk en/of internet, kan van dit eerste bestand gemaakt worden (Van Dormolen, 2012).

metadata aan WO2Net te leveren. In het projectplan wordt opgemerkt dat dit zeker voor kleine organisaties geen sinecure zal zijn (Netwerk Oorlogsbronnen etc., 2021). Uit de interviews blijkt dan ook dat de Koninklijke Bibliotheek, die de contacten met eigenaren/beheerders onderhoudt, veel energie moet steken in het begeleiden van organisaties bij het aanleveren van de juiste data.

WO2Net levert de data aan de presentatieomgeving, dat wil zeggen het door het Indisch Herinneringscentrum beheerde web-portaal *Ons Land*. Voor zover het om data gaat die relevant zijn voor *Oorlogsbronnen* worden ze eveneens toegevoegd aan de infrastructuur van dat platform (Netwerk Oorlogsbronnen etc., 2021).

7.1.8 Inhoudelijke presentatie

Het binnen PIED gedigitaliseerde erfgoed wordt voor het publiek beschikbaar gemaakt via het door Indisch Herinneringscentrum beheerde web-portaal *Ons Land*. Onderdeel van het portaal is het *Educatief Platform* (Indisch Herinneringscentrum, z.j.). In het portaal *Ons Land* worden de reeds bestaande en door het Indisch Herinneringscentrum beheerde websites *Indië in oorlog* (indieinoorlog.nl), waarvan WO2Net de techniek verzorgt, en *Inclusief Indië* zoveel mogelijk geïncorporeerd. Laatstgenoemde website is bedoeld voor middelbare scholen en bevat opdrachten die op basis van het beschikbare bronnenmateriaal kunnen worden uitgevoerd. Het *Educatief Platform* wordt ook geschikt gemaakt voor de groepen 7 en 8 van het basisonderwijs. Om het lesmateriaal af te stemmen op het curriculum wordt – net als bij de ontwikkeling van *Inclusief Indië* – samengewerkt met een klankbordgroep van leraren en leerlingen. Ook wordt onderzocht hoe het Platform hergebruik van bestaand lesmateriaal kan faciliteren.

Zoals eerder opgemerkt voert het Indisch Herinneringscentrum (in samenwerking met WO2Net) momenteel een verkenning uit naar de aanpassingen die nodig zijn om *Ons Land* om te vormen tot het door de Commissie Bussemaker geadviseerde educatieve en dynamisch platform. Samen met professionele leergemeenschappen uit de verschillende vormen van onderwijs wordt nagegaan welke aanvullende behoeften er zijn. Het is de bedoeling om vervolgens *Ons Land* voor zover mogelijk aan te passen aan deze wensen.

Na afloop van PIED beheert en host het Indisch Herinneringscentrum het web-portaal *Ons Land*. Hiertoe wordt aan het eind van de programmaperiode met WO2Net een beheerplan opgesteld.

De kosten van beheer en hosting van het web-portaal worden onderdeel van de jaarlijkse begroting van de instellingssubsidie van het Indisch Herinneringscentrum (Indisch Herinneringscentrum, z.j.c). De betrokken partijen geven aan dat uit de ervaringen met *Oorlogsbronnen* blijkt dat het beheer van een dergelijk web- portaal niet mogelijk is zonder aanvullende middelen. Partijen zijn hierover onderling en met VWS in overleg.



7.1.9

Plannen en ideeën voor de toekomst

Naast de aanpassing van *Ons Land* tot het door de Commissie ‘Versterking kennis geschiedenis Nederlands-Indië’ geadviseerde educatieve en dynamische platform, hebben de samenwerkende partijen een aantal plannen en ideeën voor de toekomst.

- De Koninklijke Bibliotheek beschikt over een lijst van eigenaren/beheerders van relevante collecties die nog niet geschikt waren voor digitalisering tijdens de looptijd van PIED. De lijst wordt bewaard voor eventuele toekomstige aanvulling van *Ons Land*.
- Recentelijk is met Wereldmuseum Amsterdam de mogelijkheid van een koppeling tussen *Ons Land* en *Tag the picture*²¹ besproken.
- De scope van de door het ministerie van VWS gefinancierde Collectieve erkenning en daarmee van het project PIED is de periode van vlak voor de Tweede Wereldoorlog tot eind jaren zestig. Partijen zijn echter van mening dat *Ons Land* zou moeten worden uitgebreid met het koloniale en slavernijverleden. Hiervoor is belangstelling vanuit het ministerie van OCW.
- Zo mogelijk willen de samenwerkende partijen relevante collecties uit bijvoorbeeld Indonesië via het web-portaal toegankelijk maken. Niet al deze collecties zijn in het Nederlands. Daarom zullen bijvoorbeeld zoektermen in het Indonesisch moeten worden toegevoegd. Om de internationale toegankelijkheid te vergroten, worden – indien het budget het toelaat – enkele pagina’s van het portaal in het Engels vertaald.
Via het Nationaal Archief is er contact met kleine archiefinstellingen in Indonesië. Dit heeft geleid tot twee aanmeldingen voor de derde ronde. Het gaat om in Nederland niet beschikbaar materiaal dat past binnen de doelstellingen van PIED.
- Het is van belang dat *Ons Land* in de pas blijft lopen met voortschrijdende technische ontwikkelingen. Wellicht maken deze ontwikkelingen het in de toekomst mogelijk collecties direct bij de bron te koppelen. Dit betekent dat als er in de toekomst iets in het bronmateriaal verandert, dit automatisch wordt doorgevoerd in het web-portaal.

7.1.10

Evaluatie

Collectieve erkenning onontbeerlijk

Vanaf oktober 2024 is het web-portaal *Ons Land – dekolonisatie, generaties en verhalen* voor het publiek toegankelijk. Het portaal ontsluit gedigitaliseerd erfgoed van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië dat tot dusverre niet of beperkt toegankelijk was.

Zoals ook bij andere projecten in dit rapport is geconstateerd, zou dit resultaat zonder de investering door de Collectieve erkenning ondenkbaar zijn geweest.

Ons Land voorziet in een kennisbehoefte

PIED en het web-portaal *Ons Land* voorzien in een grote behoefte die niet alleen is gebleken uit de raadpleging voorafgaand aan de Extra impuls. In een groot aantal interviews die in het kader van de drie deelonderzoek zijn gehouden, hebben we gehoord dat jongere generaties intensief op zoek zijn naar hun wortels. Te

²¹ Tag The Picture is een digitaal platform dat is ontwikkeld om de collectie historische fotografie van het Wereldmuseum Amsterdam beter doorzoekbaar en zo voor iedereen toegankelijk te maken.

verwachten is dan ook dat *Ons Land* een belangrijke rol in die zoektocht kan betekenen.

Door de uitbouw tot het door de Commissie 'Versterking geschiedenis voormalig Nederlands-Indië' geadviseerde dynamisch digitaal platform, wordt *Ons Land* afgestemd op de specifieke behoeften van het onderwijsveld.

In hoeverre individuele gebruikers, het onderwijs, musea, culturele, erfgoed- en andere instellingen *Ons Land* ook daadwerkelijk zullen gebruiken en hoe ze het portaal beoordelen, zijn vragen die pas later te beantwoorden zijn.

PIED geeft invulling aan meerdere ambities van de Collectieve erkenning

Door digitalisering van erfgoedmateriaal wordt invulling gegeven aan de ambitie dat projecten die in het kader van de Collectieve erkenning plaatsvinden een **blijvend karakter** hebben. Door digitalisering wordt materiaal dat zich op vergankelijke dragers als papier en tapes bevindt, niet alleen toegankelijk gemaakt maar ook verduurzaamd. De duurzaamheid wordt verder bevorderd door de belangstelling van andere organisaties om hun collecties met *Ons Land te verbinden* of het portaal willen uitbreiden met voor hen van belang zijnde onderwerpen.

Door de regeling breed bekend te maken onder eigenaren/beheerders van erfgoedcollecties en te werken met een breed samengestelde selectiecommissie, zijn voorwaarden geschapen om te voldoen aan de ambitie dat projecten zijn gericht op **verschillende gemeenschappen** met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië, de **essentie** raken van hun **cultureel erfgoed** en meerdere **perspectieven** belichten. Dit gezegd hebbende, is in de interviews opgemerkt dat Molukse erfgoedprojecten relatief goed vertegenwoordigd zijn. Ook in de andere deelonderzoeken komt dit naar voren. Verder is opgemerkt dat verhalen van/over vrouwen nog onderbelicht zijn en dat een groot gedeelte van het beschikbare materiaal een militair of Westers perspectief heeft. Betrokken partijen zetten zich hiervan bewust en zetten zich ervoor in om hier meer evenwicht in aan te brengen.

Aandachtspunten

Los van de hierboven benoemde (mogelijke) onevenwichtigheid van het ontsloten materiaal komen uit het onderzoek de volgende aandachtspunten naar voren.

- Met betrekking tot de ambitie dat sprake moet zijn van een blijvend karakter, wijzen de programmapartners er in de interviews op dat het onderhoud en actueel houden van *Ons Land* financiële middelen vraagt, waarover ze momenteel niet beschikken. Om *Ons Land* in de lucht te houden moet hierin worden voorzien.
- Mogelijk relevante bronnen zijn nog niet gedigitaliseerd en aangesloten. Dit kan bijvoorbeeld doordat eigenaren/beheerders door een gebrek aan menskracht niet in staat zijn hun collecties gereed te maken voor digitalisering. Ook is het mogelijk dat collecties wel de longlist hebben gehaald, maar niet binnen de looptijd van PIED konden worden gedigitaliseerd. Ook de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) kan belemmeringen opwerpen voor het publiek maken van materiaal. De Koninklijke Bibliotheek heeft in maart 2024 een sessie met eigenaren/beheerders over deze problematiek belegd. Ze adviseert eigenaren/beheerders een plan op te stellen voor de publicatie van persoonsgegevens die op termijn mogen worden vrijgegeven door het verstrijken

van de AVG-verjaringstermijn voor deze gegevens.

Voor het alsnog digitaliseren en het via *Ons Land* ontsluiten van dergelijke gegevens zijn momenteel financiële middelen beschikbaar.

- Er is behoefte om de content van *Ons Land* aan te vullen met materiaal uit de perioden die niet onder het bereik vallen van de Collectieve erkenning, met haar focus op de periode rond de Tweede Wereldoorlog, vallen. Zo komt volgens respondenten in het adviesrapport van de Commissie 'Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië' naar voren dat de periode rondom de Tweede Wereldoorlog niet los kan worden gezien van de gehele koloniale geschiedenis. Vanuit het ministerie van OCW is er volgens de respondenten belangstelling voor het uitbreiden van *Ons Land* met deze geschiedenis.

7.2 Immaterieel erfgoed: 'Houd je erfgoed levend

7.2.1 Doelstelling

vfonds

Het Fonds voor Vrede, Vrijheid en Veteranenzorg (vfonds) ontvangt subsidie vanuit de Extra impuls voor het opzetten, uitvoeren en afronden van de regeling *Houd je erfgoed levend*. Deze regeling is gericht op het levend houden en zichtbaar maken van het immaterieel erfgoed van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië.

Met 'immaterieel erfgoed' worden de levende culturele tradities van deze gemeenschappen bedoeld, zoals ceremonies, vieringen, sociale tradities, eetgewoonten, symboliek en bijzondere ambachten. De gedachte is dat ze levend en zichtbaar blijven en worden doorgegeven als ze worden beoefend, ontwikkeld en door er kennis over uit te dragen (<https://houdjeerfgoedlevend.nl/>).

Doelgroepen

De regeling is gericht op alle gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië. Aanvankelijk werd in de naam van de regeling alleen gerefereerd aan Indisch en Moluks erfgoed. Andere gemeenschappen gaven aan zich hierdoor niet aangesproken te voelen. Met de naam *Houd je erfgoed levend* en een verwijzing op de website dat de regeling is bedoeld voor "mensen met Indische, Molukse, Papoea, Peranakan, Toegoe roots en andere groepen met een relatie tot voormalig Nederlands-Indië" (<https://houdjeerfgoedlevend.nl/>) is zoveel mogelijk recht gedaan aan de verscheidenheid van gemeenschappen waarop de regeling zich richt.

Aanvragen kunnen worden gedaan door individuen, gemeenschappen, organisaties en zzp'ers. Bij de toekenning van subsidies wordt gestreefd naar een evenwichtige verdeling over gemeenten, regio's en provincies (vfonds, z.j.a. en z.j.b.).

Subsidiabele projecten

Om voor subsidie in aanmerking te komen moeten projecten een bijdrage leveren aan (vfonds, z.j.a., p. 2):

- de bevordering van een gevoel van identiteit en continuïteit;
- de overdracht van immaterieel erfgoed van generatie op generatie.

Alle onder de regeling ondersteunde projecten hebben als kenmerken dat (vfonds, z.j.a.):

- immaterieel erfgoed opnieuw wordt vormgegeven in samenhang met maatschappelijke veranderingen;
- ze in interactie zijn met de sociale omgeving.

Drie sporen

De subsidieregeling kent drie sporen (vfonds, z.j.b.).

1 Versterken en vernieuwen (d.m.v. beoefening)

Dit spoor is gericht op het bereiken van nieuwe generaties en vernieuwing in de vorm/wijze van beoefening. Het gaat om kleine subsidiebedragen, ook voor individuen, al dan niet via provinciale erfgoedhuizen. Activiteiten die onder dit spoor worden ondersteund zijn:

- orale tradities met inbegrip van taal als middel om immaterieel erfgoed over te brengen
- podium- of uitvoerende kunsten
- sociale praktijken: rituelen en feestelijke gebeurtenissen
- kennis en praktijken betreffende de natuur en het universum
- traditionele ambachten.

2 Bestendigen (d.m.v. kennisbevordering, bewustwording en capaciteitsopbouw)

Het gaat om omvangrijke subsidiebedragen; o.a. om projecten met een zeer breed publieksbereik. Activiteiten die onder dit spoor worden ondersteund zijn:

- bewustwordings- en informatieprogramma's gericht op het algemene brede publiek, m.n. jongeren
- bestendigende kennis- en trainingsprogramma's binnen de betrokken gemeenschappen en groepen
- informele middelen voor kennisoverdracht (bv. televisieproductie met impactprogrammering, ontmoetingsprogramma's).

Educatieve programma's en lespakketten voor het regulier onderwijs komen niet in aanmerking voor subsidie. Dit, mede vanwege mogelijke overlap met de taak en oriëntatie van de commissie 'Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië'.

3 Borgen

Ook hier gaat het om omvangrijke subsidiebedragen. Projecten zijn gericht op borging en bescherming naar de toekomst, passend bij het karakter van de eenmalige impulsregeling. Onder dit spoor te ondersteunen activiteiten:

- beheer
- (wetenschappelijk) onderzoek
- inventarisatie en vastlegging
- versterking infrastructuur.

7.2.2

Uitvoering en financiering

Financiering

De subsidie die het vfonds ontvangt vanuit de Extra impuls bedraagt 3.999.985 euro. Van het toegekende bedrag is 655.280 bestemd voor het opzetten, uitvoeren en afronden van de regeling. De resterende 3.344.705 euro is beschikbaar voor het subsidiëren van projecten die zijn gericht op het behoud van Indisch immaterieel erfgoed (Ministerie van VWS, 2022c; vfonds, 2022a, 2022b).

Looptijd

Vanaf 1 december 2022 kunnen subsidieaanvragen bij het vfonds worden ingediend. De regeling loopt door totdat het budget is uitgeput. Zolang dat niet het geval is, kunnen tot en met 30 juni 2024 subsidies worden toegekend. De aanvragen worden per tranche in behandeling genomen. De deadline voor het indienen van aanvragen voor de laatste tranche is 18 maart 2024 (vfonds z.j.a, en z.j.b.; <https://houdjeerfgoedlevend.nl>).

Gesubsidieerde projecten hebben een looptijd van maximaal een jaar met als uiterlijke einddatum 30 juni 2025. Uiterlijk 31 december 2025 moet vfonds het gehele project hebben afgerond en bij VWS verantwoord (vfonds, 2022a).

Overlap met de CEWIN-regeling

Er is een gedeeltelijke overlap tussen de bovengenoemde doelgroep van *Houd je erfgoed levend* en de CEWIN-regeling (zie hoofdstuk 6). Deze laatste staat open voor rechtspersonen die staan ingeschreven bij de Kamer van Koophandel. Zij kunnen dus in principe bij beide regelingen subsidie aanvragen. Ook de subsidiabele activiteiten overlappen elkaar ten dele. Zo zijn bijvoorbeeld door de CEWIN-regeling podiumkunsten en informatieprogramma's gemaakt.

Uit de interviews kwam naar voren dat tot maart 2024 slechts drie organisaties zowel bij CEWIN als het vfonds subsidie hebben aangevraagd.

7.2.3

Opzet en uitvoering van de regeling

In paragraaf 5.5.3 is al gewezen op het wantrouwen dat binnen de gemeenschappen voorkomt jegens de regelingen van overheidsinstanties. Ook vfonds ervoer dit wantrouwen bij de introductie van *Houd je erfgoed levend*. Daarnaast komt het nogal eens voor dat men moeilijk de weg weet te vinden in overheidsland en de regelingen daarbinnen.

Door uitgebreide communicatie, het zo toegankelijk mogelijk maken van de regeling en het – voor het eerst binnen vfonds – instellen van een adviescommissie heeft het fonds geprobeerd het wantrouwen zoveel mogelijk weg te nemen, de toegankelijkheid van de regeling en de spreiding van projecten over thema's en gemeenschappen te optimaliseren.

Communicatie

De regeling heeft een eigen website (<https://houdjeerfgoedlevend.nl>) waarop een subsidieaanvraag kan worden ingediend.

Zoals gezegd is veel tijd en energie geïnvesteerd om de regeling onder de aandacht te brengen van de gemeenschappen in het heel het land. Dit, door actief online en offline campagne te voeren. Het vfonds is het land ingegaan, heeft meet ups en presentaties gehouden en heeft zich actief bij andere evenementen aangesloten. Zo is de regeling samen met het ministerie van VWS onder de aandacht gebracht op de Tong Tong Fair in 2022 en 2023.

In de periode september tot en met november 2022 is er gewerkt aan draagvlak door het voeren van gesprekken met provincies, (grote) steden (naar het voorbeeld van de werkwijze van vfonds in verband met '75 jaar Vrijheid'), de gemeenschappen en stakeholders.

Gedurende de openstelling van de regeling zijn in meerdere provincies roadshows gehouden en is campagne gevoerd om de regeling onder de aandacht te brengen. Ook organiseerde vfonds evenementen in Museum Sophiahof, Assen en Heerlen. Deze evenementen zijn bezocht door leden van een groot aantal gemeenschappen.

Verder heeft vfonds samengewerkt met de Indo Business Club en Cultuur+Ondernemen. Met financiële ondersteuning van de Indo Business Club is in samenwerking met Cultuur+Ondernemen een programma georganiseerd in hotel Jakarta in Amsterdam. Dit programma was speciaal gericht op zzp'ers en de wijze waarop zij een aanvraag kunnen indienen. Tenslotte heeft vfonds in 2023 de regeling gepresenteerd bij Papoea stichting HAPIN.

Begeleiding aanvragers

Aanvragers zijn ondersteund bij het doen van de aanvraag door het houden van inloopspreekuren voor particuliere aanvragers en online workshops waarin ondersteuning werd geboden voor het schrijven van een projectplan. Verder bestaat de mogelijkheid via de website van de regeling een belafsprak te maken met een medewerker van vfonds. Hier is veelvuldig gebruik van gemaakt.

Adviescommissie

In overleg met de gemeenschappen is een adviescommissie samengesteld. De commissie adviseert het bestuur van vfonds over de beoordeling en honorering van subsidieaanvragen. Op basis van het advies van de commissie neemt het bestuur van een besluit over de wel en niet te honoreren aanvragen (bron: website *Houd je erfgoed levend*).

De leden van de adviescommissie zijn via een externe advertentie geworven. De commissie bestaat uit vijf vaste leden en een onafhankelijke voorzitter zonder stemrecht. Daarnaast zijn er twee reserveleden. Als in een beoordelingsronde een aanvraag op de agenda staat waarbij een vast lid is betrokken, vervangt één van de reserveleden dit lid. De functies zijn niet bezoldigd en alle leden hebben een geheimhoudingsverklaring ondertekend.

De commissieleden zijn expert op het gebied van cultureel en immaterieel erfgoed van de Indische, Molukse en Papoea gemeenschappen.

De commissie werkt volgens een huishoudelijk reglement en een inhoudelijke advieswijzer voor de beoordeling van aanvragen. Subsidie wordt toegekend aan de hand van de volgende criteria.

- Gesubsidieerde projecten vertegenwoordigen tezamen de vele facetten van het immaterieel erfgoed.
- Gesubsidieerde projecten zijn evenwichtig gespreid over de verschillende gemeenschappen en over het land
- Binnen de gesubsidieerde projecten is variatie in vorm en discipline.

Terugkoppeling besluit

Vanwege de nagestreefde transparantie krijgen aanvragers van een subsidie een schriftelijke inhoudelijke toelichting op de beoordeling van hun aanvraag.



7.2.4

Tussentijdse resultaten

Daar de regeling nog loopt en de verantwoording uiterlijk eind 2025 bij het ministerie van VWS moet zijn ingediend, is er nog weinig te zeggen over de uiteindelijke resultaten ervan. Uit de interviews en de website van *Houd je erfgoed levend* (<https://houdjeerfgoedlevend.nl>) kan worden opgemaakt dat er uiteenlopende projecten zijn ondersteund, zoals documentaires, boeken, tentoonstellingen, podcasts, educatieve activiteiten en workshops.

Volgens de respondenten is vfonds er vanwege de bovenbeschreven inspanningen in geslaagd een goede **spreiding** van gesubsidieerde projecten over gemeenschappen en het land te realiseren. Daarnaast bieden de gesubsidieerde projecten een breed scala aan perspectieven. Door de ‘persoonlijke’ insteek van de regeling zijn gemeenschappen bereikt die zonder deze insteek nooit een aanvraag zouden hebben ingediend.

Het vfonds werkt bij *Houd je erfgoed levend* voor de eerste keer met een **adviescommissie**. De ervaringen hiermee zijn zo positief dat er voor een andere regeling van het vfonds ook een adviescommissie is ingesteld. Bij deze regeling is beoordeling door de commissie vereist bij aanvragen van meer dan 50.000 euro. Kleinere aanvragen worden buiten de commissie om door vfonds beoordeeld.

Wat de **toekomst** betreft: zoals voorzien in het projectplan eindigt de regeling in 2024 (de projecten lopen door tot in 2025). Volgens de respondenten is er door de investeringen die zijn gedaan om de regeling onder de aandacht te brengen sprake van een groot netwerk onder en veel kennis van de diverse gemeenschappen met wortels Nederlands-Indië/Indonesië opgebouwd. Zij zien daarom wel een goede basis voor een eventueel vervolg.

7.2.5

Evaluatie

Collectieve erkenning onontbeerlijk

Ook voor de regeling *Houd je erfgoed levend* geldt dat de regeling en de in het kader daarvan uitgevoerde projecten nooit tot stand zouden zijn gekomen zonder de Collectieve erkenning.

Voor vfonds heeft de regeling geresulteerd in een uitgebreid netwerk binnen en grote kennis van de gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië.

Houd je erfgoed levend geeft invulling aan meerdere ambities van de Collectieve erkenning

Vooraf in het spoor ‘Borgen’ (zie paragraaf 8.2.1) zijn resultaten met een **blijvend karakter** te verwachten. Zoals de naam aangeeft zijn de projecten binnen dit spoor gericht op behoud.

Daarnaast inventariseert vfonds uit de gesubsidieerde projecten de verschillende vormen van immaterieel erfgoed en draagt deze voor om te worden toegevoegd aan de UNESCO Werelderfgoedlijst. Tot slot wordt een tastbare en aantrekkelijke weergave van de eindresultaten vervaardigd, zoals een brochure, boekje, aftermovie, etc.) (vfonds z.j.a. en z.j.b.).



De gesubsidieerde projecten zijn vaak 'doe-projecten'. Dat maakt het lastig om de resultaten blijvend vast te houden. Wel betekenen deze projecten dat door de beoefening van culturele tradities, deze tradities zichtbaar zijn en daarmee een plaats krijgen of behouden in het collectieve geheugen van de betrokken gemeenschappen en personen.

Door actieve communicatie over de regeling, het erbij betrekken van zoveel mogelijk gemeenschappen en perspectieven en het streven naar een landelijke spreiding geeft de regeling invulling aan meerdere ambities: gerichtheid op de geschiedenis en het culturele erfgoed van **meerdere gemeenschappen** vanuit **meerdere perspectieven**, en een **landelijke dekking**.

Wat betreft de ambitie dat projecten bijdragen aan **verbinding** tussen verschillende **gemeenschappen**, valt de respondenten op dat hier en daar wel sprake is van verbinding, maar dat projecten vooral binnen de eigen gemeenschap blijven. Hoewel de wil er is, weten zij er vaak moeilijk handen en voeten aan te geven. Bij jongeren ontstaat wel steeds meer verbinding tussen de gemeenschappen.



8 Kennis

8.1 Commissie Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië

Het belang van kennis over de geschiedenis van Nederlands-Indië/Indonesië voor de collectieve erkenning van Nederlanders met wortels in dit deel van de wereld is evident: zonder kennis, geen begrip en geen erkenning. De behoefte om deze kennis binnen de Nederlandse samenleving te vergroten en verankeren kwam niet alleen naar voren uit de raadpleging onder en dialoogsessies met de gemeenschappen die voorafging aan de bestemming van de Extra Impulsgelden (zie paragraaf 2.2). Ook is deze behoefte veelvuldig genoemd in de interviews die we als onderdeel van het onderhavige onderzoek hebben gevoerd.

Om de vraag te beantwoorden op welke manier de kennis over de geschiedenis van Nederlands/Indië toegankelijk kan worden gemaakt voor de Nederlandse bevolking, stelde de staatssecretaris van VWS op 25 oktober 2021 de Commissie ‘Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië’ in. De commissie, onder voorzitterschap van prof. dr. M. Bussemaker, presenteerde haar eindrapport (Commissie, 2023) op 8 februari 2023 in Museum Sophiahof. Voor de financiering van de commissie en het uitwerken en implementeren van haar adviezen is binnen de Extra impuls een bedrag van 2.869.000 euro gereserveerd (Ministerie van VWS, z.j.a).

De opdracht van de Commissie luidde: “een advies uit te brengen over hoe de kennis over de geschiedenis van voormalig Nederlands-Indië duurzaam kan worden verankerd in de Nederlandse samenleving” (Tweede Kamer 2021; Staatscourant, 2021).

Het advies van de commissie bestrijkt de volgende thema’s (Commissie, 2023).

- De te gebruiken terminologie.
- Het regulier onderwijs.
- De cultuur- en erfgoedsector, waaronder museale collecties en monumenten in de openbare ruimte.
- Verbinden van onderwijs en cultuur/erfgoedsector en verduurzaming.

In juli 2023 stuurde de staatssecretaris van VWS, mede namens de minister van OCW en de staatssecretaris van Cultuur en Media, zijn beleidsreactie op het rapport van de commissie naar de Tweede Kamer (Ministerie van VWS, 2023).

In de volgende paragrafen gaan we kort in op de adviezen van de Commissie en de beleidsreactie daarop. We beperken ons daarbij grotendeels tot de adviezen die volgens de reactie implicaties hebben voor het beleid van de Collectieve erkenning. Een deel van de adviezen sluit volgens de beleidsreactie aan bij reeds bestaand beleid of ziet op het beleid van andere organisaties dan de rijksoverheid.²²

Over de resultaten van het beleid is op het moment van onderzoek nog weinig te zeggen, omdat de adviezen ten tijde van het onderzoek nog in de uitwerkings- en/of uitvoeringsfase verkeerden.

8.2 Terminologie

Eén van de aanbevelingen van de Commissie is om te spreken van Nederlands-Indië/Indonesië wanneer wordt verwezen naar gemeenschappen in Nederland die door historische en culturele (familie)banden met dit deel van de wereld zijn verbonden (zie ook paragraaf 1.4).

Verder wijst de Commissie op de wisselende, zoekende en in haar ogen te beperkte naamgeving van de Collectieve erkenning. Aanvankelijk was sprake van ‘Collectieve erkenning van de *Indische* gemeenschap’ en later van de ‘Collectieve erkenning van de *Indische* en *Molukse* gemeenschap’. Beide beschrijvingen doen geen recht aan de grote verscheidenheid aan gemeenschappen in Nederland die zijn verbonden met Nederlands-Indië/Indonesië. De Commissie identificeert in ieder geval totoks, Indo-Europeanen, Molukkers, Papoea’s en Chinezen uit Indonesië en hun nazaten. Ze wijst op het belang te blijven benadrukken dat sprake is van gemeenschappen met verschillende culturele en historische achtergronden. Zelf zou de Commissie van ‘ervarings- en herinneringsgemeenschappen’ willen spreken (Commissie, 2023).

Naar aanleiding van de bespiegelingen van de Commissie over de naamgeving van de gemeenschappen besloot de staatssecretaris in het vervolg te spreken van ‘(Collectieve erkenning van de) Indische, Molukse, Papoea en Chinees-Indonesische gemeenschappen’ (Ministerie van VWS, 2023).

8.3 Regulier onderwijs

8.3.1 Versterk de aandacht voor de geschiedenis van Nederlands-Indië/Indonesië

De Commissie beveelt aan de aandacht voor de geschiedenis van Nederlands-Indië/Indonesië en de doorwerking daarvan in het heden te versterken. Dit, door opname ervan in de kerndoelen en eindtermen van het primair en voortgezet onderwijs en in het burgerschapsonderwijs op het mbo.

²² Een voorbeeld van aansluiting bij bestaand beleid zijn de adviezen beleid te stimuleren dat is gericht op het behoud van materieel erfgoed en om te voorzien in laagdrempelige programma’s voor instellingen en kleine lokale initiatieven over koloniale geschiedenis en de doorwerking daarvan. Volgens de beleidsreactie voorziet de regeling *Houd je erfgoed levend* (zie paragraaf 8.2) in het eerste en de CEWIN-regeling (zie hoofdstuk 7) in het tweede. Een voorbeeld van adviezen die volgens de beleidsreactie zien op het beleid van andere organisaties dan VWS is het advies samenwerking tussen Nederlandse en Indonesische erfgoedinstellingen te stimuleren.

Na de zomer van 2023 is begonnen met het formuleren van de kerndoelen voor het primair en voortgezet onderwijs. Ze worden in de zomer van 2024 in concept opgeleverd. Als uitvloeisel van het advies van de Commissie heeft het ministerie van OCW de opstellers van de kerndoelen expliciet gevraagd aan te geven hoe racisme, discriminatie, antisemitisme, koloniaal verleden en migratiegeschiedenis worden verankerd in het curriculum.

In de beleidsreactie benadrukt de staatssecretaris dat gezien de 'oneindigheid' van het vak geschiedenis en de beperkt beschikbare tijd, de opstellers van de kerndoelen onvermijdelijk keuzes zullen moeten maken. Om een weloverwogen keuze te kunnen maken, zijn ze op de hoogte gebracht van kennis over geschiedenis, cultuur en erfgoed van Nederlands-Indië/Indonesië (Ministerie van VWS, 2023).

Voorts vraagt de minister van OCW het Expertisepunt burgerschap mbo-scholen te ondersteunen die het thema koloniaal verleden willen opnemen in hun burgerschapsonderwijs (Ministerie van VWS, 2023).

8.3.2 Digitaal dynamisch platform

De Commissie beveelt aan een digitaal dynamisch platform in het leven te roepen met informatie over de geschiedenis, cultuur en erfgoed van Nederlands-Indië/Indonesië. Dit platform dient ter ondersteuning van docenten en om het onderwijs en de cultuur- en erfgoedsector met elkaar te verbinden.

Om dit platform te realiseren wordt aangesloten bij het web-portaal dat in het kader van het Programma Indisch Erfgoed Digitaal wordt ontwikkeld. De ontwikkeling van dit web-portaal maakt deel uit van actielijn 2 (Erfgoed) van de Extra Impuls (zie paragraaf 8.2). Het onderwijsveld wordt betrokken bij de doorontwikkeling van het web-portaal tot een dynamisch platform dat geschikt is voor leraren en makers van educatief materiaal. De benodigde activiteiten worden gefinancierd uit de middelen van de Collectieve erkenning (Ministerie van VWS, 2023).

8.3.3 Gastdocenten en – sprekers

Ook het advies van de Commissie om de bekendheid van organisaties van gastdocenten en -sprekers op het gebied van de geschiedenis en cultuur van Nederlands-Indië/Indonesië te vergroten, is door de staatssecretaris overgenomen. Stichting WO2Net, organisaties van gastdocenten en -sprekers (zoals het Landelijk Steunpunt Gastsprekers WOII-Heden²³) zijn gevraagd invulling te geven aan dit advies (Ministerie van VWS, 2023).

8.4 Cultuur en erfgoedsector

8.4.1 Tijdelijk co-curator

De Commissie adviseert de aanstelling van een tijdelijke co-curator 'Versterking kennis geschiedenis Nederlands-Indië'. Deze moet een duurzaam netwerk opbouwen met als doel een kennis- en onderzoeksagenda te ontwikkelen om collecties en

²³ Kortweg: LSG. Deze organisatie is onderdeel van Herinneringscentrum Kamp Westerbork.

archieven met betrekking tot Nederlands-Indië/Indonesië, landelijk en voor een breed publiek toegankelijk en zichtbaar te maken. Het netwerk zou na drie jaar in staat moeten zijn zelfstandig te functioneren.

De staatssecretaris is van mening dat een co-curator een wezenlijke bijdrage kan leveren aan het beleid van de collectieve erkenning en bestaande initiatieven kan versterken. Het Nationaal Museum van Wereldculturen en Museum Sophiahof zijn gevraagd een projectplan op te stellen voor de uitwerking van de functie en de activiteiten van de co-curator. Er wordt naar gestreefd deze functionaris begin 2024 voor een termijn van drie jaar te benoemen (Ministerie van VWS, 2023, p. 11, 12).

8.4.2 Ontsluiting erfgoed in de openbare ruimte

Een tweede advies van de Commissie op het gebied van cultuur en erfgoed is de ontsluiting van erfgoed in de publieke ruimte dat een relatie heeft met Nederlands-Indië/Indonesië. In het verlengde van dit advies heeft het ministerie van VWS, als onderdeel van het beleid van Collectieve erkenning, de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed gevraagd een inventariserende verkenning uit te voeren. De uitkomsten van deze verkenning worden vervolgens door provincies, gemeenten en de gemeenschappen besproken op een werkconferentie (Ministerie van VWS, 2023).

8.4.3 Laagdrempelige programma's voor instellingen en lokale initiatieven

De Commissie adviseert om binnen bestaande fondsen laagdrempelige programma's te stimuleren voor zowel instellingen als kleine lokale initiatieven van individuen over koloniale geschiedenis en de doorwerking ervan. Het Ministerie van VWS geeft aan dat de tot 2024 lopende CEWIN-regeling hierin voorziet (Ministerie van VWS, 2023).

8.5 Verbinden en verduurzamen: dialoog tussen gemeenschappen onderling en de bredere Nederlandse samenleving

Om onderwijs, cultuur- en erfgoedsector met elkaar te verbinden, beveelt de Commissie het hierboven al besproken dynamisch platform aan. Daarnaast adviseert ze dialoogtafels op te zetten waarin mensen uit verschillende gemeenschappen in gesprek gaan over de geschiedenis van Nederlands-Indië/Indonesië en de doorwerking daarvan in het heden.

In het verlengde van dit advies voert het ministerie van VWS een inventarisatie uit van bestaande dialoogvormen en wordt onderzocht hoe de dialoog tussen gemeenschappen kan worden gestimuleerd (Ministerie van VWS, p. 3).

8.6 Evaluatie

Zoals in paragraaf 8.1 aangegeven zijn de verschillende projecten die naar aanleiding van het advies van Commissie in gang zijn gezet nog niet te evalueren. Wel is het mogelijk de adviezen van de Commissie in meer algemene zin te relateren aan uitkomsten van ons onderzoek naar het beleid van de Collectieve erkenning.



De inzet op kennisvergroting (via het onderwijs, het dynamisch platform en gastdocenten) geeft invulling van de ook onder de mensen die we gesproken hebben gevoelde behoefte de kennis over Nederlands-Indië/Indonesië in de Nederlandse samenleving te versterken. Ontsluiting van erfgoed sluit hierbij nauw aan. De dialoogtafels zijn mogelijk een middel om de verbinding tussen de gemeenschappen te versterken. Uit onderhavig onderzoek blijkt dat deze ambitie van de Collectieve erkenning nog maar beperkt is gerealiseerd.



9 Reflectie: een terug- en vooruitblik

In dit hoofdstuk kijken we achtereenvolgens terug op het beleid van de Collectieve erkenning tot en met medio 2024 en blikken we vooruit naar aanknopingspunten voor het met ingang van 2025 te voeren beleid.

9.1 Terugblik: er is veel gedaan en gerealiseerd

9.1.1 Van impasse naar erkenning

Met het inzetten van het beleid van de Collectieve erkenning vanaf 2015 hebben de Nederlandse overheid en het Indisch Platform als gesprekspartner namens gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië, hun tot dan toe moeizame verhouding willen omzetten in een productieve, toekomstgerichte relatie.

De moeizame verhouding was het gevolg van een slepende discussie over de zogenoemde 'Indische kwestie'. De gemeenschappen eisten dat tijdens de Japanse bezetting van Nederlands-Indië niet uitbetaald salaris van ambtenaren en militairen in dienst van het Nederlands-Indisch Gouvernement alsnog zouden worden uitbetaald ('backpay'). Daarnaast vroegen ze herstelbetalingen als vergoeding van tijdens de Japanse bezetting en de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog geleden schade. Nederland stelt zich op het standpunt dat alle rechten en plichten van het Nederlands-Indisch Gouvernement zijn overgegaan op de Indonesië en er daarom geen juridische grondslag is voor een backpay en herstelbetalingen.

In 2015 stemde het Indisch Platform ermee in dat de discussie zou worden gesloten met:

- een uitkering aan op 15 augustus 2015 nog in leven zijnde ambtenaren en militairen
- het voeren van een beleid gericht op de collectieve erkenning van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië.

Een deel van het Indisch Platform kon zich hierin niet vinden, scheidde zich af en blijft als Indisch Platform 2.0 vasthouden aan de eis van volledig rechtsherstel, waaronder betaling van achterstallige salarissen.

9.1.2 Een productief en voorwaardenscheppend beleid

Alleen al door in dit rapport te bladeren, wordt duidelijk dat het beleid van de Collectieve erkenning tot en met medio 2024 als 'productief' bestempeld kan worden. Door een groot aantal projecten zijn resultaten geboekt op uiteenlopende terreinen: er is een pleisterplaats voor de gemeenschappen met onder meer een museum ingericht in Den Haag, de Nationale Herdenking van de Japanse capitulatie in Azië op 15 augustus is versterkt, onderdelen van de geschiedenis, cultuur en erfgoed van gemeenschappen met wortels in Nederland-Indië/Indonesië zijn of worden ontsloten en/of verduurzaamd en op het gebied van zorg en welzijn zijn methodieken



ontwikkeld en netwerken gevormd om contextgebonden/cultuursensitieve zorg te kunnen bieden aan mensen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië.

Uit de vele gesprekken die we als onderdeel van dit onderzoek hebben gehouden, komt naar voren dat al deze 'output' zonder financiering vanuit het beleid van de Collectieve erkenning niet zou zijn gerealiseerd. Binnen de gemeenschappen en bij de vanuit het beleid gesubsidieerde organisaties ontbreken daarvoor de middelen.

9.1.3 **Uitgangspunten van de Collectieve erkenning**

Doel van de Collectieve erkenning is de verankering van het verleden en het culturele erfgoed van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië in de Nederlandse samenleving op een respectvolle en waardige wijze die recht doet aan de grote verscheidenheid aan gemeenschappen.

Het beleid bestaat er in essentie uit dat activiteiten die geacht worden bij te dragen aan de collectieve erkenning van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië worden **gesubsidieerd**. Uitgangspunt daarbij is dat niet de overheid bepaalt wat voor die erkenning nodig is, maar dat de gemeenschappen daar zelf het voortouw in nemen.

Voor de eerste beleidsperiode zijn de activiteiten (zogenoemde programmalijnen) in overleg met de Ronde Tafel²⁴ bepaald. De door de Extra impuls ondersteunde activiteiten (actielijnen) zijn de uitkomst van een raadpleging onder en dialoogsessies met de gemeenschappen. Het onderzoek bevestigt nog eens het draagvlak voor de gesubsidieerde activiteiten.

De te subsidiëren activiteiten dienen invulling te geven aan een aantal 'ambities':

- een duurzaam/blijvend karakter
- gerichtheid op de identiteit(en) van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië
- essentie van de geschiedenis en het cultureel erfgoed van Nederlands-Indië/Indonesië
- een nationale of regionale vertaling (niet puur locatiegebonden)
- een verbindende factor voor de verschillende groepen binnen de gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië en met de Nederlandse samenleving
- balans en onpartijdigheid/aandacht voor meerdere perspectieven.

9.1.4 **Resultaten**

In paragraaf 9.1.2 is al een impressie gegeven van de aard van de door de Collectieve erkenning gesubsidieerde activiteiten. In deze paragraaf gaan we – tegen de achtergrond van de in paragraaf 2.2 geformuleerde doelen en ambities – nader in op deze activiteiten. Hierbij formuleren we een aantal aandachtspunten die leiden tot de in paragraaf 9.2 geformuleerde aanknopingspunten voor toekomstig beleid.

²⁴ Aan de Ronde Tafel zijn vertegenwoordigd: het Indisch Platform, het Indisch Herinneringscentrum, het Moluks Historisch Museum, Stichting Nationale Herdenking 15 augustus 1945 en Stichting Pelita. Deze organisaties worden vaak aangeduid als 'stakeholders van de Collectieve erkenning'.

Inrichten van een pleisterplaats

Eén van de doelstellingen van de Collectieve erkenning is de inrichting van een pleisterplaats voor de verschillende gemeenschappen. Deze doelstelling is gerealiseerd. In Den Haag is het pand Sophialaan 10 onder naam 'Museum Sophiahof, van Indië tot nu' ingericht als pleister- en ontmoetingsplaats. Het Indisch Herinneringscentrum begeleidde als kwartiermaker de benodigde verbouwing en herinrichting van het pand. De kosten van het kwartiermakerschap, verbouwing en herinrichting zijn gefinancierd door de Collectieve erkenning. Per 1 januari 2020 is het kwartiermakerschap beëindigd en beheert de Stichting Beheer Sophiahof de pleisterplaats. Ze ontvangt een instellingssubsidie van het ministerie van VWS voor beheer, onderhoud en exploitatie van het pand.

Museum Sophiahof is op 27 juni 2019 geopend door koning Willem-Alexander. Naast een museum (met een museale, kennis- en educatieve functie) beschikt het pand over ontmoetingsruimten en huisvest het de stakeholders van de Collectieve erkenning.

Een door de Extra impuls gelden gefinancierde tijdelijk programmamanager moet de verbinding leggen met de gemeenschappen en regio's.

De museale functie wordt ingevuld door het Indisch Herinneringscentrum en het Moluks Historisch Museum. Ze organiseren gezamenlijke en eigen tentoonstellingen. Het Moluks Historisch Museum zijn de subsidies die het vanuit de Collectieve erkenning voor de tentoonstellingen ontvangt van levensbelang.

De door beide organisaties samengestelde en sinds februari 2022 te bezichtigen semipermanente tentoonstelling *Ons Land – dekolonisatie, generaties, verhalen* is gesubsidieerd vanuit de Extra impuls gelden van de Collectieve erkenning. Om het museum robuust en toekomstbestendig te maken worden tentoonstellingen steeds meer in onderlinge samenhang georganiseerd.

Met 'reizende' tentoonstellingen wordt geprobeerd het publiek buiten de Randstad (beter) te bereiken. Om de band met de regio's te onderhouden en te intensiveren organiseert het Indisch Herinneringscentrum 'Indische salons' in de regio's en adviseert ze regionale organisaties.

Aandachtspunten

Uit het onderzoek komt een aantal aandachtspunten ten aanzien van de pleisterplaats naar voren.

- Meerdere respondenten die we in het onderzoek hebben gesproken, wijzen op het belang van blijvende aandacht voor de ondersteuning van regionale organisaties vanuit de Sophiahof.
- Uit het onderzoek naar de CEWIN-regeling (zie hieronder) kwam naar voren dat Museum Sophiahof een rol zou kunnen/moeten vervullen bij de bredere verspreiding van informatie over (vaak regionale/lokale) activiteiten en van producten (bijvoorbeeld boeken) die met CEWIN-subsidie tot stand zijn gekomen.
- De belangstelling voor Museum Sophiahof neemt toe, maar beperkt zich tot dusverre vooral tot leden van de gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië. Gezien de ambitie dat door de Collectieve erkenning gesubsidieerde activiteiten een verbinding met de Nederlandse samenleving als geheel leggen, is dit een punt van aandacht. Meer bezoek vanuit deze brede doelgroep zou tevens bijdragen aan de toekomstbestendigheid van Museum Sophiahof.



- Onder de stakeholders van de Collectieve erkenning is verschil van inzicht over de intensiteit van de samenwerking en de rolverdeling binnen de (Stichting Beheer) Sophiahof. Een aantal partijen stelt zich op het standpunt dat intensieve samenwerking van belang is om dat wat is gerealiseerd voor de toekomst te borgen. Anderen hechten meer aan het behoud van hun identiteit en staan aarzelend tegenover vergaande samenwerking.

Herdenken

De Stichting Nationale Herdenking 15 augustus organiseert de jaarlijkse herdenking van de Japanse capitulatie in Zuidoost-Azië op 15 augustus 1945. Met financiële ondersteuning vanuit de Collectieve erkenning heeft de Stichting onder meer de nationale herdenking kunnen verbinden met regionale herdenkingen, heeft ze jongeren een rol kunnen geven in deze herdenkingen en heeft ze een virtueel Indisch Monument ingericht. Door de nationale en regionale herdenkingen, jongeren en het Indisch Monument met elkaar te verbinden streeft de Stichting naar een robuust en toekomstbestendig geheel.

Aandachtspunt

Dat de subsidiëring vanuit de Collectieve erkenning is beëindigd, betekent niet dat het werk klaar is. Om hetgeen dat is gerealiseerd te bestendigen moet er door de Stichting en haar vrijwilligers blijvend aan worden gewerkt.

Bevorderen contextgebonden zorg

Door de Collectieve erkenning zijn diverse projecten gefinancierd met het doel de contextgebonden zorg voor de eerste generatie te verbeteren en te voorzien in programma's voor de latere generaties om de weerslag die ervaringen van hun ouders op hen hebben gehad, te herkennen en te verwerken. Voor de meeste van deze projecten trad Stichting Pelita op als hoofdvoerder; bij enkele was ze als samenwerkingspartner betrokken.

In de gesubsidieerde projecten zijn drie lijnen te onderkennen.

1. **Cliëntondersteuning.** In Noord-Nederland en Noord-Holland-Noord is er een pilot geweest ter ondersteuning van cliënten bij de keukentafelgesprekken in het kader van de Wet maatschappelijke ondersteuning en de Wet langdurige zorg. Dit, om de hulpvraag zo goed mogelijk te articuleren. Het project is vervolgens buiten de Collectieve erkenning landelijk uitgerold.
2. **Netwerken.** Er is veel geïnvesteerd in het opbouwen en onderhouden van netwerken met als doel het concept van contextgebonden/cultuursensitieve zorg onder de aandacht te brengen van professionele en vrijwillige zorgverleners.
3. **Deskundigheidsbevordering.** Om zorgverleners handvatten te bieden is er veel aandacht (geweest) voor het bevorderen en onderhouden van hun deskundigheid. Dit heeft geresulteerd in onder meer blended learningprogramma's, trainingen, workshops, een videoleerlijn en methodiekbeschrijvingen.

Aandachtspunten

Uit het onderzoek komt een aantal aandachtspunten naar voren.

- De borging van de bereikte resultaten staat onder druk. Gebruik van de opgedane kennis is van groot belang voor het behoud ervan, of zoals één van onze gesprekspartners het verwoordde: "use it or lose it".



Het lukt nauwelijks de in projecten bereikte resultaten op te schalen. Door de werkdruk hebben zorgverleners en bijvoorbeeld ook gemeenteambtenaren niet veel tijd zich te verdiepen in een onderwerp als contextgebonden zorg. Zelf bij lokale projecten bleek het lastig hen bij deze projecten te betrekken.

- Er moet blijvend worden geïnvesteerd in de relatie tussen Pelita en de Landelijke Stichting Molukse Ouderen (LSMO). Pelita richt zich op ondersteuning van Indische en Molukse ouderen. Op laatstgenoemde doelgroep richt zich ook de LSMO. Hoewel de samenwerking tussen beide de laatste tijd is verbeterd, blijft het belangrijk dat beide partijen met elkaar in gesprek blijven..
- Volgens de doelstelling van de Collectieve erkenning voor contextgebonden zorg moet deze voor zowel de oudere als jongere generaties worden verbeterd. De inspanningen blijken vooral op de oudere generatie te zijn gericht. Mede tegen de achtergrond van het steeds kleiner worden van deze generatie, roept dit de vraag op of voldoende is geïnvesteerd in het zorgaanbod voor jongere generaties.
- Niet alleen het betrekken van zorgverleners, maar ook van cliënten blijkt een aandachtspunt. Uit gemeentelijke pilots voor mantelzorgers blijkt het ook lastig om mensen binnen de gemeenschappen te bereiken. De intermediaire tussenkomst van plaatselijke organisaties van de gemeenschappen bleek onontbeerlijk. Gevolg was dat in twee van de drie gemeenten waar de pilot plaatsvond, vooral de relatief goed georganiseerde Molukse gemeenschap is bereikt.

CEWIN-regeling

De van 1 juli 2018 tot en met 2024 geldende CEWIN-regeling stelt subsidies beschikbaar voor projecten van bij de Kamer van Koophandel ingeschreven organisaties die bijdragen aan de collectieve erkenning van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië. Om voor subsidie in aanmerking te komen dienen ze invulling te geven aan tenminste een van de volgende thema's:

- scholing en educatie
- museum en kennisfunctie
- culturele activiteiten.

De regeling geeft ruimte om 'van onderaf' bij te dragen aan deze erkenning. Tot en met 2019 werden de subsidies op volgorde van binnenkomst van aanvragen verdeeld. Met ingang van 2020 worden de subsidies toegekend op basis van loting.

De belangstelling voor de subsidie is groot. Jaarlijks overschrijdt het totaal aangevraagde bedrag het beschikbare budget. Over de jaren 2018 tot en met 2022 zijn 122 aanvragen gehonoreerd. Dit is een derde van het totaal aantal van 373 aanvragen.

De gesubsidieerde projecten dekken bovengenoemde thema's goed af. Verder kenmerken de projecten zich door een veelheid aan verschijningsvormen (documentaires, theatervoorstellingen, bijeenkomsten, tentoonstellingen, films en educatief materiaal, waaronder boeken).

De projecten zijn breed gespreid over de verschillende gemeenschappen. Deze onderzoeksbevinding biedt geen grond aan het gevoel van een aantal geïnterviewde subsidieaanvragers dat het lotingsysteem in het nadeel van kleine gemeenschappen werkt.



De bijdrage van de CEWIN-regeling aan de Collectieve erkenning is vooral dat de gesubsidieerde projecten voorzien in opbouw en/of verspreiding van kennis over de geschiedenis en cultuur van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië en de wijze waarop deze tot op de dag van vandaag doorwerken in de Nederlandse samenleving. Ook heeft een aantal projecten een intergenerationele dialoog op gang gebracht. Denk bijvoorbeeld aan theatervoorstellingen over intergenerationele relaties gevolgd door een gesprek met het publiek.

Aandachtspunten

- Kleine organisaties zonder veel ervaring met het aanvragen van subsidies ervaren de CEWIN-regeling nogal eens als hoogdrempelig. Dit zou kunnen worden ondervangen door – in ieder geval voor kleine aanvragen – het aanvraagformulier te vereenvoudigen. Daarnaast is veelvuldig gepleit voor de mogelijkheid van persoonlijk contact. Meermaals is in dit verband verwezen naar de aanvraagprocedure van de regeling *Houd je erfgoed levend* (zie hieronder).
- De helft van de subsidieaanvragers zet vraagtekens bij de toekenning van subsidies op basis van loting. Zij hebben een voorkeur voor een selectiecommissie. Deze kan toezien op de kwaliteit en relevantie van projecten en oog hebben voor een goede spreiding van de subsidie over de gemeenschappen. Ook kan een commissie een inhoudelijke terugkoppeling geven op een aanvraag. In deze breed gevoelde behoefte kan een op loting gebaseerd systeem niet voorzien. Ook op dit punt is meermaals de vergelijking getrokken met *Houd je erfgoed levend*.

Ontsluiten en zichtbaar maken van erfgoed

De Extra impuls van de Collectieve erkenning financiert twee projecten die zijn gericht op het ontsluiten en toegankelijk maken van erfgoed.

- Het Programma Indisch Erfgoed Digitaal (PIED) van de Koninklijke Bibliotheek, NIOD, WO2Net en het Indisch Herinneringscentrum (looptijd 2021-2024).
- De door vfonds uitgevoerde subsidieregeling *Houd je erfgoed levend* (looptijd 2022-2025).

Daar beide projecten nog volop in uitvoering zijn, is het onderzoek ernaar vooral beschrijvend (en minder evaluatief) van aard.

PIED is erop gericht relevant erfgoed van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië te inventariseren, selecteren en digitaliseren. Hierdoor kan dit erfgoed niet alleen in de toekomst behouden blijven, maar ook online worden geraadpleegd. Hiervoor wordt onder de naam *Ons Land – Nederland, Nederlands-Indië, Indonesië* in oktober 2024 een door het Indisch Herinneringscentrum te beheren web-portaal gelanceerd. Het gedigitaliseerde erfgoed is via dit portaal toegankelijk.

Het gaat niet alleen om ‘tastbaar’ erfgoed (bijvoorbeeld archieven, boeken, krantenartikelen, voorwerpen) maar ook om ‘oral history’: op een geluidsdrager vastgelegde gesprekken/interviews. Eigenaren/beheerders kunnen hun erfgoedcollectie aanmelden voor subsidie om deze te digitaliseren. In het geval van tastbaar erfgoed zijn bij de projectpartners bekende eigenaren/beheerders van (mogelijk) relevante erfgoedcollecties actief benaderd met het verzoek hun collectie aan te melden. Daarnaast wordt gewerkt met open calls en kunnen eigenaren/beheerders hun collectie rechtsreeks aanmelden. Het besluit een

subsidie al dan niet te honoreren is gebaseerd op het advies van een breed samengestelde selectiecommissie aan de directeur van de Koninklijke Bibliotheek. Uitgangspunt voor erfgoed in de vorm van oral history is een door NIOD vervaardigde inventarisatie. De metagegevens van alle geïnventariseerde collecties worden aan het web-portaal gekoppeld. Het Indisch Herinneringscentrum maakt daarnaast een selectie van te transcriberen en vervolgens via het web-portaal te ontsluiten gesprekken/interviews.

De komende jaren wordt het web-portaal uitgebouwd tot het door de Commissie 'Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië' geadviseerde digitaal dynamisch platform voor met name het onderwijs (zie hieronder).

Aandachtspunten

- Om het web-portaal *Ons Land* duurzaam te onderhouden, te actualiseren en nog niet aangesloten bronnen alsnog te kunnen aansluiten zijn financiële middelen nodig waarin op dit moment nog niet is voorzien.
- *Ons Land* beperkt zich tot de periode rond de Tweede Wereldoorlog. In het onderzoek komt de behoefte naar voren deze periode uit te breiden tot de gehele koloniale geschiedenis in Nederlands-Indië/Indonesië. Omdat deze periode buiten de scope van de Collectieve erkenning, moeten voor een eventuele uitbreiding van *Ons Land* met de koloniale periode andere financieringsbronnen worden gevonden.

Houd je erfgoed levend is een uit de Collectieve erkenning gefinancierde en door vfonds uitgevoerde subsidieregeling voor het levend houden en zichtbaar maken van immaterieel erfgoed van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië. De regeling is in december 2022 geopend. In maart 2024 moesten de aanvragen voor de laatste tranche zijn ingediend. De in deze tranche gesubsidieerde projecten moet eind juni 2025 zijn afgerond.

De regeling overlapt ten dele met de CEWIN-regeling. Een belangrijk verschil is dat in tegenstelling tot CEWIN subsidieaanvragers bij *Houd je erfgoed levend* niet hoeven te zijn ingeschreven bij de Kamer van Koophandel. Ook particulieren en gemeenschappen komen in aanmerking voor subsidie.

Door vfonds is sterk geïnvesteerd in het bekendmaken van en het creëren van draagvlak voor de regeling onder de gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië. Aanvragers die daar behoefte aan hebben worden ondersteund bij het doen van hun aanvraag. Om bij de verdeling van het subsidiebudget recht te doen aan alle gemeenschappen, perspectieven, mogelijke projectvormen en de regio's adviseert een onafhankelijke adviescommissie van deskundigen het vfonds over het al dan niet toewijzen van aangevraagde subsidies. Een belangrijke reden om voor een commissie te kiezen was het bevorderen van draagvlak voor de regeling. De commissie straalt uit dat de aanvragen onafhankelijk worden beoordeeld en dat het subsidiebudget evenwichtig wordt verdeeld.

Volgens vfonds heeft deze opzet geleid tot een breed en diep bereik binnen alle gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië. Het is de eerste keer dat vfonds met een adviescommissie werkt. De ervaringen zijn zo positief dat vfonds nu ook bij een andere regeling met een commissie werkt.



Versterken kennis

Het belang van kennis over de geschiedenis van Nederlands-Indië/Indonesië voor de collectieve erkenning van Nederlanders met wortels in dit deel van de wereld is evident: zonder kennis, geen begrip en geen erkenning. De behoefte om deze kennis binnen de Nederlandse samenleving te vergroten en verankeren kwam niet alleen naar voren uit de raadpleging onder en dialoogsessies met de gemeenschappen die voorafgang aan de bestemming van de Extra Impulsgelden. Ook is deze behoefte veelvuldig genoemd in de interviews die als onderdeel van dit onderzoek zijn gehouden.

Om de vraag te beantwoorden hoe de geschiedenis van Nederlands-Indië/Indonesië toegankelijk kan worden gemaakt voor de Nederlandse bevolking, is op 25 oktober de Commissie 'Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië' ingesteld. De commissie presenteerde haar advies op 8 februari 2023 in Museum Sophiahof. Een deel van de adviezen moet buiten de Collectieve erkenning om worden uitgewerkt. Dit geldt bijvoorbeeld voor het belangrijke advies kennis over Nederlands-Indië op te nemen in het Nederlandse onderwijs. Primair valt dit onder het Ministerie van OCW. De volgende adviezen hebben geleid tot een follow-up binnen de Extra impuls van de Collectieve erkenning. Omdat de activiteiten nog lopen of moeten beginnen, is het onderzoek, net als bij PIED en *Houd je erfgoed levend* vooral beschrijvend van aard.

- Naar aanleiding van een bespiegeling van de Commissie over woordgebruik en inclusiviteit is de oorspronkelijke naam van het beleid ('Collectieve erkenning van de Indische (en Molukse) gemeenschap') aangepast en luidt: Collectieve erkenning van Indische, Molukse, Papoea en Chinees-Indonesische gemeenschappen.
- De Commissie adviseert een digitaal dynamisch platform in te richten ten behoeve van docenten en om het onderwijs en de cultuur- en erfgoedsector met elkaar te verbinden. Het platform biedt informatie over geschiedenis, cultuur en erfgoed van Nederlands-Indië/Indonesië. Besloten is dit platform te realiseren door het uitbouwen van het web-portaal *Ons Land – Nederland, Nederlands-Indië, Indonesië*. Het Indisch Herinneringscentrum en WO2Net onderzoeken momenteel hoe deze uitbouw kan worden gerealiseerd.
- Op advies van de Commissie wordt in het kader van de Collectieve erkenning de bekendheid van organisaties van gastdocenten en -sprekers vergroot. Stichting WO2Net en deze organisaties zijn gevraagd hier gezamenlijk invulling aan te geven.
- Op advies van de Commissie wordt voor drie jaar een co-curator aangesteld. Deze moet een duurzaam netwerk opbouwen met als doel een kennis- en onderzoeksagenda te ontwikkelen om collecties en archieven met betrekking tot Nederlands-Indië/Indonesië landelijk en voor een breed publiek toegankelijk te maken. Het ministerie van VWS is in gesprek met het Nationaal Museum van Wereldculturen en Museum Sophiahof over het aanstellen van de co-curator.
- In het verlengde van het advies van de Commissie erfgoed in de openbare ruimte dat een relatie heeft met Nederlands-Indië/Indonesië te ontsluiten, voert de Rijksdienst van Cultureel Erfgoed een inventariserend onderzoek naar dit erfgoed uit. Het onderzoek verkeert momenteel in de rapportagefase. De onderzoeksuitkomsten zijn onderwerp van een werkconferentie van provincies, gemeenten de gemeenschappen.
- De Commissie adviseert dialogotafels op te zetten waarin mensen uit de verschillende gemeenschappen met elkaar in gesprek gaan over de geschiedenis

van Nederlands-Indië/Indonesië. Het ministerie van VWS voert een inventarisatie uit van bestaande dialoogvormen en onderzoekt hoe de dialoog tussen gemeenschappen kan worden gestimuleerd.

9.2 Voortuitblik: aanknopingspunten voor de Collectieve erkenning voor 2025 en volgende jaren

In deze slotparagraaf beantwoorden we de laatste onderzoeksvraag van paragraaf 1.1: Wat zijn de aanknopingspunten voor vervolg van het beleid van de Collectieve erkenning, wanneer de incidentele impuls van de periode 2017 – 2024 met ingang van 2025 overgaat in structureel beleid?

9.2.1 De incidentele impuls loopt nog door na 2024

Volledigheidshalve merken we op dat in 2025 en volgende jaren nog sprake is van een aantal (mogelijke) 'uitlopers' van de incidentele impuls van de voorgaande periode. Deze worden gefinancierd uit de Extra impuls gelden. Het gaat om de volgende initiatieven.

- Het in oktober 2024 te lanceren web-portaal *Ons Land – Nederland, Nederlands-Indië, Indonesië* wordt de komende jaren uitgebouwd tot het door de Commissie 'Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië' geadviseerde digitaal dynamisch platform. Dit platform moet docenten voorzien van informatie over Nederlands-Indië/Indonesië en een bijdrage leveren aan de verbinding tussen onderwijsveld en de cultuur- en erfgoedsector.
- In 2024 wordt eveneens op advies van de Commissie, voor drie jaar een co-curator aangesteld. Deze functionaris moet een kennis- en onderzoeksagenda ontwikkelen om collecties en archieven met betrekking tot Nederlands-Indië/Indonesië landelijk en voor een breed publiek toegankelijk te maken. Na drie jaar moet het netwerk op eigen benen kunnen staan.
- Ook onderstaande projecten lopen wellicht na 2024 door:
 - versterken van de bekendheid van gastdocenten en -sprekers voor het onderwijs
 - het zichtbaar maken van relevant erfgoed in de openbare ruimte
 - het stimuleren van de verbinding tussen gemeenschappen door middel van dialoogtafels.

9.2.2 2025 en volgende jaren: van pijlers naar bruggen

Voor de jaren 2025 en volgende is structureel 1,7 miljoen euro beschikbaar voor de Collectieve erkenning. Dit is fors minder dan het gemiddeld beschikbare bedrag van de afgelopen jaren. Dit vraagt om keuzes waar wel en waar niet (meer) in te investeren. Hieronder zijn aan onderhavig onderzoek een aantal aanknopingspunten ontleend die kunnen worden betrokken bij het maken van deze keuzes.

Zoals in de vorige paragraaf is aangegeven, is in de periode 2017 tot en met 2024 veel gerealiseerd: er is een groot aantal pijlers geslagen voor de collectieve erkenning van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië. Volgens ons gaat het er in de komende jaren vooral om deze pijlers te onderhouden en te verbinden door bruggen.

Stakeholders van de Collectieve erkenning

Inclusiviteit van de Ronde Tafel

Het beleid van Collectieve erkenning is door het ministerie van VWS vormgegeven in samenspraak met de leden van de Ronde Tafel, ook wel stakeholders genoemd: het Indisch Platform, het Indisch Herinneringscentrum, het Moluks Historisch Museum, de Stichting Nationale Herdenking 15 augustus 1945 en Stichting Pelita.

In het onderzoek komt meermalen naar voren dat de Collectieve erkenning vooral lijkt te zijn gericht op de Indische en Molukse en niet op kleinere gemeenschappen als Papoea en de Chinees-Indonesische gemeenschap. Dit komt in de eerste plaats door de oorspronkelijke naam van het beleid: 'Collectieve erkenning van de *Indische* (en *Molukse*) gemeenschap. In vervolg op het advies van de Commissie 'Versterking kennis voormalig Nederlands-Indië is deze naam veranderd in 'Collectieve erkenning van de Indische, Molukse, Papoea en Chinees-Indische gemeenschappen. In de tweede plaats is in de interviews opgemerkt dat eigenlijk alleen de Indische en Molukse aan de Ronde Tafel van de Collectieve erkenning zitten. Het is voor de betreffende respondenten blijkbaar onvoldoende dat het Indisch Platform "alle Nederlanders, en hun afstammelingen, die afkomstig zijn uit het voormalig Nederlands-Indië en voormalig Nederlands Nieuw Guinea, of aldaar verbleven" (<https://indischplatform.nl/>) vertegenwoordigt.

Eén en ander roept de vraag op of in navolging van de uitbreiding van het aantal gemeenschappen in de naamgeving van het beleid ook het aantal gemeenschappen aan de tafel zou moeten worden uitgebreid. Hierdoor zou de bekendheid en het draagvlak van het beleid kunnen worden verbreed.

Moluks Historisch Museum

Eén van de leden van de Ronde Tafel, het Moluks Historisch Museum, is in zeer hoge mate afhankelijk van projectsubsidies vanuit de Collectieve erkenning. In 2012 zag het museum zich genoodzaakt de deuren te sluiten en de collectie op te slaan. Dankzij de Collectieve erkenning kon het Moluks Historisch Museum zijn intrek nemen in Museum Sophiahof, de collectie tentoonstellen en samen met het Indisch Herinneringscentrum tentoonstellingen inrichten. Beëindiging van de tijdelijke impulsfase van de Collectieve erkenning roept de vraag op of het museum ook in de toekomst uit het structurele budget moet worden gefinancierd om aan de Ronde Tafel te kunnen blijven zitten en dezelfde rol in Museum Sophiahof te kunnen blijven spelen.



Borg de resultaten

Een uitgangspunt van het beleid was dat niet de overheid maar de gemeenschappen zelf zouden bepalen wat nodig is voor collectieve erkenning. De activiteiten in de periode 2017-2021 zijn in overleg met de Ronde Tafel tot stand gekomen. Voor de bestemming van de Extra impuls gelden is een raadpleging onder de gemeenschappen geweest en hebben dialoogtafels plaatsgevonden. Zoals eerder is opgemerkt is heel veel gerealiseerd. In het onderzoek is respondenten gevraagd naar onderwerpen die volgens hen in het beleid van Collectieve erkenning ontbreken. Volgens hen dekt het beleid alle behoeften af. Er is blijbaar in principe geen behoefte aan nieuwe dingen. Voor de toekomst komt het er vooral op aan dat wat tot stand is gebracht te borgen.

Geschiedenis, cultuur, erfgoed en herdenken

Ten aanzien van de geschiedenis, cultuur en erfgoed van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië en het herdenken van die geschiedenis is en wordt zoals in dit rapport beschreven veel tot stand gebracht. Subsidiëring vanuit de Collectieve erkenning was bedoeld als hefboom om activiteiten in gang te zetten en producten als internetapplicaties en tentoonstellingen te realiseren. Het onderhoud en blijvend gebruik zou op termijn onderdeel moeten zijn van de 'ongoing concern' van en financiering door de betrokken organisatie(s).

Tegen deze achtergrond verdient het aanbeveling na te gaan welke resultaten van de Collectieve erkenning vanaf 2025 nog extra aandacht en financiering behoeven om ze in stand te houden. In dit verband is in het onderzoek bijvoorbeeld opgemerkt dat het in stand houden van het web-portaal *Ons Land - Nederland, Nederlands-Indië, Indonesië* door het Indisch Herinneringscentrum niet uit de eigen middelen is te financieren. Wanneer hiervoor aanvullende financiering nodig blijkt, heeft deze niet noodzakelijk ten koste te gaan van het budget van de Collectieve erkenning. Ze zou ook kunnen worden ondergebracht in de instellingssubsidie die het Indisch Herinneringscentrum van het ministerie van VWS ontvangt. Nauw verwant hiermee is de vraag of er in de toekomst financiële ruimte is om collecties die nog niet zijn gedigitaliseerd maar wel relevant zijn voor PIED te digitaliseren en aan het web portaal *Ons Land – Nederland, Nederlands-Indië, Indonesië* toe te voegen.

Contextgebonden zorg: van ontwikkeling naar toepassing

Onder de noemer 'contextgebonden zorg' zijn veel inspanningen verricht om door netwerkvorming en deskundigheidsbevordering het belang van deze zorg voor ouderen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië onder de aandacht van zorgprofessionals en vrijwilligers te brengen.

Ondanks alle inspanningen lijkt het dat het daadwerkelijk gebruik van deze kennis door zorgverleners maar mondjesmaat wordt toegepast. Gebruik van deze kennis is van groot belang voor het blijven voortbestaan ervan.

Zorgprofessionals blijken vaak te druk bezet om zich ook nog eens te verdiepen in een onderwerp als contextgebonden zorg. Pelita probeert nu het onderwerp binnen het vizier van professionals te brengen door het te koppelen aan een urgent onderwerp als dementie.

Naast koppeling aan zo'n onderwerp valt nog te denken aan twee andere sporen waarlangs contextgebonden zorg onderdeel kan worden gemaakt van het 'professioneel bewustzijn' van zorgverleners.

- Het aansluiten bij en inbrengen van het belang van contextgebonden zorg in opleidingen (inclusief 'opfriscursussen') voor zorgverleners. Los van de vraag in



hoeverre de opleidingen hierin al voorzien en/of mogelijkheden zien dit op te nemen in hun programma, lijkt het van belang het onderwerp breder te trekken dan de in het onderzoek zijnde gemeenschappen. Dit, door te wijzen op het (mogelijke) belang voor de grote groep Nederlanders die hun wortels elders in de wereld hebben en met oorlogstrauma's rondlopen.

- Het niet alleen richten van de inspanningen op instanties (gemeenten, zorginstellingen) maar ook op de gemeenschappen zelf. Door hen ook bewust te maken van de specifieke zorgbehoeften van hun gemeenschap, waarop – al dan niet vermeend – het zorgaanbod voldoende aansluit. Door dit bewustzijn kunnen ze wellicht hun zorgbehoefte beter articuleren zodat de zorgprofessional 'als vanzelf' in aanraking komt met deze behoefte. Eigenlijk gaat het om 'empowerment' of emancipatie. Een mooi voorbeeld zijn de cliëntondersteuningsprojecten van Pelita waarbij vrijwilligers bij de keukentafelgesprekken van de Wet maatschappelijke ondersteuning aanwezig waren om te garanderen dat de zorgbehoefte van de oudere goed werd gearticuleerd.

Voor een dergelijke insteek lijkt de betrokkenheid van organisaties van de gemeenschappen onontbeerlijk. Zij moeten (potentiële) cliënten identificeren en bereiken. Dat dit niet eenvoudig is blijkt uit het project *Liefdevolle plicht* dat niet alleen was gericht op zorgaanbieders maar ook op mantelzorgers en hun (groot)ouders zelf. Niet alle gemeenschappen zijn even goed georganiseerd en het kostte dan ook moeite mensen uit de doelgroep te bereiken. Door de relatief hoge organisatiegraad binnen de Molukse gemeenschap werden vooral mantelzorgers en hun (groot)ouders binnen deze gemeenschap bereikt.

Tot slot springt in het oog dat de projecten rondom het thema contextgebonden zorg zich vooral op de eerste generatie hebben gericht. Er zijn wel enkele projecten gericht geweest op volgende generaties, maar de vraag die opkomt is of dit voldoende is. Dit mede tegen de achtergrond van het op den duur wegvallen van de eerste generatie.

Subsidie voor initiatieven

Een groot deel van de beleidsvorming en uitvoering is verzorgd door gevestigde instanties. Door de subsidieregelingen CEWIN en *Houd je erfgoed levend* van vfonds zijn organisaties en leden van de gemeenschappen in staat gesteld zelf door middel van projecten invulling te geven aan hun collectieve erkenning. Er lijken meerdere argumenten om een vergelijkbare regeling in de eerstkomende jaren voort te zetten.

- De Commissie 'Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië' wijst op het belang van een dergelijke regeling.
- De grote behoefte aan de CEWIN-regeling blijkt uit het grote aantal aanvragen dat per subsidieronde niet kan worden gehonoreerd. Ook *Houd je erfgoed levend* mag zich volgens vfonds verheugen in een grote belangstelling.
- De uit dit onderzoek blijkende effectiviteit van de CEWIN-regeling.
- Beide regelingen geven invulling aan collectieve erkenning 'van onderaf' en sluiten daarmee nauw aan bij het uitgangspunt van het beleid van Collectieve erkenning dat niet de overheid maar de gemeenschap bepaalt wat collectieve erkenning inhoudt.

Mede gezien het in vergelijking tot voorgaande jaren beperkte budget voor de Collectieve erkenning voor 2025 en volgende jaren ligt het in stand houden van één regeling voor de hand. De CEWIN-regeling en *Houd je erfgoed levend* verschillen qua

doel, opzet en uitvoering maar vertonen ook overlap. Doel van *Houd je erfgoed levend* is het levend houden en zichtbaar maken van immaterieel erfgoed, levende culturele tradities. CEWIN-subsidie is bedoeld voor projecten en activiteiten die bijdragen aan de collectieve erkenning. Scholing, educatie, kennis en culturele activiteiten staan hierbij centraal.

Kritiek van aanvragers van CEWIN-subsidie op voor veel (onervaren) mensen moeilijke aanvraagprocedure zonder begeleiding en het ontbreken van een selectiecommissie, zijn juist in *Houd je erfgoed levend* geadresseerd. Wanneer besloten zou worden tot het voortzetten van een subsidieregeling, verdient het aanbeveling te onderzoeken wat de meerwaarde van de intensieve begeleiding door vfonds is geweest. Is ze bijvoorbeeld hierdoor in staat geweest met *Houd je erfgoed levend* dieper door te dringen in de 'haarvaten van de gemeenschappen'? En zo ja, rechtvaardigen de (extra) kosten een dergelijke intensieve begeleiding?

Wanneer de CEWIN-regeling ongewijzigd zou worden voortgezet, verdient het aanbeveling in hoeverre de aanvraagprocedure voor kleine projecten kan worden vereenvoudigd.

Verbinden

Zoals verschillende malen is opgemerkt zijn er door het beleid van de Collectieve erkenning vele pijlers geslagen. Het komt er nu op aan deze te onderhouden en te verbinden. Verbinding is juist één van de voorwaarden voor onderhoud.

Op het gebied van **geschiedenis, cultuur, erfgoed en herdenken** is veel gedaan aan het leggen van verbindingen. Vaak ook vanuit het bewustzijn dat deze het voortbestaan en de verdere ontwikkeling van het gerealiseerde ten goede komen.

De tentoonstellingen in Museum Sophiahof bijvoorbeeld, worden verbonden met collecties van andere partijen. Een ander voorbeeld: regionale herdenkingen van de Japanse capitulatie in Zuidoost-Azië zijn verbonden met de jaarlijkse nationale herdenking op 15 augustus. Ook zijn de herdenkingen verbonden met het virtueel Indisch Monument.

Uit het onderzoek blijkt een behoefte om, waar mogelijk, een verbinding te leggen tussen CEWIN-projecten en Museum Sophiahof. Het Museum zou ruchtbaarheid kunnen geven aan activiteiten en producten (boeken) van CEWIN in zijn aanbod kunnen opnemen.

Op het gebied van de **contextgebonden zorg** gaat het vooral om het opschalen: het buiten project/pilotsituaties om leggen van verbindingen van al hetgeen is gerealiseerd aan deskundigheidsopbouw met de zorg- en welzijnssector en de gemeenschappen.

Een ander element dat (betere) verbinding behoeft is de samenwerking van de stakeholders binnen **Stichting Museum Sophiahof**. Zoals in dit rapport is geconstateerd verloopt deze samenwerking niet altijd even gemakkelijk. Daar de Sophiahof, zeker na de projectfase van de Collectieve erkenning, één van de bakens van die erkenning is, lijkt het van belang dat organisaties zich effectief tot elkaar weten te verhouden.

Eén van de ambities was dat de Collectieve erkenning een **verbindende factor** zou zijn tussen de **verschillende gemeenschappen** onderling en tussen de gemeenschappen en



de bredere Nederlandse samenleving. Uit het onderzoek blijkt dat de Collectieve erkenning in beperkte mate heeft bijgedragen aan onderlinge verbinding van gemeenschappen met wortels in Nederlands-Indië/Indonesië. Vooral onder jongeren vinden deze verbindingen wel steeds meer plaats. Van een (betere) verbinding tussen de gemeenschappen en de Nederlandse samenleving is nauwelijks sprake. De staatssecretaris van VWS heeft in reactie op het advies van de Commissie 'Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië' aangegeven dat (binnen de middelen van de Extra impuls) wordt onderzocht hoe de dialoog tussen gemeenschappen kan worden gestimuleerd. Uit het deelonderzoek naar de CEWIN-regeling komt de suggestie om tijdens de aanvraagprocedure de vraag te stellen welke bijdrage het te subsidiëren project levert aan de verbinding tussen gemeenschappen.



Bijlage 1 Geraadpleegde bronnen

Commissie Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië (Commissie, 2023). Deel en Verbind. Nederland, Nederlands-Indië, Indonesië. Adviesrapport. Den Haag, 8 februari.

Financieringsregeling Programma Indisch Erfgoed Digitaal (2022). Versie 2.0. Vastgesteld 20 mei.

Indisch Herinneringscentrum (z.j.a). Verslag Herinrichting Sophiahof 2018-2019.

Indisch Herinneringscentrum (z.j.b). Verslag Projectsubsidie Gebouwbeheer en Faciliteiten Sophialaan 10 Den Haag 2017-2019. Den Haag.

Indisch Herinneringscentrum (z.j.c). Deelprojectplan Programma Indisch Erfgoed Digitaal: ontsluiten en bruikbaar maken (onderdeel 2) en presentatie (onderdeel 3). Den Haag.

Indisch Herinneringscentrum (2018a). Brief aan het ministerie van VWS inzake aanvraag projectsubsidie herinrichting Sophiahof. Den Haag, 16 november.

Indisch Herinneringscentrum (2018b). Formulier voor subsidieaanvraag behorend bij artikel 3.1 van de Kaderregeling subsidies OCW, SZW en VWS. Subsidieaanvraag Herinrichting Sophiahof voor de periode 01/01/2018 – 31/12/2018. Den Haag, 16 november 2018.

MantelzorgNL, Stichting Pelita, LSMO (2022). Liefdevolle plicht. Passende mantelzorgondersteuning voor Indische & Molukse mantelzorgers. 1^e jaar van het project.

Michels, Madieke en Theo Boiten (2023). Eindrapportage en blik op de toekomst project Contextgebonden netwerken'. Raedelijk, Stichting Pelita, Utrecht, november.

Ministerie van VWS (z.j.a), Collectieve Erkenning – overzicht projecten.

Ministerie van VWS (z.j.b). Projectplan Collectieve Erkenning Indische gemeenschap in Nederland. Een extra impuls 2021-2024.

Ministerie van VWS (2017). Brief aan het bestuur van de Stg Pelita inzake Subsidieverlening Collectieve erkenning Programma contextgebonden zorg 2017 – 2018). Den Haag, 18 december.

Ministerie van VWS (2019a). Brief aan Stichting Indisch Herinneringscentrum inzake subsidieverlening Herinrichting Sophiahof 2018-2019. Den Haag, 28 februari.

Ministerie van VWS (2019b). Brief aan het bestuur van de Stichting Pelita inzake Vaststelling Projectsubsidie Collectieve erkenning Programma contextgebonden zorg 2017 – 2019).

Ministerie van VWS (2019c). Regeling van de Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport van 8 november 2019, kenmerk 160461-3-197777, houdende wijziging van de subsidieregeling collectieve erkenning van Indisch en Moluks Nederland.

Ministerie van VWS (2020a). Brief aan Stichting Indisch Herinneringscentrum inzake Subsidieverlening Virtueel Indisch Monument 2020 – 2021). De Haag, 6 november.

Ministerie van VWS (2020b). Brief aan Stichting Indisch Herinneringscentrum inzake vaststelling projectsubsidie herinrichting Sophiahof 2018-2019. Den Haag 8 juli.

Ministerie van VWS (2020c). Brief aan Stichting Beheer Sophiahof inzake subsidieverlening instellingssubsidie 2020. Den Haag, 27 januari.

Ministerie van VWS (2021). Brief aan de Stichting Beheer Sophiahof inzake vaststelling instellingssubsidie 2020. Den Haag, 23 september.

Ministerie van VWS (2022a). Brief aan het bestuur van de Stichting ARQ inzake Subsidieverlening Deskundigheidsbevordering reguliere zorg 2022-2023. Den Haag, 27 april.

Ministerie van VWS (2022b). Brief aan het bestuur van de Stichting Pelita inzake Subsidieverlening Contextgebonden en cultuursensitieve zorgnetwerken 2022-2023. Den Haag, 22 juni.

Ministerie van VWS (2022c). Brief aan het bestuur van de Stichting Nationaal Fonds voor Vrede, Vrijheid en Veteranenzorg inzake Subsidieverlening Verssterking Indisch immaterieel erfgoed; opstellen en uitvoeren regeling gericht op bestendiging en vernieuwing 2022 – 2025.

Ministerie van VWS (2023). Brief aan de Tweede Kamer inzake Beleidsreactie op het rapport 'Deel en Verbind – Nederland, Nederlands-Indië en Indonesië' van de commissie Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië. Den Haag, 4 juli 2023.

Museum Sophiahof van Indië tot nu (2024). Factsheet publieksenquête.

Netwerk Oorlogsbronnen, Indisch Herinneringscentrum, NIOD Instituut voor oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies (2022). PIED Oral History. Deelprojectplan Programma Indisch Erfgoed Digitaal. 1 juni.

Netwerk Oorlogsbronnen, Metamorfoze, Indisch Herinneringscentrum (2021). Programma Indisch Erfgoed Digitaal. Projectvoorstel. 19 oktober.

PWC (2018). Uitvoeringstoets Cliëntondersteuning Pelita. 6 september.



Staatscourant (2019). Regeling van de Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport van 8 november 2019, kenmerk 1604613-197777-DMO, houdende wijziging van de Subsidieregeling collectieve erkenning van Indisch en Moluks Nederland. Nr. 62168, 15 november 2019.

Staatscourant (2021). Besluit van Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport van 24 november 2022, kenmerk 3276389-1019021-DMO, houdende de instelling van de Commissie Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië (Instellingsbesluit Commissie Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië). Nr. 46800, 19 november.

Schippers, Gratiëlla, Wouter Jacobs, Henri Faun (2020). Raadpleging voor de inzet van extra middelen voor de Indisch Molukse gemeenschap. Panteia, Zoetermeer, november.

Stichting Herdenking 15 augustus 1945 (2021). Formulier voor subsidieaanvraag behorend bij artikel 3.1 van de Kaderregeling subsidies OCW, SZW en VWS. Herziening Virtueel Indisch Monument 2020 – 2021. Den Haag, 12 maart.

Stichting Moluks Historisch Museum (2019). Formulier voor subsidieaanvraag bij artikel 3.1 van de Kaderregeling subsidies OCW, SZW en VWS. Rotterdam, 1 februari.

Stichting Pelita (z.j.a). Collectieve erkenning, programma Contextgebonden Zorg; meerjarenprogramma 2019-2021.

Stichting Pelita (z.j.b). Projectaanvraag Pelita contextgebonden en cultuursensitieve zorgnetwerken 2022-2023.

Stichting Pelita (2019). Activiteitenverslag Programma Contextgebonden Zorg. Oktober 2017 – maart 2019. 29 augustus.

Stichting Pelita (2022a). Projectsubsidie Collectieve Erkenning – programma contextgebonden zorg 2019-2021. Subsidienummer 328636. Activiteitenverslag. 31 mei.

Stichting Pelita (2022b). Formulier voor subsidieaanvraag behorend bij artikel 3.1 van de Kaderregeling subsidies OCW, SZW en VWS. Subsidieaanvraag Contextgebonden en cultuursensitieve zorgnetwerken 2022-2023. Diemen, 29 maart.

Straatmeijer, J., J. Timmerman, J. Pasker (2019). Evaluatie subsidieregeling collectieve erkenning van Indisch en Moluks Nederland. Regioplan in opdracht van het ministerie van VWS. Amsterdam.

Tentoonstelling 'Van Indië tot nu' – Activiteiten en Educatie (2019). Project 328833. Bijlage bij: Stichting Moluks Historisch Museum (2019).

Tweede Kamer (2007). Brief van de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Vergaderjaar 2006-2007, 20 454, nr. 82. Den Haag, 12 januari.

Tweede Kamer (2015). Brief van de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Vergaderjaar 2015-2016, 20 454, nr. 113. Den Haag, 12 oktober.

Tweede Kamer (2017). Brief van de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Vergaderjaar 2016-2017, 20 454, nr. 126. Den Haag, 16 februari.

Tweede Kamer (2021). Brief van de Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Vergaderjaar 2021-2022, 20 454, nr. 173. Den Haag, 25 oktober 2021.

Van Dormolen, Hans (2012). Richtlijnen Preservation Imaging Metamorfoze. Beeldkwaliteit, versie 1.0. Den Haag, januari.

Van der Burgh, Marga, Erik van der Doe, Reinier Deinum (2021). Deelplan Onderdeel 1. Digitalisering Programma Indisch Erfgoed Digitaal. 3 september.

Vfonds (z.j.a). Aanvraag vfonds. Bijlage: beschrijving van activiteit B.

Vfonds (z.j.b). Aanvraag vfonds. Bijlage: beschrijving van activiteit C.

Welvaart, Stephanie (2023). Inventarisatie Oral History. Programma Indisch Erfgoed Digitaal. NIOD Instituut voor oorlogs- holocaust- en genocidestudies. Amsterdam, 1 maart.

15augustus1945.nl.

<https://www.dus-i-nl/subsidies/collectieve-erkenning-van-indisch-en-moluks-nederland>.

<https://houdjeerfgoedlevend.nl>

<https://www.museumsophiahof.nl/tentoonstellingen/ons-land-dekolonisatie-generaties-verhalen>. Geraadpleegd 21 februari 2023.

<https://www.rijksoverheid.nl/nieuws/2018/06/13/nieuwe-subsidieregeling-collectieve-erkenning-van-indisch-en-moluks-nederland-geopend>.



Bijlage 2 Geïnterviewde organisaties

In het kader van dit onderzoek zijn de volgende organisaties, waarvan sommige meerdere malen, geïnterviewd.

- Federatie Indische Nederlanders
- Gemeente Wierden
- Gemeente Woerden
- Indisch Belang Vlaardingen
- Indisch Herinneringscentrum
- Indisch Platform
- Koninklijke Bibliotheek
- Madjoe Dua Utrecht
- MantelzorgNL
- Ministerie van VWS
- Moluks Historisch Museum
- Nederlandse Pencak Silat Federatie
- Papoeajeugd naar School
- Stichting ARQ
- Stichting Asian Persuasion
- Stichting Beheer Sophiahof
- Stichting Be-wonder
- Stichting Budi Santoso 1995
- Stichting Castel Bianco
- Stichting Delta Dua
- Stichting Gebroeders Scheldwacht
- Stichting Hapin
- Stichting HONI
- Stichting Indisch Erfgoed
- Stichting Moluks Erfgoed
- Stichting Multifoon
- Stichting Nationale Herdenking 15 Augustus 1945
- Stichting New Scorpio
- Stichting Pelicula
- Stichting Pelita
- Stichting Scarabee Culturele Projecten
- Stichting TG Goed Gezelschap
- Tijdschrift Moesson
- Vfonds
- Woonzorgcentrum Raffy
- WO2Net



